

Світ дитячих бібліотек

Українська асоціація
працівників бібліотек для дітей

№ 4 (32)
2009

Державна бібліотека України
для дітей

Щоквартальний науково-методичний журнал

У номері:

Всеукраїнський саміт директорів обласних дитячих бібліотек України «Херсон-2009»

Слово головного редактора

А. Кобзаренко

Херсон — 2009 2

Національна бібліотека України для дітей

А. Кобзаренко

Дитячі бібліотеки України: співзвучність сучасному,
відкритість майбутньому 3

Т. Турбаніст

Сучасний інформаційний простір і місія дитячої бібліотеки у ньому 9

Н. Дзюба

Сучасні тенденції у науковій обробці документів 12

Херсонська область

А. Бардашевська

Модернізація змісту діяльності бібліотеки, що обслуговує дітей,
в регіональному соціокультурному аспекті 15

Н. Попова

Дитяча бібліотека в ХХІ столітті: автоматизація
бібліотечних процесів у Херсонській ОБД 19

О. Крижановська, Н. Крижановська

Стимулювання дитячого читання: програми і проекти 20

Т. Лихожон

Формирование информационной культуры учащихся:
совместный библиотечный проект 22

О. Розміровська

Стимулювання дитячого читання: програми, проекти 24

Д. Горофало

Досвід публічних бібліотек США з організації обслуговування дітей та підлітків 26

Н. Іваненко

Заради дитини 27

Дніпропетровська область

О. Шарабура, М. Чугусва

Книга об'єднує родину: творчі знахідки в роботі бібліотеки з сім'єю 29

Донецька область

В. В'язова

Дитяча і шкільна бібліотеки: грані, проблеми, питання взаємозв'язку 32

Житомирська область

О. Лепілкина

Місце дитячої бібліотеки в соціокультурній інфраструктурі регіону 34

Закарпатська область

В. Чіка

Проблема захисту дітей від небажаної інформації у глобальній мережі 36

Кіровоградська область

Т. Манжула

Інформаційно-телекомунікативні технології
та їх роль у покращенні процесів обслуговування дітей 38

Луцька область

Г. Омельченко

Інформаційна культура — пріоритетний напрям бібліотечної діяльності 40

Львівська область

В. Косоногова

Віртуальна читальня — новий простір дитячої бібліотеки 43

Миколаївська область

Т. Жайворонок

Інформаційно-комунікативні технології як ресурс
для залучення і виховання читача: досвід і проблеми 44

Полтавська область

Л. Гаврилюк

Громадські організації й дитячі бібліотеки: грані взаємозв'язку 46

Рівненська область

Л. Лісова

Розширимо дитячий світогляд 47

Тернопільська область

Н. Новіцька

Діти — інформація — культура — бібліотека 49

Жарківська область

Г. Трохименко, Р. Драган

Роль сучасної дитячої бібліотеки у становленні правової компетенції
підростаючого покоління 51

Чернівецька область

Н. Лисенко

Впровадження новітніх технологій в бібліотечному обслуговуванні дітей 53

Автономна Республіка Крим

Н. Аносова

Бібліотечний колектив: проблеми изучения и управления 55

Російська федерація

Л. Левова

Компьютеризация библиотек на основе АИБС «МАРК-SQL».
Динамика развития 57

**Рекомендації Всеукраїнського саміту директорів обласних бібліотек
України для дітей «Дитячі бібліотеки України: співзвучність сучасному,
відкритість майбутньому» 59**

Т. Турбаніст

Державній цільовій програмі з підтримки і розвитку читання бути! 60

**Про схвалення Концепції Державної цільової програми підтримки
та розвитку читання на період до 2005 року 61**

Херсон — 2009

Щорічно в одній із областей України проходить форум однодумців — директорів обласних бібліотек для дітей з метою навчання й обміну досвідом, визначення шляхів удосконалення бібліотечно-інформаційного обслуговування юних користувачів та розробки стратегії подальшого розвитку дитячих бібліотек країни. У серпні 2009 року учасників Всеукраїнського саміту «Дитячі бібліотеки України: співзвучність сучасному, відкритість майбутньому» гостинно приймала Херсонська обласна бібліотека для дітей, яка сьогодні є лідером з упровадження новітніх технологій в обслуговування юних користувачів області. Славиться вона також і своєю багатогранною, плідною творчою роботою з модернізації бібліотечної діяльності, розвитку та залучення дітей до читання.

Програма саміту була насиченою і надзвичайно цікавою. Під час пленарних засідань, засідань за «круглим» столом, стендових презентацій, дискусій обговорювалися питання, які сьогодні найбільше хвилюють працівників дитячих бібліотек, а саме: модернізація змісту діяльності дитячих бібліотек у соціально-культурному аспекті, місія дитячої бібліотеки в сучасному інформаційному просторі, упровадження новітніх технологій у процеси бібліотечно-інформаційного обслуговування, захист читачів-дітей від негативної інформації у глобальній мережі; соціальна місія сільської бібліотеки у нинішніх умовах тощо. За п'ять днів роботи саміту його учасники ознайомилися з діяльністю Херсонської обласної, Голопристанської і Цюрупинської центральних районних бібліотек для дітей та Великокопанської сільської бібліотеки для дітей і переконалися, що хоча кожна з них є неповторною, та всіх їх об'єднує тісна співпраця з громадськими організаціями, освітніми закладами і багаторічні традиції у підтримці та розвитку сімейного читання. Запорукою досягнутих успіхів у розвитку дитячих бібліотек Херсонщини є пильна увага і вагома підтримка їх з боку органів місцевої влади, за що я висловлюю їм щиро подяку.

Цього року гостями і активними учасниками зібрання директорів обласних бібліотек для дітей були: представник місцевої влади — начальник служби у справах дітей обласної державної адміністрації Н. Іваненко, заступник генерального директора НВО «Інформсистема» Л. Левова (м. Москва), піар-менеджер видавництва «Грані-Т» Л. Пархоменко, волонтер Корпусу Миру США Дебора Горофало та інші. Змістовно про розвиток сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування на Херсонщині, у своєму виступі «Заради дитини» розповіла начальник служби у справах дітей обласної державної адміністрації Н. Іваненко; про тісні взаємозв'язки, творчу співпрацю освітніх закладів та дитячих бібліотек Херсонщини — завідувача навчально-виховним комплексом «Школа гуманітарної праці» Т. Лихожон, а завідувача бібліотекою спеціалізованої ЗОШ № 30 м. Херсона І. Георгієвська поділилася досвідом реалізації спільного пілотного проекту з формування інформаційної культури учнів. Значний інтерес викликали і доповіді-презентації «Бібліотечні тенденції в США» Дебори Горофало — волонтера Корпусу Миру США в Україні; «Віртуальна читальня — новий простір дитячої бібліотеки» В. Косоногової — директора Львівської обласної бібліотеки для дітей. Всі присутні одностайно відзначили, що цьогорічне зібрання вирізняється серед інших тим, що значна кількість доповідей супроводжувалася змістовними і цікавими слайдовими презентаціями, з якими можна ознайомитися на сайті Національної бібліотеки України для дітей (<http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=5338>).

Значною подією на саміті став обласний фестиваль волонтерських бригад «Читай — і стань успішним» за участю кращих волонтерів з дитячих бібліотек Херсона, Каховки, Нової Каховки, Білозерки та Великої Олександрівки. Кожна із волонтерських бригад на цьому фестивалі представляла свій творчий доробок. Найкращими виявилися візитівки «Обережно, дівчата» волонтерів з м. Херсона і «Веселі читайлики» з м. Нова Каховка, а також лялькова вистава «Рідний край очима дітей» волонтерів з м. Білозерка. Дуже сподобалася усім і поетична сторінка «Великий дар ділиться добром» волонтерів з м. Каховка, і бібліотечний КВК «Діти сонця», представлений волонтерами з Великої Олександрівки. Незабутнє враження справило есе волонтерки-читачки з с. Великої Олександрівки О. Килюшик «Чому я хочу стати бібліотекарем?», яке було надруковане у третьому номері нашого журналу «Світ дитячих бібліотек».

Глибоко переконана, що знання і досвід, набуті під час саміту, позитивно вплинуть на прискорення процесу входження дитячих бібліотек у сучасний інформаційний простір, і все побачене та почуте на гостинній Херсонській землі надихне всіх професіоналів бібліотечної справи на нові творчі звернення.

Президент Української асоціації
працівників бібліотек для дітей

Анастасія Кобзаренко

Анастасія Кобзаренко,

генеральний директор Національної бібліотеки України для дітей

Дитячі бібліотеки України: співзвучність сучасному, відкритість майбутньому

Життя стрімко змінюється та вносить свої корективи. Сьогодні наша країна, як і весь світ, переживає не найкращі часи. Складними вони є і для дитячих бібліотек. Але вміння вистояти і знайти правильне рішення залежить від нас з вами, і головне наше завдання полягає у визначенні найбільш ефективних напрямів розвитку, своєчасній постановці цілей, правильному розподілі ресурсів, виборі і застосуванні потрібних технологій, які нададуть бібліотеці суттєві переваги на нинішньому етапі, а також закладатимуть основи на перспективу. Саме ці питання є ключовими на нашому саміті.

Перед дитячими бібліотеками стоїть безліч актуальних питань, але я вирізняю декілька з них, на мій погляд, найважливіших: це принципи функціонування бібліотек у сучасному суспільстві, деякі з яких вимагають коригування, а деякі відійшли у минуле; яку сукупність соціальних функцій можна вважати оптимальною: на що сьогодні має бути спрямований потенціал бібліотечних закладів; яке їх культурне, інформаційне, історичне та соціальне призначення.

Нині необхідність нової концепції соціальної ролі бібліотеки, зокрема дитячої, хвилює багатьох, адже зрозуміло: суспільство, що змінюється, потребує і нового образу бібліотеки. Отже, якою повинна бути бібліотека майбутнього? На мою думку, це має бути бібліотека, яка забезпечить користувачам вільний доступ до інформації незалежно від їхнього соціального статусу і місцезнаходження; вона запов'язана бути органічною частиною національної і світової інформаційної системи і надавати можливість отримання інформації з будь-якого джерела, без часових, географічних та інших обмежень; їй потрібно забезпечувати якісне збереження документів особливої культурної та історичної значущості шляхом переведення їх в електронну форму, а також органічно поєднувати у своєму фонді документи на традиційних і електронних носіях інформації.

Такі основні складові властиві кожній бібліотеці, але бібліотечне обслуговування юних користувачів, слід зауважити, значною мірою відрізняється від обслуговування дорослих. Воно має свою специфіку і складність, які полягають у тому, що розвиток духовного життя особистості, інтелектуальна і емоційна сфера дитини тільки формується, її потреби і уподобання визначаються поступово.

Діти — це майбутнє нації. Тому особливо важливою є турбота про формування у дитини почуття національної гідності та патріотизму, розвиток духовності, інтелекту та культури. У зв'язку з цим головне завдання бібліотеки для дітей полягає у створенні повноцінних умов для гармонійного розвитку дитини, формуванні у неї потреби у читанні, організації її змістовного дозвілля, що сприятиме вихованню повноцінної особистості третього тисячоліття.

Світова громадськість починає усвідомлювати важливість і доцільність спеціалізованого обслуговування дітей. У першому десятилітті XXI століття спостерігається тенденція до відкриття дитячих бібліотек як спеціалізованих закладів культури, що обслуговують дітей в окремому приміщенні. У світі з'являються центри дитячого читання. Наприклад, у 2006 р. у Сеулі (Південна Корея) відкрито Націо-

нальну дитячу бібліотеку, яка побудована за спеціальним проектом та оснащена сучасною технікою; в Італії створено проект Міжнародної дитячої бібліотеки. Відкриваються також невеликі міські бібліотеки для дітей у Німеччині, Нідерландах, Аргентині, Кубі, Китаї. Спеціалізація дитячих бібліотек полягає у визначенні основного контингенту користувачів, принципів формування фонду документів, інформаційно-бібліографічного апарату, в організації бібліотечного простору, спеціальній підготовці кадрів тощо.

Слід нагадати, що Конвенція ООН про права дитини визнає право кожної дитини на розвиток свого потенціалу, на вільний і відкритий доступ до інформації, матеріалів і програм, незалежно від віку, статі, релігії, національних і культурних відмінностей, мови, соціального статусу або індивідуальних умінь і здібностей. Саме це право у нашій державі реалізується через функціонування мережі спеціалізованих бібліотек для дітей. Із задоволенням відзначаю, що мережа дитячих бібліотек за цей рік не змінилася, до неї входять 1208 спеціалізованих бібліотек для дітей, які щорічно обслуговують майже 3 мільйони користувачів-дітей.

Вирішальну роль у забезпеченні збереження і повноцінного функціонування мережі бібліотек у нинішніх економічних умовах відіграє врегульована нормативно-правова база. З метою підтримки культури і духовності, забезпечення умов для ефективної роботи закладів, підприємств та установ культури Президент України підписав Указ «Про деякі невідкладні заходи щодо підтримки культури і духовності в Україні» (12 січня 2009 року № 6/2009), в якому наголосив на збереженні існуючої мережі закладів культури, у тому числі бібліотек, недопущенні затримки фінансування закладів, підприємств і організацій культури та збереженні досягнутого рівня соціальних гарантій для працівників цієї сфери, а також на забезпеченні своєчасної виплати нам з вами заробітної плати та належних умов для ефективної роботи.

В основі діяльності Міністерства культури і туризму України з реалізації державної бібліотечної політики у 2009 році є вирішення ключових проблем, пов'язаних з діяльністю бібліотек. Це збереження мережі бібліотек, кадрове забезпечення і поповнення фондів, про що доповідала на міжнародній конференції у Криму начальник відділу аналізу та прогнозування діяльності бібліотек Л.С. Нікіфоренко. З цієї метою Міністерством розроблялися законодавчі та нормативні акти, проводилися відповідні дослідження, здійснювалися кроки щодо збільшення фінансування бібліотек та удосконалювалася система державного управління галуззю.

Основним документом, що регулює правові та організаційні засади діяльності бібліотек, є Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», прийнятий Верховною Радою і підписаний Президентом України 21 травня 2009 року. Зміни, викладені у законі, стосуються уточнення та конкретизації термінів. Статті закону доповнено новими розділами, застарілі норми приведені у відповідність з чинним законодавством. Характеризуючи новий закон, зупинюся на основних його позиціях. Перш за все, внесено зміни у визначення терміну «бібліо-

тека», який подається у такій редакції: «бібліотека — інформаційний, культурний, освітній заклад (установа, організація) або структурний підрозділ, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки». Натомість у попередньому законі термін «бібліотека» вживався у такому значенні: «бібліотека — інформаційний, культурний, освітній заклад, що має упорядкований фонд документів і надає їх у тимчасове користування фізичним та юридичним особам». Як бачимо, у новій редакції більш широко визначено і конкретизовано головне завдання бібліотеки. Крім того, до статті 1. «Визначення термінів» включено новий термін — «бібліотечна послуга», яка визначається як «результат діяльності бібліотеки із задоволення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки». Внесено зміни до статті 6. «Види бібліотек». Тепер за призначенням бібліотеки поділяються на: публічні (загальнодоступні), у тому числі спеціалізовані для дітей, юнацтва, осіб з фізичними вадами; спеціальні (академії наук, науково-дослідних установ, навчальних закладів, підприємств, установ та організацій). Тобто, на сьогодні дитяча бібліотека, зберігаючи статус спеціалізованої, визначена і як публічна. Статтю 16. «Бібліотечні фонди» доповнено новою частиною: «З метою забезпечення збереження документів та колекцій, внесених та/або які підлягають внесенню до Державного реєстру національного культурного надбання, створюються їх страхові копії у порядку, встановленому спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері культури».

У новій редакції Закону внесено зміни, що стосуються матеріальних виплат бібліотечним працівникам, а саме: стаття 30. «Соціальні гарантії працівників бібліотек» надає їм право отримувати допомогу на оздоровлення при наданні щорічної відпустки у розмірі посадового окладу, а також матеріальну допомогу для вирішення соціально-побутових питань та доплату за вислугу років у розмірах та порядку, що встановлюються Кабінетом Міністрів України. Таким чином значно покращено матеріальне забезпечення бібліотекарів, що сприятиме підвищенню престижу професії, залученню до бібліотек професійних кадрів, а також це є свідченням розуміння важливості соціальної ролі, яку відіграють бібліотеки у суспільстві.

Після прийняття Закону існує потреба привести у відповідність усі нормативно-правові акти бібліотечної галузі, тому Міністерство культури і туризму України планує розпочати масштабну роботу з перегляду і удосконалення ряду підзаконних документів, які регламентують роботу бібліотек. Зокрема, це стосується таких документів, як: Постанова Кабінету Міністрів України «Про мінімальні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні»; Положення про централізовану бібліотечну систему; Типове положення про обласну бібліотеку для дітей; Типові штати бібліотек системи Міністерства культури і туризму України. До цього процесу залучатимуться і бібліотеки, тож ми з вами маємо бути готовими до цієї важливої і відповідальної роботи. Крім того, у рамках реалізації програми Кабінету Міністрів України «Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток» Міністерство працює над підготовкою Концепції розвитку публічних бібліотек на 2010–2012 роки, складовою якої стане розділ «Розвиток бібліотечно-інформаційного обслуговування дітей». У ньому знайдуть відображення особливості і принципи бібліотечно-інформаційного обслугову-

вання дітей у нашій країні, місія, функції і завдання спеціалізованих бібліотек для дітей, основні стратегічні напрями розвитку бібліотечно-інформаційного обслуговування дітей з урахуванням демографічних, економічних та соціально-культурних змін, що притаманні нашому суспільству і безпосередньо впливають на умови функціонування бібліотечної системи в цілому і дитячих бібліотек, зокрема.

Наступною важливою проблемою, без вирішення якої неможливе якісне функціонування бібліотек, є забезпечення їх документними ресурсами. Сьогодні в Україні існує диспропорція між кількістю виданих книг і кількістю надходжень нових книг до бібліотек. Головна причина цього — недостатнє фінансування. За даними Книжкової палати України, у 2008 році випуск книжкової продукції для дітей в Україні зріс порівняно з попереднім роком до 1448 назв книг (у 2007 році — 1261 назва). За віковими категоріями: для дошкільників випущено 625 назв, для дітей молодшого шкільного віку — 560, для дітей середнього і старшого шкільного віку — 224. Зросли також масштаби видання книг для дітей українською мовою: 1111 назв видань проти 890 у 2007 році. На політику формування фондів дитячих бібліотек значно вплинули інфляція, подорожчання книг та інших документів, скорочення бюджетних асигнувань. Характерними ознаками формування фондів бібліотек для дітей у 2008 році були невеликі обсяги нових надходжень, насамперед, у районні та сільські бібліотеки, фонди яких ні якісно, ні кількісно не відповідають вимогам сучасних читачів. На жаль, зменшення обсягів фондів продовжується.

На державному рівні Міністерство культури і туризму України займалося комплектуванням бібліотечних фондів кращою україномовною вітчизняною та зарубіжною літературою за рахунок реалізації програми «Розвиток і функціонування української мови на 2004–2010 рр.». Так, у 2005 році було закуплено 77, у 2006 — 22, у 2007 — 37 назв книг для дітей. У 2008 році Міністерство змінило систему комплектування, і на виділені 26 млн. грн. було закуплено книги для бібліотек областей, які найменше забезпечені українською книгою. Це, у першу чергу, бібліотеки Автономної Республіки Крим, Донецької, Харківської, Луганської областей. На 2009 рік коштів на реалізацію цієї програми, на жаль, не виділено.

За Державною програмою «Українська книга», яку реалізовував Державний комітет телебачення і радіомовлення України, у 2008 році було використано 40 мільйонів гривень, з них на книги для дітей — 5,7 млн. гривень. Завдяки цьому бібліотеки отримали 29 назв дитячих книг, що певною мірою сприяло задоволенню читацького попиту. Це книги А. Чайковського «На уходах. За сестрою», М. Вінграновського «Сіроманець», Г. Тютюнника «Степова казка». Уперше світ побачив книги для дітей зарубіжних письменників українською мовою, серед яких: Сінкен Гопп «Юн та Софус», Блез Сандлер «Негритянські казки для білих дітей». Серед довідково-енциклопедичних видань — «Історія України», «Україна. Живий світ», «Моя Україна», «Всесвітня спадщина людства» видавництва «Ранок»; «Видатні наукові відкриття», «Природа. Екологія» видавництва «Фоліо». Звісно, тиражі (до 5 тис. прим.) цих книг не дозволили забезпечити книгами всі бібліотеки, але кожна дитяча бібліотека мала отримати всі дитячі видання, що виходили за програмою «Українська книга». На 2009 рік було виділено 20 млн. грн. Усього затверджено 86 назв видань, з них для дітей такі: О. Апанович «Козацька енциклопедія для юнацтва», В. Чухліб «Неслухняний гарбузик», Б-І. Антонича «Зелена Євангелія», В. Ярош «Дерево життя», «Енциклопедія дитячого свята», «Іліада»,

«Одісея», збірка віршів сучасних українських авторів «Не-слухняні вірші». Розподіл книг у регіоні здійснює обласна універсальна наукова бібліотека. Детальну інформацію про видання книг можна знайти на сайті Держкомтелерадіо. До речі, звертаюся до вас з проханням чітко контролювати надходження книг до бібліотек.

Загалом обсяги фондів дитячих бібліотек на початок 2009 року становили 37 млн. 150 тис. документів. У порівнянні з 2007 роком вони зменшилися на 1,3 відсотка (500 тис. прим.). Кількість документів, що вибули (1млн. 535тис.), перевищує обсяги нових надходжень (1млн. 22 тис. примірників).

В цілому по Україні спостерігається строката картина поповнення фондів дитячих бібліотек, яка залежить від рівня місцевого фінансування і коливається від 1000 до 100 нових надходжень за рік для районних бібліотек.

У формуванні бібліотечного фонду важливе місце займають періодичні видання. Адже якщо немає потрібної книги у фонді, то газети і журнали можуть надати своєчасну інформацію. На жаль, майже повсюдно спостерігається нерівномірність надходжень газет і журналів у дитячі бібліотеки. Так, районні дитячі бібліотеки передплачують від 50 до 5 назв. Не є виключенням бібліотеки, які передплачують періодики лише за спонсорські кошти. Тому ми рекомендуємо сільським і районним дитячим бібліотекам активніше використовувати обмінні фонди як національних, так і обласних бібліотек для дітей.

Бібліотека — це організм, який залишатиметься живим, якщо буде змінюватися разом із суспільством та запитамі користувачів. Цей постулат повинен стимулювати всю діяльність, усі бібліотечні процеси, спрямовані на задоволення потреб реальних і потенційних користувачів бібліотеки. Усе, що ми зробимо сьогодні для дітей, впливатиме на майбутнє країни. Від того, наскільки добре ми навчимо наших читачів користуватися інформацією, настільки їм буде легше входити в сучасне життя.

Хочу зупинитися на окремих важливих питаннях обслуговування користувачів–дітей. За результатами досліджень психологів, у житті дитини існує два критично важливі періоди: перші п'ять років і вік від 10 до 14 років. Від того, що відбувається або не відбувається у ці періоди, залежить майбутня доля людини. Спеціалісти стверджують: якщо у ранньому віці виникають прогалини у розвитку, то вони ніколи не будуть заповнені. Тобто, або ці можливості використовуються, або втрачаються назавжди. Вміння читати, спілкуватися, слухати і розуміти дозволяють дитині сформувати здібності до абстрактного мислення, толерантності, почуття впевненості у собі. Ми не повинні втрачати ці моменти, а маємо брати участь у житті дітей з якомога раннього віку, залучаючи до цього батьків, якщо хочемо більш ефективно виконувати свою просвітницьку місію.

Уперше за всю історію ІФЛА у 2007 році розробила документ «Керівництво по обслуговуванню дітей до трьох років», що регламентує бібліотечне обслуговування зовсім юних користувачів, основними принципами якого можна назвати:

- необхідність організації бібліотечного обслуговування дітей до трьох років та їхніх батьків;
- доцільність цих послуг у дитячій бібліотеці;
- визначення ряду професійних компетенцій;
- моделювання широкої координації;
- рекомендації з відбору ресурсів.

Уперше до тексту цього документа включено питання, за допомогою яких кожна бібліотека може визначити, на якому етапі розвитку послуг для малят вона знаходиться, і які зав-

дання стоять перед нею у найближчому майбутньому. Крім того, у ньому подано короткий опис досвіду роботи бібліотек 17 держав. Наведу найцікавіші приклади: програма «Бібліотека для малюків 2.0» є новим видом діяльності, організованою у Фленсбурзі (Німеччина). У рамках цієї програми проводяться заходи для матерів з їхніми малюками віком до трьох років. Програма включає коротку презентацію простих пісеньок; презентації кращих сайтів, присвячених догляду за дітьми; настільні ігри; ознайомлення дорослих з журналами та новими романами, музикою на CD для малюків та пропозиції сімейних екскурсій. Для планування зустрічей використовується Інтернет-блог. Він поновлюється відповідно до кожної нової презентації. Презентації можуть бути скомбіновані або об'єднані у більш тривалі, наприклад, для батьківських зборів у дитячих садках.

«Прищепити любов до читання за допомогою подарунка: дорослий читає казку» — це мета Італійського національного проекту. Він спрямований на сприяння формуванню та розвитку ранньої грамотності завдяки читанню вголос та спільному читанню у сім'ї з першого року життя дитини. Цікавим є проект «Майстерня чудової бабусі–розповідачки» (Сеул, Південна Корея). Його учасники — бабусі розповідають казки, читають дітям уголос, співають пісні тощо у бібліотеках, дитячих садках, школах, соціальних освітніх центрах та ін. Вони, як представники старшого покоління, а онуки — молодшого, спілкуючись та граючи, стають ближчими завдяки казкам, книжкам–картинкам та розповідям.

Не відстають від світових тенденцій і дитячі бібліотеки України, розширюючи категорії своїх користувачів. Усі ми знаємо проекти ЦБС для дітей м. Миколаєва «Будущая мама — самая обаятельная и привлекательная» (інформаційна підтримка вагітних жінок), «Вместе с книгой мы растем » і «Растишка» (ранній творчий розвиток дітей від народження до трьох років), «Плюшева няня » (емоційні стимули розвитку малят за допомогою книги і м'якої іграшки) тощо. Змістовністю і своєрідністю вирізняється діяльність ЦБС для дітей м. Львова. Так, до Міжнародного дня захисту дітей ними проведено загальносистемну акцію «Бібліотека на майданчику». Працівники дитячих бібліотек міста вийшли на прибудинкові території, у сквери, парки, де є дитячі майданчики, і разом з читачами–активістами провели різноманітні заходи для найменших: голосні читання кращих дитячих книг, літературні вікторини, рухливі ігри, конкурси дитячого малюнка на асфальті та ін. Після проведення цієї акції збільшилася кількість відвідувань бібліотек та активізувався запис нових читачів. Батьки висловили побажання проводити подібні акції якомога частіше.

Сьогодні актуальність роботи дитячих бібліотек країни з батьками пов'язана з тим, що у більшості родин книга, на жаль, не є пріоритетною цінністю, тому впровадження традицій сімейного виховання є своєчасним і конче потрібним. Адже головна відмінність сімейного читання полягає у тому, що за сприяння бібліотеки батьки, використовуючи книгу, починають по-справжньому займатися духовним розвитком своєї дитини, формуванням її особистості. Розуміючи важливість співробітництва із сім'ями, залучення батьків до процесу організації дитячого читання, бібліотеки для дітей організовують і проводять широкомасштабні заходи з популяризації книги. Так, у рамках Державної програми підтримки сім'ї Дніпропетровська ОДБ спільно з управлінням у справах сім'ї, молоді та спорту провела обласний конкурс читаючих сімей «Книжковий оберіг родини», а Чернігівська ОДБ — п'ятий міський конкурс «Читаюча родина». Відпочинок разом з батьками та книгою став найпопулярнішою формою

роботи Закарпатської ОДЮБ під час різноманітних родинних свят: «Найчитаюча сім'я», «Ми чекаємо на Миколая» та ін. Плідно працюють у дитячих бібліотеках різноманітні об'єднання: клуб сімейного читання «Світличка» (Луганська ОДБ), родинний клуб сімейного читання «Моє серденько» (Дніпропетровська ОДБ), клуб сімейного спілкування «Родина» (Житомирська ОДБ), клуб сімейного читання «Тато, мама, я — читаюча сім'я» (Сумська ОДБ). Цікаво у Дружківській МЦБС Донецької області пройшли бенефіс ерудованих бабусь та інтелектуальний конкурс бабусь і онуків. Бабусі змагалися у розгадуванні шарад, складанні віршів, робили огляди книг своєї юності, а онуки брали участь у спортивних змаганнях.

Про доцільність роботи з батьками щодо підвищення їхньої загальної педагогічної культури, удосконалення міжособистісних взаємин свідчить анонімне анкетування «Насилля у сім'ї», проведене Уманською ЦМДБ серед учнів 9-х класів. Виявилось, що далеко не всі батьки розуміють проблеми власних дітей і знаходять з ними взаєморозуміння. 40 відсотків старшокласників визнали факти насильства у сім'ї. Лише 24 відсотки опитаних вважають батьків друзями, решта — або зайняли нейтральну позицію, або дали негативну відповідь.

Одним із пріоритетних напрямів нашої діяльності є робота з дітьми, які потребують особливої уваги. Діти-інваліди, сироти, діти з соціально-проблемних сімей знаходяться у зоні особливого піклування суспільства і дитячої бібліотеки зокрема. Вона є одним з тих соціальних інститутів, які повинні допомагати читачам з обмеженими можливостями долати інформаційну і особистісну замкнутість. Більшість бібліотек координують свою роботу з відділеннями Фонду України з соціального захисту інвалідів, організаціями Товариства Червоного Хреста України, благодійними фондами, реабілітаційними центрами, інтернатами, дитячими притулками. На мою думку, банки даних цих груп читачів слід створити в кожній бібліотеці.

Останнім часом широкого розповсюдження набуло обслуговування віддалених користувачів. Адже інформаційно-комунікативні технології внесли значні зміни у діяльність бібліотек. Впливаючи на їх розвиток, вони перетворили бібліотеки на значимі інформаційні центри, змусили не тільки переглянути традиційний набір послуг, але й подивитися на свої функції по-новому. Сучасні технології надали бібліотекам багато нових можливостей, серед яких: реклама бібліотечних сервісів через веб-сайт; доступ до електронних каталогів та баз даних; віртуальне довідкове обслуговування, замовлення та продовження терміну користування необхідними документами через Інтернет; аналіз діяльності бібліотеки з метою підвищення ефективності роботи закладу, надходження документів, довідкове обслуговування, статистика складу читачів, книговидачі; більш тісна співпраця між бібліотеками, обмін бібліографічними даними, формування спільного інформаційного простору, книгообмін тощо.

Втіленням ідеї сучасного доступу до різноманітних бібліотечних послуг та електронних ресурсів стали бібліотечні веб-сайти, які є важливою і популярною формою представлення бібліотеки і її ресурсів для віддалених користувачів. Аналіз сайтів дитячих бібліотек засвідчує їх різносторонність: це електронні каталоги, різноманітні бази даних, рекомендаційна бібліографія, повнотекстові видання для дітей, представлення проектів та цільових програм, літературно-художня творчість дітей, читацькі форуми і конференції, виховання інформаційної культури, методичне забезпечення.

Бібліотеки постійно удосконалюють свої сайти, поповнюючи їх новою інформацією, новими ресурсами. Так, з метою поліпшення обслуговування віртуального користувача Національна бібліотека України для дітей створила нову версію свого сайту. Тепер навігація сайтом стала значно прозорішою, і користувачеві немає потреби робити зайві кроки для продовження подорожі його сторінками. Крім того, головні віддалені сервіси — пошуку в електронному каталозі, віртуальна бібліографічна довідка — винесено окремо. На сайті значну увагу приділено висвітленню методичної діяльності: у розділі «Навігатор методиста» з'явилися методичні матеріали на допомогу бібліотечним фахівцям України: стандарти, «Типові норми часу на основні процеси бібліотечної роботи» тощо. Львівська обласна бібліотека для дітей впровадила новий оригінальний проект «Читальня слоника Дзвоника» — сайт для дітей, батьків та авторів сучасної дитячої української літератури. Його основними завданнями є поширення творів українських авторів та інших україномовних матеріалів для дітей, розвиток літературної творчості та підтримка авторів, заохочення дітей до читання. Сайт має такі інформаційні блоки: «СЛУХАЙ» (аудіотвори, пісні); «ДИВИСЬ» (відеоматеріали, мультфільми, малюнки, фотогалереї); «ЧИТАЙ» (тексти творів української та зарубіжної літератури). У блоці «ЧИТАЙ» представлено вже більше 300 книжок для дітей українською мовою як в он-лайн режимі, так і для скачування. Своєю змістовністю вирізняється сайт Кримської республіканської дитячої бібліотеки ім. В. Орлова, важливим елементом якого є віртуальні виставки літератури для дітей.

Продовжувалася робота бібліотек зі створення тематичних рекомендаційних покажчиків нового типу — електронних. Вони стали досить популярними, адже електронні носії дозволяють підтримувати інформацію в актуальному стані, особливо це стосується веббіографічних посилань на ресурси Інтернет. Якщо в минулому році фахівці НБУ для дітей запропонували молодшим школярам пізнавальну мандрівку за сюжетом української народної казки «Рукавичка», то у цьому році вони підготували заочний краєзнавчо-туристичний похід для дітей віком 12–15 років «Сім природних чудес України» (Біосферний заповідник «Асканія-Нова», ландшафтний парк «Гранітно-степове Побужжя», Дністровський каньйон, Мармурова печера, Національний природничий парк «Подільські Товтри», озера «Світязь» і «Синевир»). Сьогодні дуже важливим і корисним є створення краєзнавчих ресурсів. Особливого схвалення заслуговують краєзнавчі матеріали Херсонської, Черкаської, Житомирської, Чернігівської, Львівської обласних бібліотек для дітей, міських бібліотек для дітей м. Севастополя, Миколаєва та Краматорська, які можна використовувати як віртуальні посібники-подорожі Україною.

Змістовні, цікаві сайти мають і районні дитячі бібліотеки, серед яких варто відмітити Сарненську і Березнівську (Рівненська обл.), Сокальську (Львівська обл.), Рогатинську (Івано-Франківська обл.), Виноградівську (Закарпатська обл.). Сайти дитячих бібліотек не тільки допомагають зорієнтувати користувачів у морі інформації. Вони інформують їх про проведення та результати конкурсів, знайомлять з діяльністю найрізноманітніших читацьких об'єднань. Зокрема, Львівська ОДБ на своєму сайті розмістила фотоматеріали про акцію «Ніч в бібліотеці» учасників Всеукраїнського конкурсу «Найкращий читач України — 2009»; Херсонська ОДБ повідомила про підсумки літературного конкурсу «Бібліотечні фантазії», а Чернігівська ОДБ представила інформаційні матеріали «Школи лідерів читання і грамотності».

Сучасну бібліотеку вже важко уявити без електронного каталогу, в якому здійснюється швидкий пошук документів за будь-якими елементами опису. Його наявність свідчить про важливі якісні зміни в бібліотечно-інформаційному середовищі бібліотеки. Електронний каталог сьогодні є у 29 дитячих бібліотеках, у т.ч.: 20 обласних, 6 — центральних міських і 3 районних. Активно долучилися до створення власних електронних каталогів Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Київська, Рівненська, Харківська, Чернівецька обласні бібліотеки для дітей. Загалом обсяг власних електронних бібліографічних баз даних дитячих бібліотек країни станом на 01.01.2009 року складав 1 млн. 650 тис. записів, що на 600 тис. записів більше, ніж у 2007 році.

З розвитком автоматизованої інформаційно-бібліотечної системи електронний каталог став не тільки інформаційним ресурсом, що розкриває фонд бібліотеки, але й ключовою ланкою всього технологічного циклу автоматизації. На основі електронного каталогу базуються практично всі найбільш значимі технологічні процеси: розподіл документів за структурними підрозділами, замовлення літератури (у тому числі й у режимі віддаленого доступу), книговидача, статистика. У 2008 році в НБУ для дітей введено в дію модуль «Абонемент» електронного каталогу, що дозволило перейти на обслуговування користувачів в електронному режимі. Автоматизація процесів замовлення та видачі літератури дає змогу в будь-який момент визначити місцезнаходження документа, проконтролювати його повернення та забронювати потрібне видання. Сектор реєстрації користувачів не тільки здійснює електронний облік відвідувачів, а й проводить статистичний аналіз діяльності, в основу якого закладено форму державної звітності 6-НК. З вересня 2008 року в НБУ для дітей введено систему штрих-кодування всіх видів документів бібліотечного фонду, що значно спростило процес книговидачі. На кожній робочій станції відділів обслуговування встановлено сканери зчитування штрих-коду, що дозволяє миттєво заносити інформацію про виданий документ у читачий формуляр. Значних успіхів в автоматизації процесів книговидачі досягли і працівники Херсонської обласної бібліотеки для дітей. Саме вони першими відкрили віртуальний сервіс «Продовження користування книгою», яким активно користуються віддалені читачі.

Використання сучасних електронних комунікацій забезпечує бібліотекам принципово нову форму взаємодії на різних етапах бібліотечно-інформаційної діяльності. У першу чергу, це стосується проектів з питань каталогізування. На основі укладених угод між НБУ для дітей і Херсонською, Сумською, Львівською, Чернігівською, Черкаською, Волинською та Житомирською обласними бібліотеками для дітей відбувається обмін бібліографічними записами для електронних каталогів. У рамках координації з формування та ви-

користання електронних ресурсів створено зведений електронний каталог бібліотек м. Миколаєва, до якого ввійшли обласна і центральна міська бібліотеки для дітей. З 2007 року Кіровоградська ОДБ стала учасником он-лайнного центру кооперативного каталогізування для бібліотек області. У Харкові ведеться активна робота зі створення корпоративного зведеного електронного каталогу періодичних видань бібліотек міста. У ній беруть участь 28 бібліотек, серед яких і Харківська обласна бібліотека для дітей.

Яскравим прикладом змістовної співпраці став спільний Інтернет-проект «Освітній навігатор», що реалізують бібліотеки Рівненської області. Метою створення сайту є формування інформаційно-освітнього середовища на допомогу педагогам, учням і батькам. Фахівці Рівненської обласної бібліотеки для дітей постійно представляють на сайті сценарії, методичні рекомендації та матеріали з питань дитячої безпеки.

Підсумовуючи сказане вище, можна впевнено стверджувати, що за останній період більшість бібліотек у своєму розвитку зробили значний крок уперед, чому значно сприяло покращення їх матеріально-технічної бази. Зросла кількість дитячих бібліотек, що мають доступ до Інтернет. Якщо у 2007 році цією послугою користувалася 81 бібліотека, то у 2008 році їх кількість зросла до 134, тобто на 53 більше. На 50 одиниць збільшилася і кількість бібліотек, що мають електронну пошту, тепер їх вже 110. На кінець 2008 року в дитячих бібліотеках стало на 250 комп'ютерів більше, ніж у минулому році (тепер їх 1182). Середня ж кількість комп'ютерів на одну публічну бібліотеку нині в Україні становить 0,3 (на десять книгозбірень припадає три комп'ютери), а на одну бібліотеку для дітей, за статистичними даними, припадає майже 1 комп'ютер. Це певною мірою дає можливість розширювати спектр використання інформаційних технологій і, як кінцевий результат, значно покращувати всю роботу бібліотек.

Досягнення дитячих бібліотек країни доводять суспільству їх життєздатність і потрібність. Головна стратегічна лінія нашого подальшого розвитку в інформаційному суспільстві — модернізація і, як наслідок, подальше підвищення якості роботи. Зараз у світі активно обговорюють концепцію «Бібліотека 2.0». Це новий погляд на бібліотечне обслуговування в цілому, основою якого є використання інструментів Веб.2.0 для впровадження нових бібліотечних послуг, нових напрямів обслуговування. Зрозуміло, що ті чи інші форми обслуговування бібліотек як соціальних інститутів будуть постійно змінюватися, але незмінним залишиться головний методологічний принцип: дітям повинні надаватися умови для гармонійного розвитку особистості, отримання освіти за допомогою інформації, книги і читання, а значить, і бібліотеки.

Сучасний інформаційний простір і місія дитячої бібліотеки у ньому

У сучасних вітчизняних словниках тлумачення терміну «інформаційне поле (простір)» ще не відображено: у наш динамічний час лінгвістика не встигає за філософією, тим більше за політикою. Якщо ж виходити із латинського значення слова «інформувати», то це означає: «зображати, складати уявлення про щонебудь». Отже, «інформаційне поле» якраз і означає те поле чи простір, в якому існує, циркулює, обертається інформація. І це поняття не космічне (хоча повітряний і космічний простір можуть входити і входять до складу інформаційного поля), не географічне (хоча територія є його невід'ємною частиною). Воно соціально-політичне і вбирає в себе як територіальний, так і космічний фактори, а надто — людський, оскільки суспільна інформація призначається для людини, людина — її споживач, і без людини вона втрачає свій сенс.

Державний інформаційний простір — надзвичайно важливе політичне поняття, яке у вартісній шкалі соціальних цінностей можна поставити на друге місце після державної незалежності. Держава зобов'язана забезпечити використання свого інформаційного поля в інтересах саме держави та її громадян. Якщо вона цього не зробить, то цей інформаційний простір буде використаний проти неї самої.

Єдиний інформаційний простір являє собою сукупність баз та банків даних, технологій їх ведення і використання, інформаційно-телекомунікаційних систем та мереж, які функціонують на основі єдиних принципів і за загальними правилами, що забезпечує інформаційну взаємодію організацій і громадян, а також задоволення їхніх інформаційних потреб. Іншими словами, єдиний інформаційний простір складається з таких головних компонентів:

- інформаційні ресурси (ІР) — бази і банки даних, усі види архівів, системи депозитаріїв ІР, бібліотеки, музейні сховища та ін;
- інформаційно-телекомунікаційна інфраструктура:
- територіально розподілені державні і корпоративні комп'ютерні мережі і системи спеціального призначення та загального користування, мережі і канали передачі даних, засоби комутації та управління інформаційними потоками;
- інформаційні, комп'ютерні і телекомунікаційні технології: базові, прикладні і забезпечувальні системи, засоби їх реалізації;
- науково-виробничий потенціал у сферах зв'язку, телекомунікацій, інформатики, обчислювальної техніки, поширення і доступу до інформації;
- організаційні структури, включаючи кадри, що забезпечують функціонування і розвиток національної інформаційної інфраструктури;
- ринок інформаційних технологій, засобів зв'язку, інформатизації і телекомунікацій, інформаційних продуктів і послуг;
- система взаємодії інформаційного простору України зі світовими відкритими мережами;
- система забезпечення інформаційного захисту (безпеки);
- система масової інформації;
- система інформаційного законодавства.

Інформаційний простір буде ефективним, якщо він стане відкритим для суспільства, що, в свою чергу, надасть можливість реалізувати узгоджені інтереси громадян, суспільства та держави на комплексній і системній основі. Ефективний інформаційний простір може бути створений і почне розвиватися на основі відповідної державної інформаційної політики, що забезпечить поступовий рух країни до побудови інформаційного суспільства. Цей рух повинен спиратися на новітні інформаційні, комп'ютерні, телекомунікаційні технології і технології зв'язку, досягнення яких призводять до бурхливого розвитку відкритих інформаційних мереж, насамперед Інтернету, що дає принципово нові можливості для міжнародного інформаційного обміну і, на його основі, трансформації різноманітних видів людської діяльності. Перспективні інформаційні, комп'ютерні і телекомунікаційні технології багаторазово посилюють вплив ЗМІ на соціально-політичне і культурне життя людей.

Формування і розвиток єдиного інформаційного простору України і, зокрема, відповідних державних інформаційних ресурсів — проблема міжгалузєва і міжрегіональна. Вона потребує вирішення складних організаційних і техніко-технологічних питань, значних витрат і не може бути вирішена одномоментно. При цьому необхідне комплексне врахування соціально-економічних, правових і політичних аспектів інформатизації суспільства, всестороннє використання організаційного, технологічного, технічного і нормотворчого досвіду, отриманого у процесі розвитку інформаційних просторів провідних країн світу.

Державна політика формування і розвитку єдиного інформаційного простору України повинна здійснюватися з урахуванням інтересів центральних та місцевих органів влади, юридичних і фізичних осіб. Вона має враховувати можливості міжнародного співробітництва в сфері інформаційних технологій, продуктів та послуг, реальні можливості вітчизняної інформаційної індустрії в умовах ринкової економіки.

Навіть якщо бібліотеки почали купувати комп'ютери, а їх співробітники називають себе адептами нових технологій, як їм, ветеранам за віком і минулі заслуги, не тільки вписатися у нову епоху, але й стати її атрибутом, рівноправним з агентством новин чи бюро науково-технічної інформації, і разом з тим виконувати свої споконвічні загальнонаукові і загальнокультурні гуманітарні функції? Тим, хто є породженням не тільки сьогодення, а всієї історії, усіх поколінь, хто втілює не тільки «злобу дня», а, так би мовити, справжній універсум, чим і займаються бібліотеки?

Термін «єдиний інформаційний простір» у професійній бібліотечно-бібліографічній лексиці з'явився нещодавно. Він тісно пов'язаний із впровадженням комп'ютерних технологій, створенням відповідних систем і мереж, концепцій державної інформаційної політики і з формуванням інформаційного суспільства. Єдиний інформаційний простір — найважливіша умова побудови такого суспільства і забезпечення цілісності держави.

Інформація — це моделювання навколишнього світу, потрібне тією чи іншою мірою усім живим істотам, тому що в боротьбі за існування слід мати уявлення про світ. Моделю-

вання навколишнього світу особливо необхідне для розумної економічної і господарської діяльності. Інформаційний простір — це форма взаємодії суб'єктів між собою і з інформаційними об'єктами з метою створення інформації і забезпечення умов для її споживання. Зв'язки бібліотеки з інформаційним простором і його компонентами органічні та різноманітні, бібліотека є суб'єктом і, одночасно, елементом інформаційного простору, тобто бібліотеку можна розглядати як одну з організаційних форм комунікативної діяльності людей.

Публічна бібліотека (ПБ) являє собою соціальний інститут, що переживає серйозні зміни, обумовлені реформами в системі керування державою, у законодавчій системі, а також технологічною революцією в інформаційній і комунікативній сферах в усьому світі. Скільки було запропоновано конкретних рецептів за останнє десятиліття: стати соціальним (чи ще якимось) центром, увійти в різні комплекси, поставити на перше місце заробляння грошей і багато чого ще! Скільки було і свідомо безперспективного експериментаторства!

Сьогодні ситуація в корені змінюється. Реформа адміністративної і бюджетної сфер допускає впровадження механізмів фінансування установ культури, орієнтованих на результат. Органи влади виступають замовниками культурних послуг для населення, вводиться нормативно-особовий принцип планування послуг, оцінка їх виконання і відповідно до цього — розрахунок за виконані культурні послуги.

Зараз багато чого залежить від того, як ми себе позиціонуємо у системі соціальних комунікацій, де бачимо себе, де нас бачать наші користувачі, владні структури і наші колеги. ПБ позиціонують себе як інформаційні установи. Адміністрація оцінює ефективність роботи бібліотек в залежності від участі у вирішенні конкретних соціальних проблем: ПБ «кидають» на антинаркотичні, екологічні, патріотичні і т.п. акції. Ефективність їх роботи багато у чому залежить від уміння знаходити оптимальні шляхи співробітництва з державними організаціями, органічно включатися в регіональні програми.

А що ж дитячі бібліотеки? Аналіз їх діяльності показує, що ми навчилися знаходити вихід з цієї ситуації, просуваючи свої програми, проекти з урахуванням бібліотечних функцій і інтересів своїх читачів — дітей. І тоді соціальне завдання «вибори — це серйозно» перетворюється в літературне шоу, де школярі висують до Верховної Ради улюблених героїв. Висують весело, але з використанням усіх процесуальних правил і літературних текстів. Ігрова виборча програма для школярів — приклад віртуозного прийому перенесення сучасної політичної акції на літературний, бібліотечний ґрунт.

Соціальне співробітництво ПБ, партнерство, ведення ефективного діалогу з пріоритетними групами місцевої громади, налагодження дієвої взаємодії з державними структурами, громадськими організаціями, комерційними підприємствами і сьогодні, і на майбутнє — усі ці складові залишаються нашими пріоритетами!

Дитячі бібліотеки працюють над створенням привабливого соціально значимого і престижного образу бібліотеки в суспільній свідомості. Формування єдиного культурно-інформаційного простору, інформаційна підтримка регіональних цільових програм, реалізація програми «ДБ — зональний інформаційний центр з проблем дитинства», вирішення першочергових завдань з соціалізації, культурного розвитку юного покоління, важливих для всього місцевого співтовариства, — така мета соціального партнерства бібліотеки з місцевою адміністрацією, освітніми та дозвілєвими установами, різними групами населення.

Надзавдання ПБ як соціального інституту сучасного суспільства — об'єднати зусилля влади, суспільства і бізнесу для підтримки читання, виступити організатором і координатором їх спільної діяльності. Що потрібно для здійснення цього завдання? Розгляд проблеми читання на рівні обласної адміністрації? Міжвідомче вирішення ресурсних і кадрових проблем? Міжвідомчі довгострокові проекти? Ці проблеми нерозривно пов'язані з проблемою місії і статусу дитячої бібліотеки і ПБ у цілому.

Важливим моментом позиціонування є визначення ідеології розвитку, змістовних пріоритетів дитячої бібліотеки. Пріоритетним є розвиток центрів читання на базі дитячих бібліотек. Читання тут представлено як базове уміння, необхідне для одержання освіти, побудови кар'єри, як засіб розширення кругозору й інтелектуального розвитку, як посередник у спілкуванні. Багатогранна діяльність бібліотеки як центру читання побудована на основі діалогу культур, співробітництва, співтворчості, партнерства з читачами, установами регіону, громадськими організаціями.

Змінилися підходи до освіти: основна ідея освіти сьогодні — освіта протягом усього життя. Діти повинні бути зорієнтовані на придбання нових знань і навичок на різних етапах життя, при кожному зіткненні з новим у особистому чи професійному житті. Неможливо в школі створити запас знань на все життя, тим більше при прискореному оновленні технологій. Тобто, кожен повинен намагатися протягом усього життя оновлювати знання, адаптуючись до мінливого світу. Основи для цього закладаються з дитинства. Саме тому дитячі бібліотеки активно співпрацюють з бібліотеками усіх видів і типів, особливо зі шкільними (це досить змістовно представили господарі саміту та генеральний директор НБУ для дітей А. Кобзаренко, яка упродовж багатьох років є членом організаційного комітету і журі всеукраїнських конкурсів «Шкільний бібліотекар — ...р.», «Живи, книго!», що проводить Міністерство освіти і науки України) закладами та різними організаціями, які опікуються питаннями захисту прав дітей на вільний доступ до інформації та залучення їх до цінностей світової і вітчизняної культури.

Дитяча бібліотека сьогодні повинна включатися в інформаційно-освітній простір не як обслуговуючий, а як структуроутворюючий елемент. І основою її діяльності мають стати чотири складових сучасної освіти: 1) вчитися одержувати знання, тобто знайти необхідний інструментарій для розуміння; 2) вчитися застосовувати ці знання, тобто справлятися з різноманітними ситуаціями; 3) вчитися жити разом, тобто розуміти іншого, бути готовим до врегулювання конфліктів, працювати в групі; 4) вчитися бути особистістю, що несе відповідальність за загальні долі.

Інформатизація допускає організацію доступу до інформаційних ресурсів через розвиток локальних і регіональних мереж, використання інформаційних ресурсів бібліотек інших регіонів, підключення до реалізації корпоративних інформаційних проектів. Найважливішу роль тут відіграє робота з формування інформаційної культури, що включає не тільки поширення бібліотечно-бібліографічних знань і підвищення комп'ютерної грамотності, але й навчання навичкам пошуку інформації на будь-яких носіях та роботи з текстом і гіпертекстом.

Головною проблемою статусу дитячої бібліотеки як середовища дитинства і в регіоні, і в країні є те, що не тільки в суспільстві, але й у професійному співтоваристві немає єдиного погляду на дитячу бібліотеку. Періодично постає питання про той єдиний, переконливий, остаточний аргумент, що затвердить право на існування спеціалізованої дитячої

бібліотеки. Але будемо чесними — це демагогія: загнаний у кут «дитячий бібліотекар» просто не здатний висунути такий аргумент. Сьогодні навіть у педагогічному середовищі немає чіткого уявлення про незамінну роль інформації і художнього слова (не книги) у просторі дитинства, їх вплив на особистість, що розвивається. Не затвердився навіть термін «грамотність» у сучасному розумінні. Звідси — проблема фахівців. Дитячий бібліотеці потрібні фахівці з дитячої психології і педагогіки, зі створення інформаційного середовища для дітей і підлітків і формування інформаційної культури (не комп'ютерної грамотності!), з дитячої літератури, по роботі з текстом і сприйняттю художнього тексту. Зараз під сумнівом спеціалізація «бібліотекар по роботі з дітьми», у системі підготовки кадрів дитячі кафедри закриваються. Виходить, що ми завищуємо свою місію, перелічуючи знання й уміння, якими повинен володіти фахівець дитячої бібліотеки. Адже сьогодні, на жаль, вищі навчальні заклади таких кадрів не готують. Залишається лише орієнтація на самородки, вирощені в бібліотеках. Особливо небезпечну позицію займають наші колеги з ПБ для дорослих, котрі найчастіше дотримуються точки зору, що бібліотека повинна бути універсальною, для усіх прошарків населення, і що вона цілком справиться і з дитячими проблемами.

У сучасній культурі й освіті доцільно розглядати дитячу бібліотеку як інститут дитинства за наступними характеристиками: наявність у середовищі дитячої бібліотеки безлічі відкритих моделей ідентифікації, адаптації і розвитку дитини в соціумі і культурі; створення матеріального і духовного середовища, що активізує здатність дитини до емоційної й інтелектуальної діяльності (мова, почуття, уява); поліфонічність діалогу в бібліотечному просторі; зосередженість у її просторі культури, що присвячена дитинству; сприйняття дитини дорослим через процес читання: бібліотека відкриває образ дитини в культурі і мистецтві і транслює його у свідомість дорослих, розуміє і підтримує світ дитини. Концептуальна ідея — дитині потрібне органічне середовище для вільної життєтворчості. Дитяча бібліотека може і повинна виконати місію підтримки і розвитку позиції дітей і підлітків як творців культури, головного ресурсу нації.

Бібліотечне обслуговування дітей ґрунтується на принципах диференційованого підходу у відповідності з віковими, психолого-педагогічними та індивідуальними особливостями розвитку особистості дитини. Особливість потреб дітей в соціальній адаптації до навколишнього світу полягає у їхньому прихованому характері, адже діти не можуть чекати, а задоволення їхніх потреб, як відомо, це принцип — «тут і зараз». А це, в свою чергу, значно ускладнює бібліотечну роботу з ними і висуває низку вимог до формування фондів та організації обслуговування.

У відповідності до Закону України (2000 р., березень) «Про бібліотеки і бібліотечну справу» «користувачі бібліотек дитячого віку мають право на бібліотечне обслуговування у загальнодоступних та спеціалізованих бібліотеках» (Розділ VII. Ст. 22 «Права користувачів бібліотеки»). Хочу відразу зазначити, що з прийняттям 21 травня 2009 р. нового бібліотечного закону на нас чекає копітка і напружена робота з підготовки оновленої нормативної бази. Назву лише деякі документи: Постанова Кабміну України «Про мінімальні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні»; Положення про ЦФС; Типове положення про ОДБ; Типові штати бібліотек системи Міністерства культури і туризму України; інструкції: «Про облік бібліотечних фондів», «Про використання та збереження бібліотечних фондів» та багато інших підзаконних актів, над

якими вже розпочалася робота під керівництвом Міністерства культури і туризму України.

Дитячі бібліотеки можуть бути самостійними бібліотеками зі статусом юридичної особи (національна, республіканська, обласна); об'єднувати дитячі бібліотеки зі статусом юридичної особи (центральна бібліотека та філії); при загальнодоступних — районна (міська) бібліотека для дітей або філія, відділ (Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», 1995 р. Розділ II. Ст. 8. Види бібліотек: «На території України утворюються і діють бібліотеки та системи бібліотек, що відрізняються за своїм цільовим призначенням, складом користувачів, спеціалізацією бібліотечних фондів та іншими ознаками: публічні бібліотеки для дорослих, юнацтва, дітей; наукові і спеціальні, спеціалізовані бібліотеки загального користування, а також для осіб з фізичними вадами, ...»); «...За призначенням бібліотеки поділяються на публічні; спеціальні; спеціалізовані (Закон України, 2000 р. Розділ III. Ст. 6.). У Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 21.05.2009 р. зазначено: «Частина третю ст.6 викласти в такій редакції: За призначенням бібліотеки поділяються на: публічні (загальнодоступні), у тому числі спеціалізовані для дітей, юнацтва, осіб з фізичними вадами».

Спеціалізація дитячих бібліотек полягає в тому, що всю свою діяльність кожна з них спрямовує на пріоритетне ставлення до певної категорії населення — дітей. Саме цим дитячі бібліотеки відрізняються від загальнодоступних, які повинні надавати рівні можливості усім громадянам, незалежно від віку, статі, освіти та ін. Така спеціалізація знаходить своє відображення у визначенні основного контингенту користувачів, принципах формування документів, інформаційно-бібліографічного апарату, організації бібліотечного середовища та ін. Місія дитячих бібліотек полягає у тому, щоб, використовуючи всі наявні ресурси, забезпечувати дітям найбільш оптимальні умови для культурного розвитку, формування і задоволення освітніх, комунікативних та інших потреб, тобто створити середовище розвитку дитини через читання, книгу та інші види матеріалів, що відповідають її ставово-віковим, соціокультурним та індивідуальним особливостям. Основна мета дитячих бібліотек — формування і задоволення потреб дітей в інтелектуальному і духовному рості, самопізнанні і самоосвіті; залучення дітей до читання, до світової і національної культури; популяризація цінності читання і книги; сприяння інтеграції дітей в соціокультурне середовище суспільства. Бібліотечне обслуговування дітей є складовою бібліотечного обслуговування усього населення, воно ґрунтується на поєднанні традиційних і новітніх інформаційних технологій при задоволенні його потреб.

З активним і всестороннім впровадженням інформаційних технологій у практику роботи бібліотек ми дедалі частіше приходимо до висновку, що інформації навколо нас аж надто багато, і ми залежимо від неї. Термін з інформаційної надмірності використовується у різних наукових сферах: інформатиці, радіофізиці, теорії управління, теорії організації та ін. Не так часто він зустрічається у статтях з питань розвитку бібліотечної справи, оскільки це можуть бути матеріали про безпеку особистості в Інтернеті, про етичні основи роботи в мережі тощо. Ми починаємо говорити про інформаційну залежність, у тому числі про залежність від Інтернету. Мова йде не про роботу з професійною (наприклад, освітньою) і тому необхідною інформацією, а про надлишкову інформацію, яку наші «просунуті» діти споживають без міри і, головне, без усякої на те необхідності. При цьому кількість інформації не завжди переходить у якість, тобто в знання, от-

римані на основі застосування цієї самої інформації. Інформаційний достаток і інтелектуальна убогість — чи це не проблема? Залежність від високих технологій вже розглядається як реальність сьогодення. Існують 5 основних типів залежності, висунутих доктором Кімберліц Янгом, професором психології Пітсбургського університету і творцем першого центру допомоги Інтернет-залежним, а саме: нав'язливий вебсерфінг — нездоланий потяг до пошуку інформації; пристрасть до віртуального спілкування і знайомств — спілкування з численними друзями і знайомими, постійна участь у чатах і форумах; ігрова залежність — нав'язливе захоплення комп'ютерними іграми (у тому числі у мережі), що вражає в першу чергу дітей і веде до проблем зі здоров'ям: скривлення хребта, погіршення зору, психічні розлади; фінансова залежність — гра в мережі в азартні ігри, покупки в інтернет-магазинах; кіберсексуальна залежність — нав'язливий потяг до відвідування порносайтів. Згідно з статистикою, ключова роль у виникненні Інтернет-залежності належить чатам і іграм, у яких беруть участь багато користувачів. Сьогодні за кількістю користувачів мережі Китай після США є другою країною в світі, майже 123 мільйони громадян якої проводять час в он-лайн. За даними агентства «Reuters», китайський уряд збирається заохочувати розробку технологій, що допоможуть запобігти розвитку у дітей залежності від Інтернету. Незважаючи на те, що влада цієї країни активно просуває використання мережі в освітніх і ділових цілях, у неї останнім часом викликає сильну заклопотаність те, що у багатьох неповнолітніх з'являється стійка пристрасть до Інтернету. Китайські психологи уже вивчають це нове захворювання, і по всій країні відкриваються клініки, у яких лікують від надлишкового користування мережею.

Наталія Дзюба,
зав. відділом каталогізування Національної бібліотеки України для дітей

Сучасні тенденції у науковій обробці документів

Роль бібліотеки в сучасних умовах визначається її здатністю якісно і оперативно задовольняти інформаційні потреби різноманітних груп користувачів. Для того, щоб інформація була більш доступною, необхідно використовувати весь комплекс лінгвістичних засобів, серед яких слід виділити мову бібліографічного опису, класифікаційні системи, нормативні та інструктивно-методичні документи, які дозволяють надавати користувачу необхідні відомості в зручній для нього формі.

Як і в традиційному каталогізуванні, так і в процесі впровадження інформаційних технологій значна увага приділяється питанням стандартизації. Після набуття Україною незалежності в країні розпочався непростий і тривалий процес формування національної системи стандартизації в галузі бібліотечної справи. На жаль, склалася така ситуація, що з міжнародними та міждержавними стандартами українська бібліотечна спільнота ознайомена краще, ніж із національними. Так, з 2009 р. на інформаційно-довідковому порталі «Library.ru» відкрито новий розділ «Стандарти для бібліотечних працівників» [1], де можна ознайомитися з діючими міждержавними документами системи стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи (СІБВС) станом на травень 2009 р. Усі тексти стандартів знаходяться у вільному відкритому доступі. Придбання ж текстів національних стандартів є досить проблематичним: магазин стандартів [2] не задовольняє потреб своїх користувачів, не вирішує питання

Обговорення місця бібліотеки в інформатизації суспільства перейшло із прогнозів у практичну площину. Але незалежно від того, яким шляхом змінюється бібліотека, найважливішим завданням залишається збереження балансу між призначенням (місією) її у суспільстві і допустимими межами перетворень. Послуга спілкування для багатьох людей є однією із привабливих рис традиційної бібліотеки. У важкі часи, як це було в історії, глибокі соціальні зрушення сприяють об'єднанню людей навколо бібліотеки як духовного і культурного джерела, а значить, не тільки для інформації, але і для спілкування. Тож призначення бібліотеки полягає у збереженні балансу традиційних, базових цінностей із трансформацією, яка не допускає поглинання книги, читання, існуючої культури. Бібліотекарі продовжують забезпечувати не тільки інформаційно-документні функції, але і послуги «людського спілкування». У цьому сенсі визначальними особливостями для дитячої бібліотеки є: відповідність потребам зростаючої особистості, надання дітям соціально значущої інформації і документів, сприяння формуванню інтересу до читання і користування бібліотекою; забезпечення формування інформаційних ресурсів на усіх видах носіїв та доступу до них; сприяння соціалізації особистості, її формуванню за допомогою книги і читання; прищеплення дітям навичок отримання освіти і самоосвіти, осмисленого дозвілля; залучення дітей до читання і грамотного користування інформацією на усіх видах її носіїв; забезпечення своїх читачів можливістю користуватися сучасними інформаційними технологіями, надання доступу до інформаційних мереж, розширення сфери послуг в режимах локального і віддаленого доступів.

розповсюдження необхідних документів, особливо для бюджетних установ, якими є наші бібліотеки і Інтернет-магазин стандартів [3], створений у 2007 році.

Якими ж саме національними стандартами ми маємо сьогодні користуватися в одному з найважливіших та найскладніших процесів бібліотечної роботи — аналітико-синтетичній обробці документів? З 1 липня 2007 року введено в дію новий ДСТУ ГОСТ 7.1–2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання». Необхідність розробки цього стандарту була викликана двома чинниками: появою нових видів документів (наприклад, електронних ресурсів) та подальшим зближенням з англо-американськими правилами опису, орієнтованими на *ISBD*. З 1 липня 2008 р. почав діяти ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 «Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.80:2007, *IDT*)», у якому розглядаються питання формування заголовка бібліографічного опису. З практичними рекомендаціями щодо впровадження ДСТУ можна ознайомитися на сайтах Книжкової палати України [4], Національної парламентської бібліотеки України [5] та Національної бібліотеки України для дітей [6].

Набуття чинності даних стандартів, звичайно, є позитивним для каталогізаторів, але залишається і низка не вирішених питань: стандарти є міждержавними, видані російською мовою, аналогів в українській професійній термінології не існує, а терміни, що подані у чинному ДСТУ 2394–94 «Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів.

Терміни та визначення», вже застарілі; не ратифіковано «ГОСТ 7.82–2001. Библиографическая запись. Библиографическое описание электронных ресурсов. Общие требования и правила составления», що слугує методичною основою опису електронних ресурсів.

За умов активного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в електронному середовищі вагомою складовою документного ресурсу сучасної бібліотеки стали електронні інформаційні ресурси, відомості про які мають бути включені до бібліотечних інформаційно-пошукових систем. Це вимагає відповідної організації електронної інформації, обліку таких ресурсів та їх технологічного опрацювання. Існує декілька методів та підходів, розробники яких намагаються врахувати всі особливості електронних видань. До низки найбільш значущих міжнародних розробок входять випущене ІФЛА «Международное стандартное библиографическое описание для электронных ресурсов» (*International Standard Bibliographic Description for Electronic Resources ISBD (ER)*) [7], а також проект «Дублінське ядро» (*Dublin Core*) [8], ініціатором якого є *OCLC*. Ці розробки демонструють протилежні точки зору на бібліографічний опис ресурсів мережі. Документ ІФЛА служить каталогізатором, забезпечуючи їх інструментарієм для професійного обліку електронних матеріалів. Проект «Дублінське ядро», навпаки, призначено для всіх авторів сайтів: згідно з концепцією, кожний *web*-майстер має включати до структури *web*-сторінки (область метаданих) визначений набір елементів, за допомогою яких описуються зміст та вихідні дані ресурсу. Тож розміщуючи інформацію на сторінках своїх сайтів, бібліотекар має подавати опис ресурсів, які представляє. Саме це призведе до активної популяризації ресурсів та збільшить кількість користувачів, які зможуть їх знайти. Вирішити питання каталогізування електронних ресурсів, тобто документів на машиночитаних носіях, які все активніше запроваджуються в інформаційному просторі, допоможе використання науково-методичного посібника «Каталогізація електронних ресурсів», підготовленого українськими фахівцями І.П. Антоненко та О.В. Барковою [9]. З 2008 р. в кабінеті бібліотекознавства Національної бібліотеки України для дітей було розпочато формування фонду професійних видань на електронних носіях, але, на жаль, він не досить активно поповнюється виданнями бібліотек для дітей.

Забезпечити комп'ютерне каталогізування документів та обмін бібліографічними даними допомагають машиночитані формати представлення бібліографічних даних. В АІБС, що діють в дитячих бібліотеках України, паралельно із стандартами застосовуються дві групи міжнародних форматів: *MARC21* та *UNIMARC*. Знання комунікативних форматів та їх чітке застосування допоможуть каталогізаторам у створенні якісних бібліографічних записів електронного каталогу, що стане кроком до активного обміну записами між бібліотеками. Практичні поради щодо використання форматів *MARC21*, який застосовується в АІБС «Марк-*SQL*», представлено на сайті Російської державної бібліотеки [10] та у методичних порадах Національної бібліотеки України для дітей [11]. Методичні поради щодо застосування формату *UNIMARC*, на якому базується каталогізування в АІБС «ІРБИС», розміщено на сайті Державної науково-технічної бібліотеки Росії [12].

У ході наукової обробки документів значимими є процеси індексування документів — систематизація та предметизація, а важливим інструментом каталогізатора — таблиці бібліотечно-бібліографічної класифікації. В 2008 р. вийшло 4-е видання спеціалізованих таблиць для дитячих та шкільних

бібліотек [13]. Воно базується на 3-му виданні таблиць ББК для дитячих і шкільних бібліотек та опублікованих випусках середніх таблиць ББК. У чинних таблицях значно збагачено понятійний апарат, що включає нові теми, проблеми, явища сучасного стану розвитку науки та практики. Зміни в основних таблицях стосуються історичних, економічних, юридичних, сільськогосподарських наук. Залишилися незмінними цикли гуманітарних, технічних і природничих наук, оскільки до цього часу ще не перевидано середні таблиці даних розділів. У новому виданні також приведено у відповідність назви адміністративних територій країн та окремих регіонів, змінено формулювання ряду рубрик ділень в таблиці загальних типових ділень, що вміщують визначники для виділення документів за темою (історія науки, діячі науки тощо) та формою видання (довідкові, навчальні тощо). Вивчивши всі нововведення до 4-го видання таблиць ББК для дитячих і шкільних бібліотек, фахівці Національної бібліотеки України для дітей розробили робочий варіант схеми систематичних каталогів для учнів 2–4 та 5–9 класів, систематичного каталогу літератури для організаторів дитячого читання та систематичного каталогу нотних видань. Узгодивши деталізацію періодизації історії зі спеціалістами Національної історичної бібліотеки України, вони представили в робочому варіанті схеми нові розділи для систематизації літератури з історії України.

Систематизатори–практики для отримання консультацій щодо складних випадків систематизації документів можуть звертатися на форум, що діє на сайті Національно-інформаційного центру «Лібнет» [14] Науково-дослідного центру розвитку ББК Російської державної бібліотеки. Тут можна переглянути відповіді фахівців інших бібліотек і врахувати їхні рекомендації у своїй роботі, поповнюючи власну картотеку методичних рішень.

На сьогодні Книжковою палатою України реалізується проект «Класифікаційна система України», метою якого є створення та впровадження еталону УДК українською мовою, наповнення його національною тематикою, осучаснення й адаптування до інформаційних потреб України. Завдячуючи йому, бібліотечні працівники отримали друге видання таблиць УДК українською мовою. У 2008 році розпочато видання окремих випусків таблиць зі змінами та доповненнями за 1998–2006 рр. [15–18]. Чотири томи видань отримали бібліотеки України за державною програмою «Українська книга», на інші Книжкова палата України збирала замовлення згідно з потребами бібліотек. Для подальшого успішного впровадження таблиць УДК доцільно було б видати загальну методичку систематизації, ввести вивчення таблиць у навчальні плани навчальних закладів, які готують фахівців для бібліотек. Спеціалісти НБУ для дітей вже давно працюють з «Таблицями відповідності індексів ББК індексам УДК» і з виходом нових томів УДК вносять до них відповідні зміни.

Однією з головних вимог, які ставляться сьогодні до наукової обробки документів, є забезпечення користувача повною і релевантною інформацією, що можливо тільки при наблизенні інформаційно-пошукових запитів до природної мови. Зараз своє «друге народження» в електронних каталогах переживає предметизація, тож важливе значення приділяється рубрикаторам, тезаурусам і мові ключових слів. Для багатьох дитячих бібліотек України стало вже звичним використання тезауруса НБУ для дітей, який постійно оновлюється та поповнюється новими рубриками. На основі його рубрик, що використовуються для предметизації документів, в АІБС формуються системні словники предметних рубрик,

до яких звертаються і читачі при пошуку інформації, і каталогізатори в процесі обробки документів. У дитячих бібліотеках для розкриття змісту документів каталогізатори сьогодні найчастіше застосовують мову ключових слів, яка використовується при змістовній обробці документів. Словник ключових слів, на відміну від інших інформаційно-пошукових мов, є ненормованим. Це призводить до того, що, навіть маючи значні масиви бібліографічної інформації, ми не можемо гарантувати нашим користувачам якісний релевантний пошук. Саме тому вивчення міжнародних підходів до індексування документів, які закладені в комунікативних форматах (MARC21, UNIMARC), нині є досить актуальним.

Значну увагу слід приділяти і вивченню професійної бібліотечної преси на допомогу каталогізаторам. Серед останніх видань слід відмітити практичну значимість серії «Библиотекарь и время. XXI век» (видавництво «Либерея»), «Современная библиотека» (видавництво інформаційного центру співробітництва «Литера»), книг видавничої групи «Гранд-Фаир», інформаційного збірника «Документні ресурси бібліотек» [19], збірника Е.Р. Сукиасяна «Каталогизация и классификация. Электронные каталоги и автоматизированные библиотечные системы» [20], підручника Н.М. Кушнарєнко та В.К. Удалової «Наукова обробка документів» [21], ресурсів розділу «Кабінет бібліотекознавства» інформаційно-довідкового порталу «Library.ru» [22], електронного підручника В.К. Степанова «Интернет в профессиональной информационной деятельности» [23] тощо.

Не слід забувати, що в процесі каталогізування значну роль відіграє і правильно сформований пакет організаційної, нормативної та розпорядчої документації. Кожний новий документ, зміни, що вносяться до існуючої документації, мають бути розглянуті і обговорені на секції вченої ради, дирекцією або іншим колегіальним органом. Прийняті документи доводяться до відома кожного працівника і є обов'язковими для виконання. Також видається наказ по бібліотеці, в якому визначається предмет впровадження чи внесення змін; призначаються особи, відповідальні за цю роботу; затверджуються форми навчання фахівців та відповідальні керівники, що мають контролювати реалізацію наказу. Завершення робіт оформляється спеціальним актом, який готує призначена відповідним наказом комісія на основі документації з відділів, що працюють над цими питаннями, а також відомостей про план заходів щодо впроваджень.

Документні ресурси бібліотеки є елементами інформаційного середовища, в якому відбувається надання послуг, тому їх якісне опрацювання та найширше представлення є запорукою якісного обслуговування користувачів.

Список джерел:

1. Стандарты для библиотечных работников [Електронний ресурс] // Информационно-справочный портал «Library.ru»: веб-сайт. — Режим доступу: <http://www.library.ru/1/kb/index.php>. — Назва з екрану.
2. Видання та придбання нормативних документів [Електронний ресурс] // Державний Комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики: веб-сайт. — Режим доступу: http://www.dssu.gov.ua/control/uk/publish/article/system?art_id=109883. — Назва з екрану.
3. Каталог нормативних документів [Електронний ресурс] // Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості, ДП «УКРНДНЦ»: веб-сайт. — Режим доступу: http://www.ukrndnc.org.ua/index.php?option=com_ushop&Itemid=69. — Назва з екрану.
4. Введення в дію нового стандарту з бібліографічного опису ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Основні відмінності від ГОСТ 7.1–84 [Електронний ресурс]: нові правила бібліографічного опису / матеріал підгот. О. Ус-

тіннікова [та ін.] // Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова»: веб-сайт. — Режим доступу: http://www.ukrbook.net/DSTU_pabl.htm. — Назва з екрану.

5. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис [Електронний ресурс]: загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1–2003, IDT) ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 / наук.-бібліогр. від. НПБ України // Бібліотечно-мово фахівцю: веб-сайт. — Режим доступу: <http://profy.nplu.org/site/files/400/gost7-1-06.ppt#274>, 1, Бібліографічний запис Бібліографічний опис. — Назва з екрану.

6. Стандартизація процесів каталогізування [Електронний ресурс] / авт. Н. Дзюба // Національна бібліотека України для дітей: веб-сайт. — Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/ppt/gost.pps>. — Назва з екрану.

7. International Standard Bibliographic Description for Electronic Resources ISBD (ER) = Международное стандартное библиографическое описание для электронных ресурсов [Електронний ресурс] // IFLA: веб-сайт. — Режим доступу: www.ifla.org/VII/s13/pubs/isbd.htm#1. — Назва з екрану.

8. Metadata Basics [Електронний ресурс] // Dublin Core® Metadata Initiative: веб-сайт. — Режим доступу: <http://www.dublincore.org/>. — Назва з екрану.

9. Антоненко, І. П. Каталогізація електронних ресурсів: наук.-метод. посіб. / І. П. Антоненко, О. В. Баркова; Нац. б-ка України ім. В. Вернадського. — К.: НБУВ, 2007. — 115 с.

10. Форматы Marc 21 [Електронний ресурс] // Российская государственная библиотека. — Режим доступу: <http://marc21.rsl.ru/index.php?f=227>. — Назва з екрану.

11. Дитяча бібліотека та новітні інформаційні технології: огляд діяльності б-к України для дітей. Вип. 3 / авт. Н. Й. Дзюба; НБУ для дітей. — К., 2005. — 48 с.

12. UNIMARC. Вводный курс [Електронний ресурс] // Государственная публичная научно-техническая библиотека России: веб-сайт. — Режим доступу: <http://ellib.gpntb.ru/index.php?doc=Marc&dir=1&art=2>. — Назва з екрану.

13. Библиотечно-библиографическая классификация: табл. для дет. и шк. б-к. — 4-е изд., испр. и доп. — М.: Либерея-Библиоформ, 2008. — 320 с.

14. Форум [Електронний ресурс] // Национальный информационно-библиотечный центр «ЛИБНЕТ»: веб-сайт. — Режим доступу: <http://www.nilc.ru/>. — Назва з екрану.

15. Універсальна десяткова класифікація (УДК): допом. табл. / підготов. вид. М. Й. Ахвердова [та ін.]; Держ. наук. установа «Кн. палата України». — 2-е вид., виправл. і доповн. — К.: Кн. палата України, 2008. — 367 с.

16. Універсальна десяткова класифікація (УДК): основ. табл.: 62 Машинобудування. Техніка в цілому / підготов. вид. М. Й. Ахвердова [та ін.]; Держ. наук. установа «Кн. палата України». — 2-е вид., виправл. і доповн. — К.: Кн. палата України, 2008. — 303 с.

17. Універсальна десяткова класифікація (УДК): основ. табл.: 5 Математика та природничі науки. 61 Біотехнологія. 61 Медичні науки / підготов. вид. М. Й. Ахвердова [та ін.]; Держ. наук. установа «Кн. палата України». — 2-ге вид., виправл. і доповн. — К.: Кн. палата України, 2008. — 419 с.

18. Універсальна десяткова класифікація (УДК): основ. табл.: 0/3 Загальний відділ. Філософія. Психологія. Релігія. Суспільні науки / підготов. вид. М. Й. Ахвердова [та ін.]; Держ. наук. установа «Кн. палата України». — 2-ге вид., виправл. і доповн. — К.: Кн. палата України, 2008. — 383 с.

19. Документні ресурси бібліотек: законодавч., інструкт.-регламент. та метод. матеріали / Нац. парлам. б-ка України; уклад. Н. Гудимова, С. Кравченко. — Довід. вид., переробл. і доповн. — К., 2006. — 158 с. — Бібліогр.: С. 156–158.

20. Сукиасян, Э. Р. Каталогизация и классификация. Электронные каталоги и автоматизированные библиотечные системы / Э. Р. Сукиасян. — СПб.: Профессия, 2009. — 535 с.

21. Кушнарєнко, Н. М. Наукова обробка документів: підручник / Н. М. Кушнарєнко, В. К. Удалова. — К.: Вікар, 2003. — 328 с. — (Вища освіта 21 ст.). — Бібліогр.: С. 324–328.

22. Кабінет бібліотековедіння [Електронний ресурс] // Інформаційно-справочний портал «Library.ru»: веб-сайт. — Режим доступу: <http://www.library.ru/1/kb/index.php>. — Назва з екрану.

23. Интернет в профессиональной информационной деятельности [Електронний ресурс] // Vadim K. Stepanov's Personal Web Site: веб-сайт. — Режим доступу: <http://textbook.vadimstepanov.ru/index.html>. — Назва з екрану.

Модернізація змісту діяльності бібліотеки, що обслуговує дітей, в регіональному соціокультурному аспекті

У цьому році нашій бібліотеці виповнилося 85 років. Її історія — це не тільки минула діяльність впродовж 85 років, а, звичайно ж, і ті тисячі років існування бібліотеки як інституції, під час яких закладався фундамент її діяльності, принципи побудови, закони взаємовідносин із соціумом, форми діалогу з читачем. Ювілей став гідним приводом для підведення підсумків, осмислення власної ролі, можливо — місії, як прийнято говорити сьогодні. Тим більше, що питанням історичної місії бібліотек переймаються не лише бібліотекарі, але й науковці, в тому числі й суміжних з бібліотекознавством галузей. У цьому сенсі доречно навести висновок кандидата філософських наук Тетяни Маркової: «Каждой социокультурной общности соответствует свой тип библиотеки как отражение его политической, экономической, социальной жизни; мышления, характера и особенностей».

Херсонська обласна бібліотека для дітей була заснована у буремні 20-ті. Сам факт її появи у той непростий час, напевно, визначив один з основних принципів історичного розвитку бібліотеки: «працюючи сьогодні, дбати про майбутнє», тобто знаходити для розв'язання проблем такі шляхи, які у перспективі стануть магістральними. Образ бібліотеки, яким його знає сьогоднішній наш читач, — це не тільки результат діяльності колективу, що творить її зараз, а й ті фундаментальні засади, які дісталися нам у спадщину. Аналізуючи історичний шлях бібліотеки, ми дійшли висновку, що позиціонування себе у соціумі, тобто визначальні риси її «характеру», підвалини яких з'явилися і розвинулися у часі, стали принципами діяльності нашого закладу. Основними з них ми вважаємо активну, наступальну позицію; відкритість новому; роботу на випередження, тобто прагнення відчутти і адекватно відповісти на виклики завтрашнього дня. Послідовно втілюючи їх у життя, ми намагаємося створити бібліотеку, дружню до читачів, які постійно змінюються разом зі своїми запитамі, потребами, очікуваннями. Розуміння цього дало нам підстави сформулювати базовий закон розвитку закладу: бібліотека — це живий організм, що динамічно реагує на потреби та тенденції сучасного суспільства. З цього нашого закону органічно випливає і основний девіз роботи колективу: «Змінюйся, бо програєш!».

Не вдаючись до глибокої історичної ретроспективи, яка, зрештою, добре відома всім, зупинюся на основних тенденціях та здобутках у розвитку бібліотеки останнім часом. Наша власна практика, досвід роботи колег, соціологічні дослідження та перші тривожні публікації на початку нового століття сигналізували про зниження інтересу до читання, яке в дитячому середовищі набуло загрозливої динаміки. Ця проблема в світі, як відомо, отримала назву «криза читання». Книга як засіб виховання й дозвілля, а читання як цікаве заняття втратили свою привабливість для нового покоління і здали свою позицію лідерів. Стало зрозуміло, що традиційна бібліотечна робота, яка, в основному, спиралася на популяризацію книги та читання, є застарілою, нецікавою дітям, а значить — неефективною. Усвідомлення цього спонукало наш колектив до пошуку нових дієвих шляхів та засобів професійного спілкування з дитиною, зміни звичного і вже не

привабливого для неї образу бібліотеки. Почали ми з того, що переглянули свої підходи до формування бібліотечного фонду, технічного обладнання, бібліотечних технологій. Книги, що складали основний фонд бібліотеки і поповнювали його протягом усього часу її функціонування, звичайно, були розраховані на дитину-читача радянської епохи. Сучасним же дітям потрібна була нова книга, зрозуміла і близька за змістом та формою. Зважаючи на це, ми обрали шлях не нарощування, а переформатування наявних документів з метою наближення фонду до змінених запитів реального і потенційного читачів та придбання нової книги. Ця робота полягала в широкомасштабній організації вторинного відбору документів, не цікавих і не потрібних сучасній дитині. Кількісний склад фонду за останні 10 років практично не змінився, залишившись на рівні 100 тис. примірників, але він докорінно змінився якісно. Сьогодні ми можемо вже констатувати, що українська книга превалює не тільки в потоці нових надходжень та структурі книговидачі, але й, нарешті, у складі основного фонду і складає вже 50,2% книг (у 1992 році було лише 33,1%). Кардинально змінилися і підходи до комплектування фонду документами іноземними мовами. За цей самий період їх кількість зросла втричі, що відповідає тенденціям розвитку освіти та читачього попиту. Найбільших змін останнім часом як кількісно, так і якісно зазнала політика комплектування періодичними виданнями. Період захоплення читанням журналів та газет змінився помірним попитом, і сьогодні ми звужуємо їх репертуар. До кола передплати потрапляють лише ті видання, що виправдовують себе з точки зору ділового, самоосвітнього, розвиваючого читачього попиту та користі для змістовного дозвілля.

Сьогодні ресурсна потужність бібліотечного фонду значно підсилюється появою документів на нових носіях, які викликають жвавий інтерес сучасної дитини, оскільки її потреби формуються і світом інформаційних технологій. Зрозуміло, що такі ресурси будуть працювати на дитину лише тоді, коли у бібліотеці будуть створені всі умови для їх використання. Саме необхідність такого технічного та технологічного переобладнання спричинила й великі зміни в структурі бібліотеки. Наш читач вже не уявляє бібліотеку без відділу інтернет-послуг, створеного у 2001 році, сектору літератури іноземними мовами — у 2004 році та медіа-центру — у 2005 році.

Нова бібліотека як інформаційний центр і сама стала продуцентом, тобто виробником інформаційних ресурсів. Веб-сайт бібліотеки, заснований у 2002 р., залишається одним із лідерів за відвідуванням серед аналогічних веб-ресурсів бібліотек України в офіційних інтернет-рейтингах. Окрім бібліотечних новин, електронного каталогу, структурованих лекцій корисних лінків, наші користувачі, як свідчать веб-лічильники, найбільше цікавляться повнотекстовими ресурсами краєзнавчої тематики, зокрема рубрикою «Екологія Херсонщини», бібліотечкою творів для дітей херсонських письменників «Малючок-Степовичок і Ко», електронними версіями видавничих біобібліографічних серій «Херсонські письменники — дітям» та матеріалами «Літературно-краєзнавчої студії». За спостереженнями, найбільший інтерес у

користувачів—дітей викликають такі ресурси сайту, як: «Електронний вернісаж», вебліографічна іграшка за творчістю Астрід Ліндгрєн, сторінки літературної дитячої творчості. Ще більшої популярності додає сайту новий яскравий дизайн з елементами анімації.

Веб-ресурси нашої бібліотеки знайшли свого активного користувача і серед педагогів, чому значною мірою сприяв задуманий та реалізований за організаційної підтримки управління освіти міжшкільний портал «Клас!». Саме тут зібрано всю доступну інтернет-інформацію про школи міста, надану загальноосвітніми та позашкільними виховними закладами Херсона. Взагалі, освітня галузь області та міста є найпотужнішим партнером бібліотеки. Завдяки нашій спільній роботі в інтересах дитини було започатковано цілу низку проєктів та програм, а саме: обласну бібліотечну акцію «Читай і стань успішним!»; трирічний загальноміський конкурс «Читання для серця та розуму» (два тури вже відбулися, а третій стартує в жовтні ц.р.); «Навчання з Інтернетом»; «Інтернет для вчителя»; програми інформаційної вправності «Кібершколярики» і творчого розвитку школярів молодшого віку «Сувіття імен». Окремо хочу зупинитися на акції «Читай і стань успішним!», що стартувала в 2008 році. Її проведення здійснюється за спільним наказом обласних управлінь культури і туризму та освіти і науки. Суть цієї п'ятирічної обласної бібліотечної акції, до якої залучено публічні та шкільні бібліотеки регіону, полягає в заохоченні дітей — активних читачів працювати у волонтерських бригадах, покликаних популяризувати книгу і читання серед дітей, молодших за віком. За її програмою кожні два роки мають проходити обласні конкурси волонтерських бригад та фестивалі читання. В одному з них ми пропонуємо взяти участь.

Продовжуючи тему нашої співпраці з освітянськими структурами, зауважу, що останнім часом інформаційна підтримка освітніх процесів набуває нового формату. На запрошення управління освіти Херсонської міської ради бібліотека увійшла до складу творчої групи розробників спецкурсу та навчальних посібників для молодших школярів «Історія рідного краю». У складі цієї групи бібліотека виконує завдання інформаційного партнера, проводячи дослідження інформаційних масивів, стендові презентації існуючих зарубіжних аналогів, відео- і електронних історико-краєзнавчих ресурсів та надаючи індивідуальну інформаційно-бібліографічну і консультативну допомогу розробникам курсу.

У цьому році з'явилася ще одна форма співпраці з освітянами — виїзні методичні об'єднання педагогічного колективу певної школи на базі нашої бібліотеки. Вперше такий захід був апробований у роботі з навчально-виховним комплексом «Школа гуманітарної праці» Херсонської обласної ради. Для міських та окремих обласних методичних об'єднань вчителів з різних предметів, класних керівників, завучів-організаторів виховної роботи та завучів з організації навчального процесу на базі бібліотеки проводяться дні спеціаліста, дні інформації, дні вчителя-предметника з широким представленням необхідних друкованих джерел та відповідних інтернет-ресурсів. Як правило, кожен з таких комплексних заходів включає тренінги з освоєння навичок інтернет-орієнтування та самостійної роботи в Інтернеті. Адже і для дорослих, і для дітей сьогодні інформаційна грамотність — це не тільки вміння користуватися бібліотекою та її традиційним довідковим апаратом, а й володіння навичками пошуку інформації незалежно від її представлення та місцезнаходження.

З кожним днем все більше дітей долучаються до користування ресурсами всесвітньої мережі, але, на жаль, немає

жодної самостійної структури, зобов'язаної прищеплювати їм навички пошуку, аналізу і відбору корисної інформації та правильного і безпечного її використання. Саме тому, на наш погляд, цю місію має взяти на себе бібліотека. Для цього ми спробували розробити власну навчальну програму уроків інформаційної культури школярів, яка б включала та органічно поєднувала в собі традиційні бібліотечні уроки та інноваційні інтернет-орієнтовані заняття. Так три роки тому і з'явився пілотний проєкт «Бібліотека + Інтернет: уроки інформаційної грамотності». Цей проєкт, як корпоративний, вже протягом двох навчальних років реалізується силами трьох бібліотек-учасниць на базі однієї зі шкіл міста, яка увійшла до рейтингу «Сто кращих шкіл України». Уроки нової інформаційної грамотності виявились настільки потрібними і своєчасними, що вийшли за рамки цього проєкту і на прохання низки шкіл міста (за укладеними договорами) були додатково включені до координаційних планів бібліотечних уроків. У програмі саміту цьому пілотному проєкту буде присвячено окремий виступ.

Протягом тривалого часу наші проєкти, які є одним із потужних стимулів розвитку закладу, не залишаються незмінними, вони удосконалюються, приваблюють нових партнерів, змінюють бібліотеку та покращують її імідж. Так, наприклад, клуб-лекторій «Орієнтир», заснований ще в 2002 році із залученням до співпраці фахівців тодішнього міського управління юстиції, перетворився на мобільний корпоративний центр правовиховної та правоосвітньої роботи і згуртував довкола себе усі причетні до цієї справи структури міста. Саме в результаті такої співпраці виник задум створення нового інтернет-ресурсу — інформаційного веб-порталу правової освіти дітей та підлітків «Права дітей», який був реалізований завдяки фінансовій підтримці Міжнародного фонду «Відродження» та інформаційній — управління юстиції. Поштовхом до його подальшого розвитку та появи на ньому нового розділу «Дитина має право на сім'ю!» стала спільна робота зі службою у справах дітей облдержадміністрації. Таке партнерство допомогло бібліотеці успішно реалізувати й інші проєкти, зокрема обласні творчі конкурси на кращий сімейний фотоальбом «Моя родина» та кращу книжечку-саморобку «Моєму маленькому братикові, сестричці».

Прикладом успішної співпраці заради дитини можна назвати і роботу нашої бібліотеки з громадськими організаціями міста. Спільно з центром «Успішна жінка» ми два роки поспіль працюємо за програмою пілотного проєкту з використання найгірших форм дитячої праці в Херсонській області. Працівниками бібліотеки — членами робочої групи проєкту для підлітків у червні були організовані тренінги та рольові ігри, відбувся фінал конкурсу на кращий малюнок та плакат за цією тематикою. Також бібліотеку як співорганізатора було включено до оргкомітету та журі обласного конкурсу «Моє родове дерево», за умовами якого діти разом із членами своєї сім'ї створювали дерево свого роду, розповідаючи в нарисах про найцікавіших представників своєї родини. Подібні конкурси та інші партнерські проєкти допомагають бібліотеці зміцнювати свій імідж відкритої, привабливої, дружньої до сучасної дитини установи, корисної і необхідної в регіональному соціокультурному середовищі.

Саме на утвердження такого розуміння соціумом сучасної місії дитячої бібліотеки спрямовано рекламно-маркетингову діяльність нашого колективу. Для вивчення потреб дитини в інформації, книзі, організації дозвілля ми, звичайно ж, використовуємо відомі всім методи: анкетування, інтерв'ювання, опитування, збирання відгуків про книги та бібліотечний

сервіс, індивідуальний і груповий аналізи читання. Крім них, використовуємо і менш поширені форми: організуємо дні суцільного обліку попиту, щомісяця аналізуємо динаміку бібліотечного обслуговування дитячих колективів та закладів освіти, влаштовуємо дні відкритих дверей, а також бібліовізити. Саме таку назву отримала нова форма просування бібліотечних послуг, яку вперше застосувала центральна дитяча бібліотека нашого міста. Бібліовізит дає нам можливість протягом одного робочого дня організувати комплекс виїзних заходів у одній зі шкіл міста, як правило, розташованій у віддаленому мікрорайоні. У програмі бібліовізиту задіяні працівники всіх відділів обслуговування бібліотеки, які організують широкий перегляд нових надходжень, бібліографічні огляди та стендові презентації. Паралельно бібліотекарі проводять і адресні тематичні заходи в окремих класах за попередньо узгодженою програмою. Як показало вивчення статистичних даних, що стосуються охоплення шкіл бібліотечним обслуговуванням, ці візити є результативною формою роботи, бо допомагають дітям відкрити для себе бібліотеку і зустрітися з потрібною книгою. До речі, більшу частину нових читачів складають учні саме цих шкіл.

Ще видатний український педагог В.О. Сухомлинський наголошував на важливості ролі книги у вихованні підростаючого покоління. У статті «Моя педагогічна система» він писав: «Я не уявляю собі скільки-небудь сильного впливу на своїх вихованців, якби кожен з них поступово не був уведений у цей чудовий світ — світ книги». Василь Олексійович був переконаний, що у справі формування дитини як читача «треба діяти... цілеспрямовано, систематично, постійно пропонує книгу і готуючи учня до зустрічі з нею». Також надавав він великого значення і колективним формам роботи з книгою, які сьогодні у звичній нам термінології називаються масовими заходами, проведення яких значно допомагає зацікавити дитину і привернути її увагу до книги. Саме тому активна робота з організації групових та масових заходів з метою популяризації дитячої книги є специфічною рисою дитячої бібліотеки, притаманною, до речі, не лише вітчизняній, а й зарубіжній бібліотечній практиці. Наприклад, у США такі заходи називають «програмами», а в Німеччині — «роботою з класами». І, як свідчить статистика, від 30% до 50% відвідувань читачами бібліотек у цих країнах складають саме відвідування масових заходів. Ми також переконані, що якісна, вміла і майстерна масова робота дитячої бібліотеки може стати запорукою її успішної діяльності у вихованні читача та формуванні його потреби у книзі й читанні.

Хочу підкреслити, що практично вся робота у 2009 році присвячувалася відзначенню 85-ої річниці від дня заснування бібліотеки. Розпочалося святкування циклом заходів «Бібліотечні фантазії» 1 лютого, бо саме цього дня у далекому 1924 році розпорядженням Херсонського міськвиконкому було засновано міську дитячу Центрочитальню, яка в майбутньому стала обласною бібліотекою для дітей. Потім у першу неділю поточного місяця кожен з відділів обслуговування за своїм оригінальним сценарієм проводив власні урочисті заходи. Серед них були: конкурсно-розважальна програма відділу обслуговування учнів 1–4 кл. «Бібліотечні фантазії» (20-ті роки); літературно-розважальна програма «Шляхами мрій твоїх ровесників» (30-ті роки), яку презентував сектор абонементу; історико-мистецька композиція «Кто сказал, что надо бросить песни на войне?...» відділу мистецтв, у якій було інстальовано історію краю та бібліотеки 40-х років; усний журнал у новому медіа-форматі «Класна компанія» (80-ті роки); блокбастер «Дев'яності. У темпі перебудови» відділу обслуговування учнів 5–9 кл.

Характерною особливістю всіх цих заходів була єдина структурна композиція. Розпочиналися вони однаково — ювілейною екскурсією — своєрідною уявною подорожжю історією бібліотеки на тлі розвитку епохи. Кожен з заходів обов'язково передбачав конкурси на кращі поздоровлення та подарунки бібліотеці-іменинниці, концертно-вітальну програму, а на завершення всіх учасників заходу пригощали іменинним тортом або пирогом. Такі заходи проходили, як правило, у найбільш зручний для відвідування бібліотеки родинами день — у вихідний і перетворювалися на справжнє родинне свято. І кожне з них мало свою аудиторію: на одні ми запрошували дітей разом із батьками, які працюють в закладах освіти, на інші — дітей та родини ділових партнерів бібліотеки, сім'ї наших колег, працівників культури тощо; у травні нашими гостями стали ветерани війни та Збройних сил разом з онуками. Кожен з відділів, готуючи такі маленькі свята, отримав чудову нагоду під час розповіді про бібліотеку та її ювілей акцентувати увагу на «родзинках» власного досвіду, на тому, чим вони взагалі можуть бути корисними і цікавими для маленьких і дорослих читачів.

Широкого розголосу набув також присвячений ювілею бібліотеки конкурс літературних творчих робіт. За його умовами учасники у своїх журналістських репортажах, есе, літературно-художніх творах будь-якого жанру мали розкрити такі теми, як: «Моє ставлення до читання», «Книга в моєму житті», «Моя улюблена бібліотека» тощо. Робіт було багато, і кожна з них оригінальна та цікава. Після двох турів змагання виявили переможців: у номінації «Літературні фантазії» перемогу здобув Дмитро Румянцев, а в номінації «Краща журналістська робота» — Денис Веснін. Саме він і отримав право супроводжувати переможців конкурсу «Найкращий читач України — 2009» до Львова на фестиваль дитячого читання «Книгоманія» як спеціальний кореспондент. Згодом Денис блискуче висвітлив фестивалні події у своєму репортажі «Приватний щоденник книгомана», з яким кожен бажаючий може ознайомитися на веб-сайті бібліотеки.

Недарма наші переможці змогли цікаво та нетривіально розповісти про свою улюблену бібліотеку, адже всі вони є активними членами багатьох бібліотечних об'єднань та трьох волонтерських бригад і добре знають про всі бібліотечні справи. Сьогодні для дітей у бібліотеці працюють 8 клубів за інтересами та інші творчі читацькі об'єднання, серед яких: театральна студія «Чеширський кіт», клуби «Бестселер», «English Club» і «Пшиязнь», творчі об'єднання юних літераторів «Контур» та юних журналістів «Струм». Жоден з них не схожий на інший, але всіх об'єднує спрямованість на кінцевий результат — створення нового суспільно корисного продукту, що, в свою чергу, допомагає бібліотеці стати ближчою до очікувань сучасного підлітка. В активі наших клубів є збірки дитячих літературних творів, репортажів та дописів, спектаклі, бібліотечні шоу, рекламні відеоролики і навіть перший бібліотечний ігровий фільм. Напевне, саме тому наші клубні зустрічі проходять як заняття творчих дитячих лабораторій, і бібліотека сприймається дітьми не тільки як місце спілкування, а й як територія цікавих справ. Бібліотечні клуби, звичайно ж, форма не нова, але їх оновлений образ настільки відрізняється від усталеного, що сприймається і нами, і дітьми як особлива форма самовираження, що дає можливість підліткам розвиватися творчими, соціально активними особистостями.

Враховавши, що діти краще сприймають інформацію через екранні образи, ми у 2007 році спробували вперше подати у вигляді відеоролика бібліотечну рекламу. Зараз вже маємо 9 таких тематичних випусків: до Тижня дитячого чи-

тання, шкільних канікул, презентації програми літніх читань тощо. Цей проект отримав назву «Бібліо-TV». Члени клубу юних журналістів «Струм» створили перший ігровий фільм. На додаток до «бібліотечного телебачення» тепер маємо ще й «бібліотечне радіо», яке використовуємо для анонсування чергових бібліотечних заходів, а напередодні зустрічей з херсонськими поетами транслюємо записи їхніх творів у виконанні дітей-волонтерів.

Сучасна технічно зорієнтована дитина вважає привабливою таку бібліотеку, яка в її розумінні є «просунутою», тобто технічно та технологічно оснащеною. Таке бачення бібліотеки її користувачами визначило пріоритети розвитку нашої установи: з 2001 р. пропонуємо їм доступ до Інтернету; з 2003 р. — пошук документів локально і через веб-сайт в електронному каталозі; з 2006 р. впроваджено штрих-кодову обробку документів; з 2007 р. у читальних залах розпочато видачу документів через електронний формуляр. Все це значною мірою сприяє покращанню нашого іміджу і водночас ставить перед колективом бібліотеки додаткові завдання, вирішення яких вимагає нових суміжних знань, умінь, навичок, часто дуже далеких від суто професійних, бібліотечних. Мабуть, тому професійним кредом нашого колективу є «навчання протягом життя». І ми вчимося: широко практикуємо виробничі навчання; майстер-класи; відкриті, тобто показові заходи, що пропонуються для аналізу та подальшого обговорення досвідченими колегами; стажування за індивідуальними програмами із завершальним заліком; практикуми для «новачків» у відділах; різноманітні тренінги; створення робочих або творчих груп для вирішення актуальних проблемних та креативних завдань. Щоб заохотити співробітників активніше працювати над засвоєнням і впровадженням інновацій у бібліотеці, використовуємо всі відомі форми морального та матеріального стимулювання, а також професійні конкурси на кращу книжкову закладку, виставку, сценарій або захід тощо.

У діяльності бібліотеки як обласного методичного центру ми зробили наголос на інноваційних технологіях, популяризаторській роботі, прийомах професійного спілкування з читачем. І, звичайно ж, на питанні позиціонування бібліотеки в регіональному соціокультурному середовищі. Цілком підтримуємо наших колег, які в методичній роботі надають перевагу прийомам і підходам, спрямованим на оволодіння практично зорієнтованими знаннями, тобто на навчання у процесі роботи за принципом: «роби з нами, роби як ми, роби краще, ніж ми». Реалізувати цей принцип нам допомагають «бібліоспаринги», міжрайонні фокус-семінари, майстер-класи, аукціони бібліотечних ідей, лабораторії перспективного досвіду, експериментальні майданчики і т.п. Не цураємося й таких класичних, але надзвичайно дієвих форм методичної роботи, як семінарські заняття, оновлений зміст яких полягає в акцентуванні уваги на практичній складовій. Кожен з таких семінарів обов'язково завершується домашнім завданням за темою, що вивчалася. І дуже добре, якщо ідеї, викладені у цих роботах, впроваджуються бібліотеками-учасницями на практиці з звітуванням про результати на наступних семінарах.

Останнім часом бібліотекою переформатовано і такий традиційний напрям методичного впливу, як аналіз стану роботи на місцях. До цього процесу ми широко залучаємо працівників дитячих бібліотек — районних методичних центрів області. Будь-який професійний візит до бібліотеки супроводжується масштабним відкритим заходом, обміном досвідом, аналізом усіх ланок бібліотечної роботи за спеціальною програмою. Такий формат дає можливість порівняти

власні здобутки з напрацюваннями колег, спонукає до удосконалення та оновлення засобів спілкування з читачем-дитиною, стимулює підвищення власного фахового рівня працівника як методиста. Кожен з нас добре розуміє: коли очікуєш гостей, у даному випадку до бібліотеки-бази, то робиш усе для більш презентабельного її вигляду, і від цього, на щастя, завжди вииграють насамперед читачі. Саме в обранні бібліотекарями в інтересах читача найефективніших шляхів, які ведуть від ідеї до її втілення, від знань до практики, і полягає сенс методичної роботи.

Сучасна бібліотека є надскладною системою з новітніми інформаційними технологіями, кардинально зміненою методологією комплектування та каталогізування, модерними прийомами ефективного обслуговування, у якій саме від креативності, ініціативності, відповідальності та виконавчої дисципліни кожного з бібліотекарів залежить рівень досягнення гармонії у визначальній системі взаємодії «книга — бібліотека — дитина». Важливим фактором, що може наблизити нас до цієї мети, є запровадження (за термінологією менеджменту) структурованого управління персоналом. У цьому сенсі слід нагадати про діючий у нас варіант такого управління, що полягає у залученні ініціативних і відповідальних керівників середньої ланки до процесу здійснення оперативного керування, яке реалізується шляхом призначення координаторів для вирішення оперативних виробничих завдань. Їхня діяльність регламентується інструкцією «Функціональні обов'язки координатора», яка є доповненням до посадової. Крім питань координації, нею передбачено також і деякі інші управлінські та контролюючі функції. За успішне виконання завдань координатор отримує надбавку до заробітної плати за складність і напруженість роботи.

Однією з визначальних рис сучасного користувача є вимогливість до створених для нього умов. І бібліотека має шанс на увагу дитини-читача саме тоді, коли може запропонувати йому комфортні умови, відремонтовані, оснащені сучасними меблями приміщення, привабливий інтер'єр і модерна дизайн. У цьому ми переконалися на власному досвіді, бо з покращенням естетичного вигляду бібліотеки значно зросла кількість дітей, що залюбки проводять у нас свій час. В останні 5 років кількість наших читачів сягає 20–22 тисяч, проти 10–15 тисяч у попередні десятиліття, з часу переїзду бібліотеки до цього приміщення. Але навіть ці показники не є межею, тому що вони могли б зрости удвічі за наявності читального залу, скажімо, на 50, а не на 12 місць, які є зараз, та за умови розширення площі і відповідного нарощування потужності Інтернет- і медіа-центрів. Стимує розвиток бібліотеки і відсутність власної глядацької зали зі сценою, приміщення під «зал казок», виокремленого абонементу для малюків, а також невідповідність наявного приміщення книгосховища реальним і перспективним потребам у зберіганні документального бібліотечного ресурсу.

Найбільшою ж нашою проблемою є невідповідність штату стрімкому зростанню потужності бібліотеки та масштабам її діяльності. Якщо в 90-х роках 10–15 тис. користувачів обслуговували 56 бібліотекарів, то зараз 22 тисячі читачів і самотійну будівлю площею 1000 кв.м обслуговують, разом із усіма службами, 48 штатних одиниць. Нині за умов комп'ютеризації практично всіх ділянок роботи, появи медіа-спеціалістів, виокремлення нових структурних підрозділів, облаштування автономної системи опалення проблема з кадрами досягла критичної межі. Навантаження на бібліотекарів у відділах обслуговування у 1,5–2 рази перевищують нормативні, а існуюча типова структура обласних бібліотек для дітей тільки додає суттєвих проблем, гальмуючи розвиток

закладів. Але такі більш-менш дошкульні проблеми, як, наприклад, недостатність фінансування або не дуже потужне матеріально-технічне оснащення, відходять на другий план, забуваються, коли бачиш у бібліотеці багато дітей, що прийшли сюди за книгою та знаннями. І тільки тоді розумієш, що всі зусилля, які ми разом із колективом однодумців докладаємо до своєї благородної справи, немарні. І коли іноді здається, що робота вимагає надлюдських зусиль, варто подумати, що це всього лише хвилинка, яка швидко минеться. А залишаться нові справи, люди, ідеї та перспективи.

Сьогодні ми і працюємо на одну з таких нових ідей, мріємо про організацію акції до Всеукраїнського дня бібліо-

тек — обласного відкритого уроку читання в усіх бібліотеках, що обслуговують дітей, — дитячих, публічних, шкільних. Це наші найближчі плани, масштабні ж задуми на майбутнє — реконструкція будівлі бібліотеки з надбудовою мансардного поверху, яка означатиме не просто розширення фізичного простору бібліотеки, а й простору духовного зростання юних херсонців. Такі нові по-сучасному умебльовані й оснащені бібліотечні зали розширюватимуть простори пізнання наших читачів завтрашнього дня. Тож нам з вами є про що мріяти, до чого прагнути, заради чого працювати, бо наша справа того варта.

Наталія Попова,
заст. директора з наукової роботи Херсонської обласної бібліотеки для дітей

Дитяча бібліотека в XXI столітті: автоматизація бібліотечних процесів у Херсонській ОБД

Бібліотека сьогодні постає як культурно-інформаційне та комунікаційне середовище, що забезпечує циркуляцію документів і знань з метою надання доступу до них користувачам, незалежно від форми та фізичного місця їхнього перебування.

Очевидно, що реалізація подібної моделі в Херсонській обласній бібліотеці для дітей розпочалася не вчора, а потребувала досить тривалого підготовчого періоду з огляду на постійну обмеженість доступних для цього як фінансових, так і кадрових ресурсів, що могли бути мобілізовані для досягнення цієї амбітної мети. Розпочавши комп'ютеризацію свого закладу ще у 1992 році, колектив протягом десятиліття працював на накопичення потенціалу: формувал електронний каталог бібліотеки, накопичував досвід роботи в умовах автоматизації. Одночасно розвивалася і обрана ще на початковому етапі автоматизована інформаційно-бібліотечна система МАРК — від призначених для локального використання АРМів каталогізаторів, що працювали в операційному середовищі DOS, до інтегрованої мережевої системи, адаптованої до сучасних ОС та СУБД.

АІБС «МАРК-SQL», що експлуатується нині в бібліотеці, забезпечує комплексну автоматизацію всіх бібліотечних процесів: комплектування та обробку документів, облік бібліотечних фондів, створення і ведення електронного каталогу, довідково-інформаційне обслуговування, бібліотечне обслуговування користувачів (автоматизований книгообіг), статистичний облік основних показників згідно з вимогами державної статистичної звітності. Модуль Інтернет-доступу до електронного каталогу дозволяє надавати інформаційні послуги також і віддаленим користувачам.

На сьогоднішньому етапі внутрішній інформаційний простір бібліотеки формують: апаратно-комунікаційна інфраструктура (локальна мережа); система програмного забезпечення (перш за все, ліцензійні операційні системи *MS Windows Server 2003*, *MS Windows 98/XP*; ПП АІБС «МАРК-SQL»); інформаційні та документні ресурси; підключення до мережі Інтернет, що забезпечує систему двосторонньої взаємодії з зовнішніми інформаційно-комунікаційними системами.

У бібліотеці функціонує двоконтурна локальна мережа: внутрішній контур забезпечує автоматизацію бібліотечно-бібліографічних процесів (оброблення документів, у тому числі штрих-кодове, ведення електронного каталогу, БД читачів, автоматизований книгообіг, статистичний облік), ад-

міністративно-управлінські функції, створення електронних продуктів та ресурсів бібліотеки; а зовнішній — доступ до ресурсів Інтернету користувачів та персоналу бібліотеки, а також до ресурсів бібліотеки віддаленим користувачам через веб-сервер. Така структура мережі дозволяє максимально ефективно використовувати машинний парк бібліотеки (2 сервери, 31 робоча станція, 8 з яких у розпорядженні користувачів) і водночас дотримуватися належного рівня безпеки.

У 2005 році бібліотека розпочала експериментально впроваджувати автоматизоване обслуговування користувачів у підрозділах, що мали найновіші, відносно нечисельні фонди (сектор літератури іноземними мовами, Інтернет-центр, медіа-центр). Видове різноманіття фондів цих структур, комплексний характер їх послуг давали широкі можливості для апробації нової технології обслуговування.

Впровадженню технологічних інновацій передувал підготовчий етап, а саме: підготовка персоналу бібліотеки до роботи в нових умовах під час тренінгових навчань; розробка інструктивно-технологічної документації (алгоритму обслуговування користувачів з використанням модуля «Абонемент» АІБС «МАРК», «Доповнень до Правил користування бібліотекою», якими впроваджувалося ведення електронних формулярів користувачів та визначалися основні засади їх використання, технологічних інструкцій «Шлях документа в процесі обліку та обробки», «Шлях читацької вимоги в процесі обслуговування читачів», «Обслуговування користувачів у ХОБД»); редагування електронного каталогу; налаштування системи з урахуванням особливостей структури бібліотеки.

У процесі моніторингу експерименту дійшли висновку, що «напівавтоматизована» технологія (коли бібліотекарі реєстрували видачу документа користувачеві, знаходячи його електронний читацький формуляр за прізвиськом або за номером, а інвентарні номери документів вводили вручну) не приносить сподіваних результатів. Лише за умови автоматичної ідентифікації користувачів та документів у системі можна було досягти суттєвого виграшу у часі обслуговування, забезпечити уникнення помилок, спричинених «людським фактором». Вирішити проблему можна було шляхом впровадження штрих-кодових технологій: присвоєння індивідуального штрихового коду кожному квиткові читача та кожному документу у фонді бібліотеки. Тож із червня 2006 року всі нові надходження до бібліотеки (у тому числі й періодичні видання) маркуються штрих-кодами, які заносяться до електронного каталогу*.

Практично одночасно розпочалася і програма поетапного ретроспективного каталогізування. Оскільки її впровадження безпосередньо пов'язано зі штрих-кодовим обробленням документів, то здійснюється *de visu*, що дозволяє вносити до ЕК не лише основні ідентифікаційні відомості про документ (що можна було б зробити і за карткою генерального алфавітного каталогу), а й заповнювати поля предметних рубрик, визначати при потребі ключові слова, розписувати зміст збірок і збірок тощо. А можливість використання записів, створених іншими бібліотеками, у даному випадку — електронного каталогу Національної бібліотеки України для дітей (за укладеним між нашими закладами Договором), значно спрощує завдання ретроспективного каталогізування: адже масиви документів, що надходили до фондів бібліотек у радянські часи, значною мірою однотипні. Для них характерними є однаковий перелік імен авторів, назв творів друку, оскільки одні й ті ж самі видання надходили до фондів бібліотек незалежно від їх територіального розташування. За нашими оцінками, від 12 до 18 % записів, створених в ЕК в процесі ретрокаталогізування фондів відділів обслуговування 5–9 класів, мистецтв, інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування, базувалися на записах, запозичених із ЕК НБУ для дітей. Ідентифікація користувачів у системі також зараз забезпечується шляхом сканування штрих-кодів, розміщених на читацьких квитках. Значимо, що досвід Херсонської ОБД з питань впровадження штрих-кодових технологій вивчали колеги з бібліотек сусіднього м. Миколаєва: ЦМБ для дітей ім. Ш. Кобера та В. Хоменка, науково-педагогічної бібліотеки та обласної бібліотеки для дітей.

Колектив бібліотеки докладав чимало зусиль для безперервного здійснення системної модернізації техніко-технологічних засад як своєї внутрішньої діяльності, так і комунікації з користувачами. З появою в 2001 році доступу до мережі Інтернет бібліотека старанно вибудовує систему навчальних курсів для різних груп користувачів, яка включає:

- початкове навчання («Мамо, я їду в Інтернет!» — для малих дітей; «Інтернет: що? Де? Як?» — для підлітків);
- спеціальні програми для молодших школярів («Кібершколярки» — курс інформаційної грамотності; «Суцвіття імен» — навчання роботі з інформацією з використанням елементів методу проектів);

- курс формування інформаційної культури «Бібліотека+Інтернет» (1–9 класи) на базі модуля інноваційних уроків, присвячених роботі з веб-ресурсами та інтернет-безпеці;

- програми опанування основами Інтернет-грамотності для педагогів («Інтернет для вчителя») та бібліотекарів («Навігація в Інтернет: кроки професійного зростання»).

Але у бібліотеці не лише впроваджуються інтернет-послуги, ми також розробляємо концепцію віртуального продовження реальної бібліотеки (проект «Віртуальна бібліотека для дітей»^{**}). Саме цю концепцію у дещо трансформованому та модифікованому вигляді реалізовано нині як систему веб-проектів бібліотеки, що включає: веб-сайт www.library.kherson.ua; Херсонський міжшкільний портал «Клас»; інформаційно-просвітницький портал «Права дітей»; веб-сайт «Дитячим і шкільним бібліотекарям на замітку».

«Прем'єрою» літнього бібліотечного сезону–2009 став електронний журнал «ЛітТerra»^{***}, який започаткували в Інтернеті читачі бібліотеки — члени прес-клубу «Струм». Наші юні журналісти пишуть про книги і читання, про свої мандри у часі і в просторі і таким чином об'єднують улюблений книжковий світ зі світом інформаційних технологій.

Нещодавно у нашому активі з'явилися створені у відділі бібліотечного прогнозування та інновацій тематичні блоги (<http://vbpi.blog.net.ua>), присвячені програмам підтримки дитячого читання, що реалізуються в області, та новостворений блог волонтера Корпусу Миру США в Україні, працівника нашої бібліотеки пані Дебори Горофало (*American Express for Futures Leaders*, <http://americanex.wordpress.com>).

Притаманні технологіям Веб 2.0 інтерактивність, можливість експортувати новини у форматі RSS, врахування специфічних інтересів віддалених користувачів та формування адресної аудиторії кожного з подібних ресурсів привертають до них увагу і змушують бібліотеку активніше використовувати їх в своїх інтересах та інтересах своїх користувачів. Адже наша мета — поставити цей багатий потенціал на службу виховання читача та популяризації читання.

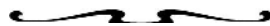
* Детально про впровадження штрих-кодових технологій див. статтю в журналі «Світ дитячих бібліотек» (2008, № 3).

** Бардашевська, А. І. Програма «Регіональна віртуальна бібліотека для дітей» як шлях до створення дитячої бібліотеки нового типу / А. І. Бардашевська // Нові обличчя бібліотек та організацій: від надій до партнерства і професіоналізму: фокусний семінар. – Судак, 2001. – С. 135–138.

*** <http://www.library.kherson.ua/pressclub/index.php>

О. Крижановська,
зав. відділом мистецтв

Н. Крижановська,
зав. відділом обслуговування
дошкільників та читачів-учнів 1–4 кл.

Херсонської обласної бібліотеки для дітей

Стимулювання дитячого читання: програми і проекти (стендова презентація)

Читання — це засіб контакту дитини з широким світом. Дитяче читання — явище не просте. Сьогодні на нього впливають економічні фактори, технічний рівень розвитку суспільства, стан бібліотечної, видавничої та книготорговельної справи, рівень освіти читачів-дітей і наявність у них вільного часу. Слід зважати на те, що зараз докорінно змінилися читацькі уподобання дітей. Змінилися практично всі характеристики дитячого читання: статус, тривалість, характер, репертуар, мотиви і стимули, способи роботи з друкованим текстом.

Головне завдання відділу обслуговування дошкільників та читачів-учнів 1–4 класів нашої бібліотеки — навчити дітей насолоджуватися читанням, зробити його привабливим

і улюбленим заняттям. Однією з характерних особливостей діяльності відділу є широке використання нетрадиційних форм роботи, що сприяє неформальному спілкуванню читачів, цікавому проведенню дозвілля. І прагнення бібліотечних працівників оновити методи роботи співпадає з бажанням самих читачів отримувати інформацію у живій, емоційно насиченій, не звичайній для них формі. Сьогодні вже нікого не здивуєш бенефісами читача, літературними конкурсами, зустрічами з талановитими та успішними людьми, оглядами нових надходжень. Але наші працівники збагатили перелік цих форм. Креативні ідеї з'явилися на початку нового століття і успішно продовжують виникати й досі. Нині в життя втілюються програми та проекти підтримки і сти-

мулювання дитячого читання, спільною рисою яких є створення емоційно привабливого іміджу читання.

Майже 10 років поспіль в ХОБД діє програма літніх читань «Канікули з книгою». Як вже багатьом з вас відомо, що у ході її реалізації ми надаємо нашим читачам можливість заробляти «бібліотечні гроші», звісно ж, умовні, так звані БІ-Вами. Отримують їх найстаранніші діти, котрі полюбують читати, переказувати тексти, писати відгуки, творчо мислять, виконують різноманітні завдання. Кожен відділ відповідно до вікових особливостей читачів розробляє свій напрям, ставить свої завдання, визначає назву. Наприклад, програма літніх читань для малюків називається «Космоленд, або Велика змова злодіїв». Чому обрано саме космічну тематику? Мабуть, тому, що вона завжди актуальна і цікава дітям, а ще — 2009 рік оголошено Роком астрономії. Особливістю цієї програми є те, що на зароблені «бібліотечні гроші» у книжковому кіоску можна придбати нову літературу. Суттєво допомагають реалізовувати програми літніх читань розроблені працівниками довідково-бібліографічного відділу рекомендаційні бібліографічні списки літератури для кожної вікової категорії, що узгоджуються з фахівцями методичного кабінету при управлінні освіти Херсонської міської ради. Презентація програми та підведення її підсумків завжди проходять цікаво і не традиційно.

Минулорічна програма літніх читань була присвячена 100-річчю від дня народження Миколи Носова і мала назву «Подорож Незнайка до сузір'я Фантазерів». Її підсумковий захід проводився цікаво і весело за аналогією з телепередачею «Поле див». Лідери читання були безпосередніми учасниками гри, вони крутили барабан, відповідали на запитання, а потім отримали можливість переглянути уривок з твору про Незнайка на новий лад. Цей захід нам допомагала провести школа мистецтв № 1 м. Херсона, а взагалі для створення атмосфери святковості, яскравості, феєричності під час таких театралізованих дійств ми завжди плідно співпрацюємо з дитячими творчими колективами міста.

Стимулювати і підтримувати дитяче читання за умов комп'ютеризації всіх сфер життя нам вже впродовж декількох років допомагає реалізація проекту «Кібершколярки», а тепер ще й розпочато новий — «Суцвіття імен». Метою цих проектів є формування інформаційної компетентності дитини, що передбачає прищеплення умінь не тільки здобувати різноманітну інформацію, але й умінь осмислювати її та використовувати для саморозвитку і самоосвіти. Програми ці комплексні, мають по кілька модулів, за якими працюють підрозділи бібліотеки: сектор літератури іноземними мовами, Інтернет-центр, сектор періодичних видань, відділ мистецтв і, звичайно ж, відділ обслуговування дошкільників та читачів-учнів 1–4 кл., кожен відповідно до своєї спеціалізації. Результатами втілення програми «Кібершколярки» є виконання таких важливих виховних і навчальних завдань, як: оволодіння молодшими школярами навичками роботи з персональним комп'ютером; розвиток пізнавальних здібностей учнів та формування в них алгоритмічного мислення; виховання навичок розумової праці та вміння спільної роботи у проекті. За програмою проекту група дітей (клас) поділяється на три підгрупи, які займаються в Інтернет-центрі, відділі обслуговування дошкільників та читачів-учнів 1–4 класів і відділі мистецтв. У молодшому відділі для дітей розроблено цикл занять «Маленькі шедеври великої літератури», під час якого читачі отримують інформацію про книгу — «Ювіляр — 2009», відомості про автора, беруть його книжки додому. Також вони шукають в Інтернет-центрі додаткові відомості про ці книги, пишуть відгуки, естетично

оформлюють їх, доповнюючи своїми малюнками. Працівники відділу мистецтв заохочують дітей до читання літератури з мистецтва, допомагають обдарованим дітям отримувати необхідні знання для розвитку творчих здібностей. За дві години занять діти встигають відвідати три відділи бібліотеки, знаходячи для себе багато корисної інформації про певний предмет чи особистість. Наприкінці навчального року кожен клас презентує свої творчі роботи і захищає власний проект. Ефективно здійснювати цю програму вдається завдяки плідній співпраці з педагогічним колективом багатопрофільної гімназії № 20 ім. Бориса Лавренюва.

Не менш цікавий і новий проект «Суцвіття імен», який також націлений на формування інформаційної культури молодших школярів, але трохи старших за віком. Модель його реалізації дуже схожа на попередню, тільки завдання у дітей більш складні, і працюють вони в Інтернет-центрі, відділі обслуговування дошкільників та читачів-учнів 1–4 кл. та секторі періодичних видань. Проект розрахований на рік і планується завершити його у наступному навчальному році створенням віртуальної літературної мапи.

У своїй роботі ми часто використовуємо досвід колег з інших країн, творчо адаптуючи його до своїх умов. Наприклад, так звані «Кричащие закладки», які є своєрідними індикаторами читацької думки, сприяють формуванню читацької позиції. Прочитавши книгу, дитина обирає кольорову закладку з відповідним смайликом (сумним, веселим, здивованим тощо). Веселі та сумні є показниками читацького успіху книги і водночас рекомендацією її іншим, вони допомагають кожному читачеві обрати собі потрібну книгу — друга й супутника.

Велика увага в нашій бібліотеці, як і в інших, приділяється родині як комплексному об'єкту діяльності, бо саме з родини розпочинається формування людини, а основними вихователями для дитини були та залишаються батьки. Недарма більшість дитячих бібліотек до бібліотечних рад, проведення традиційних сімейних читань, різноманітних свят, урочистостей, відзначення пам'ятних дат і інших заходів активно залучають батьків своїх читачів. Наша не є винятком. Так, у відділі обслуговування дошкільників та читачів-учнів 1–4 кл. діє інформаційно-консультативний куточок «Читаю я і моя сім'я», де широко представлено літературу з питань виховання дітей, організації дитячого читання, тематичні папки з порадами. Один раз на рік у другу неділю вересня для батьків влаштовується день відкритих дверей. Цього дня до нас переважно приходять батьки першокласників, які мають чудову нагоду ознайомитися з бібліотекою та її структурними підрозділами, отримати інформацію про діючі гуртки, клуби, програми, проекти і взяти участь у розважальній програмі, відпочити, переглянувши разом з дітьми фільм або мультфільм. Після цього до бібліотеки приходять багато не лише дітей, а й дорослих, які потім стають нашими читачами.

Плідна робота з батьками стала поштовхом до появи ще однієї традиції, яка допомагає в організації змістовного дозвілля, а саме: влаштування сімейних свят для найактивніших та найдосвідченіших читацьких родин. Минулого року успішно пройшла конкурсна програма «Читаю я і моя сім'я», учасники якої — сімейні команди змагалися в літературних вікторинах, читали уривки з казок, майстерно демонструючи риси, вдачу і характер казкових персонажів. Цього ж року в рамках Тижня дитячого читання відбулася пізнавальна гра «Колесо фортуни», де сім'ї виборювали звання кращої читацької родини 2009 року.

Для нашої бібліотеки 2009 рік — ювілейний, і 1 лютого наші читачі, їхні батьки і численні гості разом з нами уро-

чисто відзначили цю подію. Для них було організовано цикл ювілейних програм, започатковано незвичайну ретро-екскурсію, до якої входила розповідь про різні етапи становлення книгозбірні. Під час урочистостей звучали щирі привітання, відбувся концерт, було багато подарунків, конкурсів, змагань. Влаштували навіть феєрверк та пригощали всіх святковим тортом.

Ми добре знаємо, що кожна дитина талановита, має природні здібності та творчі задатки, а одним із найефективніших шляхів пошуку талантів, безумовно, є конкурси, участь у яких приносить читачам радість особистої самореалізації та почуття власної гідності. Саме таким і був міський конкурс на краще знання дитячої літератури «Читання для серця та розуму», що розпочався у 2007 році. В цьому творчому змаганні взяли участь школярі молодших класів 43 навчальних закладів міста. На розгляд журі було представлено 205 робіт, які тривалий час прикрашали нашу бібліотеку. Перший етап конкурсу мав назву «Казка — вигадка, та в ній кожен знайде натяк свій». Перед маленькими конкурсантами стояло нелегке завдання: потрібно було написати та творчо оформити розповідь про свою найулюбленішу книгу так, щоб її захотілося прочитати молодшим сестричкам і братикам. Розповідь до розповіді, малюнок до малюнка — і склалась книга — перший том енциклопедії дитячого читання «Моєму маленькому братикові, сестричці», яка сьогодні слугує маленьким читачам своєрідним компасом у книжковому просторі. Кульмінацією першого етапу цього конкурсу, який став дійсно важливою подією в житті дітей всього міста, було театралізоване свято «Казкова феєрія». Імена переможців на-

зивалися не лише під час урочистої церемонії нагородження, а й у передачах міського радіомовлення та на сторінках місцевих газет.

Навчити користувача мистецтву бути читачем — завдання складне. Дуже допомагають нам у цьому бібліотечні уроки, які сьогодні є одним з основних видів діяльності з формування інформаційної культури особистості. Велика кількість таких уроків традиційно і систематично проводиться з молодшими читачами. Найулюбленішими є заняття за участю лялькового театру, під час яких вони, уважно слухаючи та із задоволенням беручи участь у різноманітних завданнях і змаганнях, отримують позитивні емоції. Працівники відділу також розробили інтегрований урок «Пригоди Книжки», що обов'язково проходить у формі вистави, де з учнями спілкуються як персонажі-люди (Бібліотекар, Книга), так і лялька (Незнайко). Діти разом із Незнайком запрошують на урок Книгу, яка розповідає про себе, нагадує правила, як слід поводитися з нею, дарує пам'ятку-закладку та цікавий мультфільм.

У наш складний час бібліотека залишається чи не єдиним місцем, де зберігають і культивують як загальну культуру, так і культуру спілкування та читання. Саме тому дуже важливо правильно організувати дитяче читання, спрямувати його таким чином, щоб дитина не розгубилася у безмежному книжковому морі, щоб до її рук потрапили потрібні книги, спілкування з якими стало б звичайним, щоденним, приємним і улюбленим заняттям. І задля цього стимулювання інтересу до читання з задоволенням є для нас домінантою всієї системи залучення дітей до книги.

Т. Лихожон,
заведующая библиотекой учебно-воспитательного комплекса «Школа гуманитарного труда»
Херсонского областного совета

Формирование информационной культуры учащихся: совместный библиотечный проект

Сегодня реальностью становятся электронные каталоги, электронные библиотеки, гибридные библиотеки. Кто и как учит пользоваться этими ресурсами детей? Мы попытались дать ответ на этот вопрос, воспользовавшись при разработке новой программы занятий разработанным ранее модулем «Электронные документы и Интернет как источники информации». С этим модулем можно ознакомиться на сайте библиотеки. Новая программа была реализована как пилотный проект на базе общеобразовательного учебного заведения № 30 города Херсона. Эта школа, кстати, одна из лучших школ нашего города, которая вошла в престижный рейтинговый список «100 лучших школ Украины».

В реализации проекта принимали участие три библиотеки-партнёра: Херсонская областная библиотека для детей, центральная городская детская библиотека и библиотека учебного заведения. На школьную библиотеку при этом возлагались обязанности координатора проекта. Центральная детская библиотека, в зоне обслуживания которой находится эта школа, в данном проекте продолжала выполнять привычные ей функции — организовывала и проводила уроки по традиционным библиотечным темам. За областной библиотекой были закреплены все инновационные библиотечные уроки. Участие в реализации проекта каждой библиотеки-партнера определялось и строго регламентировалось соответствующими документами: «Единым координационным планом проведения занятий по формированию информационной культуры учащихся», графиком проведения

занятий, календарным планом занятий (по библиотекам-участникам). Таким образом, на этапе организации работы над проектом обеспечивался синтез традиционных и инновационных форм работы по воспитанию информационной культуры учащихся.

В программе реализуется принцип последовательности изучения материала от класса к классу. В первый год занятия проводились для учащихся 1-х–7-х классов. В этом учебном году занятиями были охвачены и восьмиклассники. В каждом классе по завершению изучения предусмотренных программой тем обязательно проводится итоговый урок. Количество уроков было важным условием реализации данного проекта, поскольку мы не могли задействовать дополнительный временной ресурс. Новый курс — это не столько увеличение объема, сколько концентрация знаний. Занятия проводились не только в читальных залах библиотеки, но и на базе компьютерных классов (в школе) и Интернет-центра областной библиотеки. В распоряжении библиотекарей-преподавателей был доступ к сети Интернет, мультимедийный проектор, видеокомплекс.

Изменившиеся реалии нашей жизни диктуют нам необходимость изменить, модернизировать формы работы. Как известно, библиотечные уроки не входят в учебные планы, не являются обязательными или факультативными школьными предметами, и эти условия послужили побудительным мотивом для библиотекаря использовать инновационные формы библиотечных уроков. Увлекательная и необычная форма проведения урока, оригинальность изложения мате-

риала, интерактивность занятий, по нашему глубокому убеждению, помогут превратить полученную информацию в знания, а знания — в навыки. Для примера программа занятий для учащихся пятого класса выглядит так:

1	От папируса до CD-ROM.	Путешествие на книголете. (Электронная презентация)	Октябрь	ОБД, ШБ
2	Вселенная в алфавитном порядке	Библиотечный пазл	Ноябрь	ЦДБ
3	Виртуальное общение, или Интернет-этикет	Тренинг в Интернет-центре	Декабрь	ОБД
4	Интернет в помощь учёбе	Тренинг в Интернет-центре	Февраль	ОБД
5	Кто владеет информацией, тот владеет миром	Поисковая экспедиция	Апрель	ОБД
6	Как читать книгу	Памятка	Октябрь	ОБД

Традиционные темы по истории книги, справочной литературе раскрываются в новых формах (электронная программа библиотечных пазлов). Я бы сказала, что новаторство этой программы, главная составляющая ее ноу-хау, это не столько новизна форм, сколько новизна ее содержания. Как показало изучение результатов, наши учащиеся получили глубокие знания по таким новым темам: «Электронная книга» (тренинг в Интернет-центре, 2-й кл.); «Гид в стране Паутиныча» (виртуальная кругосветка страницами веб-указателя на сайте библиотеки, 4-й кл.); «Виртуальная библиотека: адрес известен» (игра-путешествие, 6-й кл.); «Библиотеки в виртуальном пространстве» (Интернет-визит, 7-й кл.); «Электронный каталог, или Как найти книгу?» (тренинг в Интернет-центре). В основном, это практические занятия, на которых школьники учатся искать информацию в сети Интернет, знакомятся с электронными каталогами, веб-ресурсами. В инновационной форме проводились и итоговые занятия в каждом классе «Лучшие книги в Интернете: моя версия» (защита проектов, 8-й кл.).

Среди библиотечных знаний есть те, которые можно назвать базовыми, то есть те, которыми ребенок должен владеть на уровне практических навыков. Поэтому решено было разработать систему памяток-закладок для учащихся, в которую (в соответствии с проектом) включены следующие: «Берегите книгу» (1 кл.); «Как лечить книгу» (1–2 кл.); «Как вести дневник читателя» (3 кл.); «Как написать отзыв о прочитанной книге» (4 кл.); «Как читать книгу» (5–6 кл.); «Как составить план чтения» (6 кл.); «Как составить библиографическое описание книги» (7 кл.); «Как составить список литературы» (8–9 кл.). Почему возникла необходимость составлять памятки? Во-первых, памятки предлагаются ученикам в начале года. Они позволяют дать знания по библиотечно-библиографической культуре и культуре чтения и проверить на итоговом уроке усвоение их на практике.

Библиотечные уроки не оцениваются в балльной системе, но педагогам-библиотекарям интересно, как усвоили знания учащиеся, где они могли их применить на практике, поэтому возникла необходимость в изучении результатов внедрения нашего пилотного проекта. Рабочая группа разработала специальную программу мониторинга. В неё вошли: анализ статистических данных; анкетирование учащихся 4 и 5 кл.; тестирование учащихся 6 кл.; сквозной анализ чтения учеников 6 кл. (проводился параллельно школьной, центральной и областной библиотеками), а также анкетирование учителей и школьных библиотекарей.

Учащиеся — участники проекта, респонденты нашего исследования, дали высокую оценку занятиям: средний бал,

выставленный учениками библиотечным урокам по 12-балльной системе, не был ниже 10. В ответах на вопросы анкеты 80% респондентов отметили, что занятия по информационной культуре были для них интересными (в предыдущем учебном году только 53,5% оценили их положительно); 74% учащихся четвертого класса и 40% учащихся пятого класса подчеркнули новизну полученной информации.

Более интересными нам показались ответы на вопрос: «Был ли урок полезным?». 64% четвероклассников ответили на него утвердительно. Около 90% респондентов исследуемых подгрупп сделали вывод о том, что «они научились лучше искать нужную информацию в библиотеке, Интернете». Вероятно, это и есть самая высокая оценка нашей работы. Эти же выводы подтвердили и результаты тестирования, которое проводилось среди учащихся 6-го класса и в этом, и в предыдущем году. Тесты включали 5 вопросов, которые базировались исключительно на информации и знаниях, полученных учащимися во время библиотечных уроков. Вопросы были сформулированы таким образом, чтобы дети могли продемонстрировать понимание специальных терминов (например: «Библиографическое пособие — это...»), а также знание Интернета, поисковые и навигационные навыки. И когда средний процент правильных ответов на вопросы тестов составил 95,1% в этом учебном году (87,9% — в прошлом учебном году), мы убедились в том, что данный проект успешен и его нужно внедрять в других школах нашего города.

Анкетирование преподавателей, которые присутствовали на уроках, а также школьных библиотекарей позволило узнать отношение к библиотечным урокам специалистов-педагогов. В основном отзывы были положительными. Но более ценными оказались для нас, как разработчиков программы замечания, высказанные в процессе изучения. Поэтому именно они дали толчок развитию и усовершенствованию программы. Она была откорректирована, разработаны и включены дополнительно в программу два курса (для учащихся 8 и 9 классов), учтены и пожелания педагогов более тесно увязать отдельные темы со школьной программой.

Мы пришли к выводу, что качество уроков снижается в некоторой мере из-за отсутствия у библиотекарей педагогических знаний и навыков. Поэтому было принято решение разработать совместно со специалистами методического кабинета при управлении образования ещё одну «Памятку для библиотекаря-преподавателя», изложив в ней требования к организации и проведению урока, особенности работы с аудиторией и т.д. Памятка вошла составной частью в сборник,* изданный по итогам первого года обучения, куда вошли лучшие сценарии уроков, некоторые памятки, а также образцы анкет и тестов. Второй выпуск сборника планируется подготовить в конце этого учебного года, после завершения программы в полном объеме. Действие проекта с включением новых блоков для учащихся восьмых и девярых классов продлено и на этот учебный год.

Проект предложен для обсуждения школьным библиотекарям города, методистам городских и районных управлений образования. На базе тридцатой школы организовано несколько открытых библиотечных уроков для разных категорий слушателей Южноукраинского регионального института последипломного образования педагогических кадров. В этом году по новой программе работали учебно-воспитательный комплекс «Школа гуманитарного труда», общеобразовательная школа № 15 и другие школы.

* С материалами сборника по итогам внедрения пилотного проекта можно ознакомиться на сайте областной библиотеки.

Стимулювання дитячого читання: програми, проекти

Найпрекрасніша зовнішність і найдивовижніша краса не варті нічого, якщо ними ніхто не милується. Так говорив Оноре де Бальзак про жіночу вроду. Це саме можна сказати і про книги, які стоять на бібліотечній полиці: вони стають шедеврами лише тоді, коли їх відкривають і читають, коли ними захоплюються. Та у світі масової культури існує стільки спокус, які відволікають увагу від читання, що книзі і дитині постійно потрібно допомагати. Сьогодні залучити підлітків до читання особливо складна справа. Бо змусити читати неможливо, а ось захопити читанням і показати, що воно може стати задоволенням, можна.

Є багато дієвих засобів, які використовуються у бібліотечній практиці: це всеукраїнські конкурси, міські акції, нові креативні форми заходів, пілотні проекти та ін. Досвід і дослідження дитячого читання показують, що є ще один дуже впливовий метод — авторитетна думка вчителя. Адже від того, як саме він ставиться до книги, яку тематику і жанри обирає, часто залежить коло читання дітей. Бо гарний вчитель може прищепити учням таку любов до свого предмета, що вони починають самостійно читати багато додаткової літератури. Буває й так, що через недостатній обсяг інформації з певних тем і діти, і дорослі проходять мимо цікавих і корисних джерел, тому ми всіляко намагаємося допомагати вчителям історії, права, української мови та літератури, зарубіжної літератури, іноземних мов, інших предметів шкільної програми. Маючи у своєму арсеналі добре укомплектований фонд, відеоматеріали, Інтернет, медіа-ресурси, знаходимо для них потрібну інформацію, яка по-новому висвітлює давно відомі факти і постаті. На спільні зі школою заходи запрошуємо пресу та телебачення. Важливим є те, що співпрацюючи з вчителями, ми завжди враховуємо їхню авторитетну думку. Ось один з яскравих прикладів. Тему Соборності України на уроках історії вивчають не дуже глибоко, тож і не знають школярі, що ж то за Свято Злуки. Наш історико-пізнавальний екскурс «Соборність українського народу» допоміг дітям глибше зрозуміти цю тему. На початку ми запропонували учням проспівати національний гімн, приклавши руку до грудей, і їхня реакція була для нас майже очікувана: спершу вони посміхалися, але потім посерйознішали і прониклися ширим почуттям патріотизму. Після віртуальної подорожі у 1919 рік та розповіді зі слайд-шоу про акції на знак єдності і цілісності земель, що проходять впродовж останнього десятиліття в усіх регіонах нашої країни, вже ніхто з присутніх не пов'язував Соборність України з якимось «собором». Участь в «Іграх патріотів», визначення найкращого патріота, кращого знавця історії, географії і традицій України, використання української символіки допомогли дітям зрозуміти, що патріотизм і Соборність є у душі кожного від народження. Цей захід виявився цікавим, зрозумілим та корисним і для дітей з погіршеним слухом.

Велику роботу ми проводимо по донесенню до дітей творчості видатного сина українського народу, великого Кобзаря — Тараса Григоровича Шевченка. І це для нас окрема важлива тема. Ніхто вже не очікує нових ідей чи фактів від заходу, присвяченому його життю та творчості, усі живуть ілюзією, що все про нього знають. Розвіяти її нелегко, але приємно. Саме так і сталося під час проведення літературної фантазії «Сонячні острови» Тараса, або Драма самотнього

серця», яка навіть для вчителів по-новому відкрила постать Шевченка, дозволила зазирнути у глибину його душі і зрозуміти як людину. Секретом уселюдної зацікавленості і захвату стала театралізована вистава! Коли на сцені з'явилася Варвара Рєпніна з мамою–княгинєю, що була проти почуттів доньки до письменника, згодом — Катерина Піунова, юна акторка, в яку закохався Шевченко, а потім зазвучали листи коханих Тарасу Григоровичу та його присвяти своїм любим жінкам, всім присутнім на заході стало зрозуміло, чому і для чого пишуться вірші, як вони народжуються і чому так довго живуть.

2009 рік ЮНЕСКО оголосило Роком Гоголя. Щоб підготувати і провести до ювілею письменника гучний яскравий захід, який би надовго запам'ятався і вчителям, і дітям, нам довелося дуже постаратися. По-перше, було влаштовано авангардно стилізовану виставку «Сорочинський ярмарок», яка не тільки одразу привернула увагу відвідувачів чудовим відтворенням колориту українського села XIX ст., а й вдало доповнила театралізоване літературне ралі «Парковка на хуторі поблизу Диканьки». Учасники цього імпровізованого ралі разом із ведучими Солохою і Хіврею «паркувалися» у різних повістях, розгадуючи загадки з лантуха, а на Сорочинському арт-майдані намагалися втерти носа самому Вакулі, найкращому живописцю в околотку, потім водили хороводи, як на Івана Купала, співали пісні, пускали свічки водою, танцювали. Яскраве слайд-шоу та гоголівську вікторину присутнім запропонувала медіа-спеціаліст з Бібліограду, яка розповіла про ювілейну монету із зображенням Гоголя і мистецький фестиваль ГогольFest та про багато інтригуючих фактів з життя письменника. Захід насправді вийшов гучним і викликав шалений попит. Нам навіть довелося скласти окремий графік, щоб провести його ще 7 разів.

Відчутною допомогою вчителям зарубіжної літератури став творчо-біографічний кейс «Полювання на великого француза» до 210-річчя від дня народження Оноре де Бальзака. Всі основні крапки над «і» було розставлено ще на уроці, а про цікаві подробиці з життя письменника діти дізнавались із заплутаного сценарію. Разом з ведучою гості планували прогулятися аристократичними кварталами Парижу, послухати славетних трубадурів, проте всі плани порушила загадке відео, з якого, ніби за наказом чаклуна, з'явилася сама пані де Ресто — славетна героїня роману «Батько Горію». Гостям, щоб повернути її назад у XIX століття, довелося виконувати завдання трьох відеораундів: «Визначні місця Франції», «Обличчя з обкладинки» та «Велика французька плутанина», брати участь в аукціоні, доказуючи Анастезі Ресто, що лише гроші для неї є сенсом життя. Під час цього дійства діти і твір проаналізували, і тему та головних героїв визначили, і замислилися над власним життям. Захопила також всіх і історія кохання всесвітньо відомого Бальзака та української аристократки Евеліни Ганської. У всіх присутніх склалося враження, ніби вони побували на святі. І це правда! Недарма колись Ернест Хемінгуей сказав: «Франція — це свято, яке завжди з тобою!».

Запрошуємо ми вчителів та дітей і на відкриття різноманітних тематичних виставок. Одну з них було презентовано до Міжнародного дня рідної мови. Зазвичай виставки такої тематики оформлюються у класичному стилі з вишитими рушниками, бандурами, портретом Шевченка, цитатами з

українських класиків. Сучасних підлітків традиційні виставки не дуже приваблюють, їм хочеться чогось нового і оригінального. Сьогодні з дітьми бажано говорити мовою тінейджерів. Тому ми й влаштували таку собі виставку-пароль і дали їй назву, схожу на музичний сайт «*NAVSI 100.RIDNA MOVA*». За її концепцією, мова була представлена як знакова система. У зверненні до читачів ставилося запитання: «Українська мова — пароль для спілкування в Україні. А ти знаєш точний пароль?». Для порівняння наводилися інші знакові системи: азбука Морзе, слов'янські руни, знаки безпеки, знаки комп'ютерної клавіатури. Складалася виставка з таких розділів: «*Ukrainian kirilik.ua*» (історія створення кирилиці); «Код мовного етикету» (культура слова, український етикет); «Паролі для лінгвохакерів» (орфографія та значення слів у словниках); «ЛікНеп» (найчастіше неправильно вживані вирази); «Лабіринти рекламних текстів» (колаж з фотографій міських бігбордів, оголошень, рекламних текстів на вантажівках з помилками). Розділи були оформлені у вигляді штрих-кодів, а назва виставки, слова з помилками, підбірка сайтів — як дорожні знаки. Успішне проведення цього заходу ще раз підтвердило: головне, треба думати по-сучасному і відчувати тенденції часу.

Для вчителів правознавців у читальній залі вже понад 10 років функціонує правовий лекторій «Орієнтир», який постійно інформує про державні закони і правові норми. Для його більш ефективної роботи ми влаштуємо різноманітні турніри правознавців, запрошуючи до участі компетентних спеціалістів, які рекомендують дітям цікаву і актуальну літературу для розширення їхніх знань з права. Ці рекомендації обов'язково враховуються і при створенні виставок. Незвичайно, у вигляді сайту з меню, переглядом, форумом, лінками, банерами та тінейджерською атрибутикою було оформлено останню виставку-сайт «Твої права *on-line*».

У секторі літератури іноземними мовами є ресурсний центр країнознавства — справжній скарб для географів. Тут зібрано карти країн, міст, путівники, прапорці, глобуси, електронні матеріали тощо. Завдяки цим ресурсам ми маємо можливість влаштувати у центрі особливі заходи: у рамках Тижня східної культури проводили «Чайну церемонію», а на наш «Венеціанський карнавал» навіть прибули у гондолах сеньйори і сеньйорити, одягнені в маскарадні костюми. Дітям було цікаво дізнатися про письменників і видатних людей Італії, її історію та культуру. Під час цієї гри-подорожі діти, виконуючи різноманітні завдання на кожній станції, де зупинявся експрес-поїзд, могли дістатися до країни своїх мрій. Після проведення заходу «*Places to know: від Колізею до Ейфелевої вежі*» країни Африканського континенту, Греція, Корея, та ін. стали для херсонських учнів набагато ближчими і зрозумілішими.

Для вчителів іноземних мов у бібліотеці є особливий «портфель послуг»: колекція відеофільмів англійською, німецькою, китайською, польською, французькою та іншими мовами. Також запрошуємо всіх бажаючих до «Англійського

клубу», який ведуть волонтери Корпусу Миру США, влаштовуємо перегляди фільмів з подальшим обговоренням, а для учнів молодших класів розроблено спеціальну схему занять з вивчення англійської мови. Проводимо ми для своїх читачів і традиційні для Великобританії та США свята з англійськими завданнями, за що нам дуже вдячні вчителі.

Одним із дієвих способів ознайомлення з тією чи іншою країною, окрім подорожі, є «жива книга». Ви, напевно, запитаете: «Що ж таке «жива книга»?». Це людина — представник певної країни. Бо хто ж краще за неї може знати мову, традиції, культуру та менталітет свого народу? Наші читачі таким чином вже ознайомилися з Німеччиною, Польщею, Японією, Кореєю та Америкою.

Програми з підвищення інформаційної грамотності учнів, які реалізуються працівниками інтернет-центру, доповнюють курс інформатики та допомагають користувачам орієнтуватися в інформаційному просторі на такому рівні, якого вимагає нинішній час. Нещодавно у своїй промові президент Франції Ніколя Саркозі говорив про те, що сьогодні для досягнення успіху молода людина має володіти трьома речами: комп'ютером, хоча б однією іноземною мовою та ораторським мистецтвом. Звичайно, щоб гарно говорити, бути цікавим співбесідником чи успішним дипломатом, потрібно багато читати. І ми у своїй бібліотеці намагаємося, йдучи в ногу з вимогами часу, розвивати своїх читачів у цих трьох напрямках, роблячи особливий акцент саме на читанні.

Велика робота ведеться з обдарованими дітьми. Бібліотекарі разом з вчителями шкіл виявляють талановитих учнів з письменницькими здібностями та запрошують їх до літературної студії «Контур», яку очолює Сергій Зубарев — відомий у Херсоні літературний критик та засновник сайту «Укус». Студія «Контур» для починаючих літераторів — це майстер-класи з відомими херсонськими письменниками, спеціальні телепередачі на ТРК «Скіфія» з кращими студійцями, під час яких широка публіка може ознайомитися з їхніми творами, це шанс розмістити свої маленькі шедеври в альманасі «Степ» та на сайтах книгозбірні або «Укус».

У 2009 році у бібліотеці розпочав свою роботу ще й прес-клуб «Струм», до якого запрошуються всі бажаючі. Тут кожному з підлітків надається чудова можливість знайомитися з журналістською справою, брати інтерв'ю, писати статті, знімати рекламні відеоролики і навіть короткометражні фільми!

Багаторічна співпраця з освітянами переконала нас у тому, що сьогодні керівники шкіл добре розуміють: сучасна, технологічно оснащена бібліотека є саме тим безмежним культурно-освітнім порталом, який за допомогою бібліотечних ресурсів і проектів надає практичну можливість розвиватися особистісно і школярам, і батькам, і вчителям, оволодіваючи тими цінними навичками і уміннями, якими має оперувати успішна людина XXI століття. Тож ми закликаємо усі бібліотеки підтримати дієву формулу партнерства: «Школа + бібліотека = успішне покоління».

Дебора Горофало,
волонтер Корпусу Миру США в Україні,
бібліотекар-волонтер сектору літератури і іноземних мов Херсонської ОДБ

Досвід публічних бібліотек США з організації обслуговування дітей та підлітків

В основу даного матеріалу про поширені тенденції з обслуговування дітей у бібліотеках США покладено результати дослідження діяльності чотирьох американських бібліотек: Дитячого відділення Принстонської університетської бібліотеки в Принстоні (Нью-Джерсі); Лакаванської окружної бібліотеки в Скрентоні (Пенсильванія); Громадської бібліотеки м. Перрі (Огайо); Міської бібліотеки м. Пало Альто (Каліфорнія). Деякі приклади дизайну приміщень були надані Дженіс Девіс — президентом фірми «*Janice Davis Designs*», що спеціалізується на дизайні інтер'єру та співпрацює з бібліотеками, урядовими і неурядовими організаціями.

Спільними темами та дизайнерськими тенденціями всіх бібліотек було:

- Створення дружньої і безпечної атмосфери для дітей, що включає такі ідеї, як безпечне виведення електророзеток на недосяжну відстань, підбір та розстановка меблів з урахуванням вікових особливостей дітей. Бібліотекарі дивляться на приміщення «очима дітей», виявляючи таким чином усі потенційно небезпечні місця.

- Приділення належної уваги використанню у роботі з дітьми навчальних іграшок. Іграшки підбрано з урахуванням вікових особливостей дітей і розподілено за віковими групами: іграшки для молодшого і старшого дошкільного віку необхідно розміщувати на нижніх полицях; ігри для школярів мають включати такі настільні ігри, як «Скребл».

- Організація книжкових виставок, що присвячені темі здорового способу життя, згідно з віком. Виставки для дошкільнят повинні містити інформацію про необхідність вживання фруктів і овочів, а виставки для учнів 1–5 класів — про важливість регулярного миття рук тощо.

- Відокремлення книжок і розділів відповідно до рівня читання. Наприклад, книжки повинні мати позначки «Легке (початкове) читання» або «Читання для малюків». Книжки великого формату для дошкільнят мають розміщуватися в секції поряд з дитячими книжками з малюнками. Книжки з позначкою «Легке (початкове) читання» слід виокремлювати від розділу книжок для початкового читання.

Завдання американських бібліотек з роками змінилися. Сьогодні вони роблять значний акцент на розвиток читацької грамотності, а не на кількісні показники книгообігу за рік. Більшість бібліотек пропонують програми для дітей молодшого і старшого дошкільного віку. Наприклад, в Пенсильванії 94% всіх бібліотек пропонують програми та дизайнські рішення для дітей віком від 0 (народження) до 4 років. Багато бібліотек пропонують заняття у вечірні години, вихідні дні, таким чином надаючи дітям безпечне місце для веселого навчання і дозвілля.

Найбільша суттєва зміна в американських бібліотеках на сьогоднішній день — це намагання включити в свої програми розвиток грамотності, що являє собою інтерактивний, нестандартний підхід до навчання. Розвиток читацької грамотності впливає на формування навичок природного читання, що має передувати формальному навчанню в початковій школі. Штатом Пенсильванія проведено дослідження, в якому взяли участь 25 різних дитячих бібліотек. У результаті було виявлено: дошкільники, які брали участь у бібліо-

течних програмах прищеплення любові до читання, мають високий рівень сформованості моторних навичок, багатий словарний запас. Програми для дошкільнят, розроблені бібліотекарями, тривають від 30 до 60 хвилин. Вони не регулюються державними положеннями, тому бібліотеки мають змогу самостійно створювати, розробляти і впроваджувати їх. Програми для дітей дошкільного віку включають: «Годину розповіді малюкам» — для дітей 6–18 місяців (діти слухають пісні, займаються пальчиковими іграми і слухають, як батьки/бабусі, дідусі читають їм книжки); «Годину розповіді дошкільнятам» — для дітей від 18 місяців до 3 років (діти слухають розповіді, які їм читають батьки, і співають разом з ними пісні); «Годину розповіді дошкільнятам», під час якої діти навчаються читати самостійно прості дитячі книжки, або бібліотекарі читають їм великі книжки з кольоровими малюнками).

Програми літніх читань важливі, тому що заохочують дітей відвідувати бібліотеку під час літніх канікул. Такі програми можуть бути підготовлені спеціально для дітей, підлітків та батьків, і оскільки їм відводиться визначений проміжок часу, то вони містять обмеження за обсягом прочитаних сторінок і за часом, витраченим на читання. Програмами обов'язково передбачено конкретні завдання для читання і здійснення моніторингу прочитаного. Через недостатнє фінансування більшість бібліотек до їх реалізації залучають спонсорів, які завжди охоче беруть участь в організації і проведенні заклучних вечірок та забезпечують учасників літніх читань призами. А ними можуть бути і книжки, і квитки для відвідування парків, зоопарків, музеїв, кінотеатрів, і навіть подарункові картки на вечерю в ресторані.

Програми літніх читань також передбачають заходи, покликани заохочувати дітей до відвідування бібліотеки. Кожного разу, коли дитина приходить до бібліотеки, вона може ознайомитися з переліком заходів за програмою, розміщеною на малюнку. Вибір запропонованих заходів завжди різноманітний, цікавий і досить великий: лялькові вистави, магічні шоу, майстерні, мистецькі студії тощо. І, як вже згадувалося вище, програми літніх читань найчастіше завершуються веселою вечіркою, яку влаштовують для дітей спонсори: бізнесмени, музеї, школи тощо.

Ще одна з популярних літніх програм, що заохочує дітей відвідувати бібліотеку, — літнє арт-шоу, під час проведення якого творчі роботи дітей: поробки, малюнки, скульптури і моделі, створені з різних матеріалів, прикраси з бісеру і т.п., експонуються у бібліотеці або в он-лайн. Спонсори, серед яких можуть бути і власники крамниць, музеїв, шкіл, забезпечують призи і організують роботу журі.

Протягом року за програмами активно працюють читацькі клуби і мистецькі майстерні, де діти можуть виготовляти вироби з бісеру або прикраси, магнітики для холодильників, оздоблювати футболки, а потім все це забирати додому; кулінарні клуби для старших дітей, які знайомлять читачів з етнічним різнобарв'ям кулінарних страв регіону, де вони мешкають, та країн всього світу; кар'єрні клуби для підлітків (клуби профорієнтації), на засіданнях яких гості розповідають про особливості своєї професії; наукові клуби, в яких дітям надають можливість робити нескладні наукові

експерименти, заохочуючи інтерес до науки і книги; клуби здорового способу життя для читачів різного віку, що включають програми фізичного розвитку (наприклад, вивчення історії йоги) та ігри. Також проводяться тижневі і повсякденні змагання та конкурси, що передбачають виконання тестів з сучасної культури вдома; реалізується програма «Сутінкове кіно» — кіносеанси переважно для підлітків у вечірній час з попкорном та безалкогольними напоями, які тривають декілька годин.

Бібліотеки залучають відвідувачів і до обговорення таких програм і питань, як: виготовлення флаєрів (листочок, оголошень), які можна взяти додому; розміщення реклами на дошці-оголошенні, інформаційно-рекламному бюлетені в бібліотеці та в місцевих школах або на плакатах в коридорах; випуски щомісячного бюлетеня в електронній формі для тих, хто має бібліотечні електронні картки і обслуговується через електронну адресу, і щоквартальної брошури з переліком програм для відвідувачів і власників електронних бібліотечних карт; якщо це широка визначна акція чи програма, тоді розміщують прес-релізи в місцевих газетах.

Всі бібліотеки США мають і проблеми, найтипівіші з яких: недостатнє фінансування; замороження або зменшення бюджету; зростання цін на книжки, їх постачання, комунальні послуги; невихованість, неадекватна поведінка окремих дітей.

Цікаві програми Костинської дитячої бібліотеки містять: години читання «Сидячи у мами на колінах», «Година матінки Гуски» для дітей дошкільного віку; читацькі клуби «Голови й хвости», «Світ-за-світ» («Світ із книгою»), «Крихітки-читачі», «Посередники», «Найкращі книжки»; щорічні фестивалі дитячої книжки, на яких влаштовуються зустрічі

дітей з письменниками, повсякденні змагання і конкурси Гаррі Поттера та парад домашніх тварин — улюбленців малюків. За програмами бібліотеки м. Пало Альто діють клуби: «Читаючі лапи», у якому для дітей з фізичними і психічними вадами та «проблемних» читачів проводяться заняття з бібліотерапії «Кроки до читання разом з тваринами» за участю спеціально навчених собак; «Крихітки» та «Шалена наука», де моделюють та пояснюють явища природи. У громадській бібліотеці м. Перрі є програми «Сутінкове кіно» та «Екзотична подорож книжками». В окружній дитячій бібліотеці м. Лакаванна допомагають дітям виконувати домашні завдання, а також влаштовують для них нічні караоке-шоу, вечірки морозива, вечірки Гаррі Поттера.

Пропонуємо вам перелік найпопулярніших дитячих книжок в США. Для підлітків це: «Сутінкова сага» Стефені Мейер, «Місто попелу» Касандри Клар, «Ловлячи вогонь» Сузани Колінс, «39 ключів (доказів). Книга 5: Чорне коло» Патріка Кармана; для дітей 6–10 років — «Низка нещасливих подій» Лемоні Снікет, «Гаррі Поттер і смертельні реліквії» Д.К. Ролінг, «Ти там, Господи? Це я — Маргарет» Джуді Блум, «Янтарно-коричневий — це не олівець» Паули Данзігер, «Шпигунка Гарріет» Луїзи Фіццук; для дітей від 3 до 5 років — «Тільки як ти» Джен Фейернлі, «Поцілунок для маленького ведмедика» Ельзи Хомелунд-Мінарік, «Голос, Джордж!» Джул Файфер, серія книжок «Маленька Джіні» Міранди Джонс, «Жабенята Фрог і Тод — друзі» Ф. Лобел, «Горили: добрі велетні лісу» Джойс Мільтон, «Генрі і Мадж: Перша книга пригод» Сінтії Рілент; для дітей від 0 до 3 років — «Рахуючи поцілунки» Карен Катц, «Дідусеві сутінки» Барбари Бергер, «На добраніч, Місяць» Маргарет Вайз-Браун, «Дитячий танок» Анни Тейлор.

Службу у справах дітей обласної державної адміністрації поєднує з дитячою бібліотекою одна-єдина, але надзви-

чайно важлива у турботах сьогодення, особливо з погляду перспективи розвитку держави, справа — любов до дітей, турбота про дітей і відповідальність перед суспільством за них, бажання допомогти дітям облаштуватися у складному житті, навчити їх вмінню захищати свої інтереси, керуючись знаннями своїх прав і обов'язків. Якими виростуть наші діти залежить, насамперед, від того, хто, як і на якому прикладі їх виховуватиме, яке зерно буде посіяно в юних душах, чи буде зігрівати наших дітей тепло домашнього вогнища.

Головним завданням нашої служби у справах дітей є захист прав, свобод і законних інтересів дітей та координація зусиль місцевих органів влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності при вирішенні питань соціального захисту дітей, особливо дітей, які втратили родину і потребують захист та підтримку держави, людей сердечних та небайдужих, готових взяти на себе турботу про осиротілих чи покинутих дітлахів. І у цій справі ми високо цінуємо допомогу й партнерство тих організацій, закладів, установ, які готові підставити своє плече.

На початку 2007 року ми вперше взяли участь в обласному семінарі дитячих бібліотекарів «Партнерство заради

Наталія Іваненко,

начальник служби у справах дітей Херсонської облдержадміністрації, депутат обласної ради, заслужений працівник соціальної сфери України

Заради дитини

дитини». Під час його проведення відбулася зустріч дитячих бібліотекарів області з працівниками служби у справах дітей ХОДА, і саме тоді було закладено фундамент нашої тісної творчої співпраці. Вже у ході семінару ми визначилися з основними векторами спільної діяльності, якими й рухалися наступні три роки. Разом організували Свято матері, яке пройшло по всій області; бібліотека підготувала рекомендації, орієнтовний сценарій заходу, а ми, з свого боку, забезпечили високий рівень його проведення. На місцях бібліотекарі пропонували і власні розробки та оригінальні, цікаві заходи, про що свідчать надіслані ними авторські матеріали, фоторепортажі, копії публікацій у місцевій пресі. З успіхом пройшло свято і в самій обласній бібліотеці для дітей. На нього були запрошені успішні жінки-матері з різних установ і громадських організацій Херсона та області, матері з прийомних сімей та ДБСТ. Ця зустріч і спілкування нашого активного жіноцтва у неформальній обстановці поклали початок новим спільним проектам, новим задумам, спрямованим на створення кращих умов життя та розвитку дітей Херсонщини.

Ініціативність, активність і творчий підхід до роботи директора обласної бібліотеки для дітей А.І. Бардашевської привернули нашу увагу, і ми ввели її до складу координаційної ради у справах дітей обласної державної адміністрації. На засіданнях Анна Іванівна часто виступає з пропози-

ціями щодо соціального захисту дітей та надає конкретну дієву допомогу в проведенні різноманітних обласних заходів. У ході нашої співпраці було визначено основну сферу діяльності ХОБД — інформаційна підтримка та інформаційне забезпечення і складено координаційний план-графік подачі інформаційних повідомлень та матеріалів для публікації на спеціально відкритій сторінці «Дитина має право на сім'ю!» на Інтернет-порталі «Права дітей», який створила і підтримує бібліотека. Ми дуже їй вдячні за створення веб-порталу «Права дитини». І дуже важливим є те, що працівники бібліотеки разом зі своїми вихованцями часті гості в притулку для дітей служби у справах дітей обласної державної адміністрації. Його вихованці завжди з нетерпінням і радістю чекають своїх друзів з дитячої бібліотеки. Приємно констатувати і те, що творчий колектив бібліотеки є активним учасником всіх обласних заходів, що проводяться службою у справах дітей обласної державної адміністрації для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Тому й не дивно, що саме у громадській приймальні Херсонської обласної бібліотеки для дітей у квітні-травні 2007 року пройшла низка зустрічей «Розвиток сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в області» членів координаційної ради у справах дітей обласної державної адміністрації з представниками громадських організацій, бізнесу та релігійних громад. Учасниками цих зустрічей були: Яковлев І.О. — голова координаційної ради у справах дітей, перший заступник голови обласної держадміністрації; Іваненко Н.І. — начальник служби у справах дітей облдержадміністрації, заступник голови координаційної ради у справах дітей; Бардашевська А.І. — директор обласної бібліотеки для дітей; Крюкова Л.Ф. — голова Асоціації прийомних батьків і батьків-вихователів; Польська Л.М. — голова громадської ради при голові облдержадміністрації та інші.

Велику допомогу в організації дозвілля дітей з опікунських, прийомних сімей та ДБСТ надає обласна бібліотека разом зі своїми колегами з дитячих районних бібліотек. Саме завдяки такій співпраці в 2008 році по всій області були успішно проведені творчі конкурси на кращий фотоальбом «Моя родина» та кращу книжечку-саморобку «Моєму маленькому братикові, сестричці» для прийомних дітей та дітей-вихованців з прийомних сімей і ДБСТ. Спільна творча робота членів родин над виконанням завдань конкурсу дозволила не тільки виявити неабиякі здібності та задатки прийомних дітей, а й допомогла подальшому формуванню родинних почуттів у новостворених сім'ях. А результатом такої співпраці стали чудові родинні альбоми, зворушливі дитячі твори та малюнки, що принесли радість маленьким бездолелим дітям і стали вагомим аргументом на користь родинного виховання на противагу інтернатним формам державної опіки над дітьми, що залишилися без батьківського піклування.

Напередодні Міжнародного дня захисту дітей, 28 травня 2009 р., в обласному Палаці молоді відбулося яскраве свято «Щаслива дитина — у щасливій родині» для дітей і батьків з прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу. Участь у ньому взяли 800 дітей, у т.ч. 525 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які проживають у прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу, під опікою та вихованці притулку для дітей служби у справах дітей облдержадміністрації. Супроводжували їх прийомні батьки, батьки-вихователі, посадові особи структурних підрозділів обласної та районних держадміністрацій, міськви-

конкомів. Гостями свята були також представники громадськості області, спонсори, які піклуються про дітей, що залишилися без батьківської опіки. У вестибюлі Палацу молоді учасники ознайомилися з роботами переможців і номінантів обласних конкурсів «Моя родина» та «Моєму молодшому братикові, сестричці»; кращих з них нагороджено дипломами та цінними подарунками, а голова обласної держадміністрації Б.В. Сіленков вручив всім родинам-учасникам пам'ятні подарунки.

Хочу зазначити, що з бюджетних коштів на проведення таких масштабних заходів не виділяється жодної копійки. Всі вони здійснюються завдяки колективу обласної бібліотеки для дітей та його вихованцям, а також за підтримки благодійників, меценатів і спонсорів. Сценарій, постановку свят, їх проведення бере на себе колектив бібліотеки, а всі організаційні питання вирішує служба у справах дітей облдержадміністрації. Згадане вище свято стало можливим завдяки особистій підтримці голови облдержадміністрації Сіленкова Б.В., депутатів обласної ради Дмитрука М.І., Сарапіна В.О., Іваненко Н.І., Ходаковського В.Ф., Булюка В.В., Самсоненко Л.А. та підприємця Стрюкова О.С. (м. Генічеськ). Зроблені після проведення конкурсів висновки дуже допомагають мені під час розмов з депутатами обласної ради, херсонською громадою, коли я переконую їх, що слід більше уваги приділяти дітям, насамперед тим, що опинилися в складних життєвих обставинах, і всіляко підтримувати сімейні форми виховання.

А працювати у цьому напрямку є з ким: сьогодні в області на обліку перебувають 3311 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. З них 336 дітей влаштовано до прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу, а під опікою та піклуванням перебуває 2094 особи. Отже, до сімейних форм виховання влаштовано 2430 дітей, що складає 73,4 відсотка. Лише за останні три роки створено 120 прийомних сімей і 10 ДБСТ. Нині в області є 124 прийомних сім'ї та 13 ДБСТ. Це позитивні показники, і ми всі працюємо задля того, щоб ще більше дітей відчули себе щасливими.

Дуже раді з того, що колектив обласної бібліотеки для дітей є нашим однодумцем, готовим працювати разом з нами в інтересах дитини. І бачимо в цьому як велику заслугу всього її колективу, так і особисто директора Бардашевської А.І. Цього року з нагоди Міжнародного дня захисту дітей їй було нагороджено Почесною грамотою Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту України за вагомий особистий внесок у реалізацію державної політики у сфері соціальної роботи з дітьми, сім'ями. А сьогодні ми вручаємо Анні Іванівні та колективу бібліотеки Подяку за плідну співпрацю, активну участь у проведенні обласних творчих конкурсів.

Бажаю всім учасникам Всеукраїнського саміту — шановним лоцманам книжкових морів сімейного благополуччя, родинного затишку, справжнього відчуття задоволення від тієї справи, якій ви присвятили своє життя, і яку ви робите гідно і професійно. Сил, енергії і наснаги у вашій цікавій та важливій роботі в ім'я виховання підрастаючого покоління, в ім'я того, щоб закріпити і поглибити здобутки і надбання бібліотек! Нових успіхів у вашій благородній просвітницькій справі, творчих вам злетів!

Нехай у вас ніколи не згасає вогник оптимізму, фанатизму до улюбленої справи служіння народу, книзі, знанням! Нехай не покидає натхнення жити і творити добро, а в серцях вічно будуть Віра, Надія і Любов!

Ольга Шарабура,

директор

Марія Чугуєва,

зав. відділом обслуговування дошкільників та учнів 1–4 класів
КЗК «Дніпропетровська обласна бібліотека для дітей»

Книга об'єднує родину: творчі знахідки в роботі бібліотеки з сім'єю

«Я впевнений, що моя любов відкриє дітям нове життя, подібно тому, як весняне сонце пробуджує до життя природу». Цей вислів відомого педагога–гуманіста І. Песталоцці є лейтмотивом всієї діяльності нашої бібліотеки. Так, ми виконуємо інформаційні, виховні, соціальні, навчальні функції і, головне, виконуємо їх з любов'ю до кожної дитини, з вірою в її успіхи, з бажанням допомогти. Але якою б якісною та високопрофесійною не була наша робота, виховати повноцінну особистість без участі батьків не можливо. Тому робота з батьками є одним з найважливіших напрямів всієї діяльності бібліотеки.

Історично склалося так, що Дніпропетровська обласна бібліотека для дітей вже понад 85 років знаходиться в центральній частині міста, де розташовано багато елітних навчальних закладів, вишів, де сконцентровано культурне життя міста, де проживає багато інтелігентних родин зі своїми традиціями. Тож можна сказати, що ми деякою мірою працюємо з читачами, генетично запрограмованими на освоєння культурних цінностей. В той же час це родини, які мають доступ до найсучасніших носіїв інформації, достатньо високий матеріальний статок і великі можливості задовольняти будь-які забаганки дітей. І тут книга в їхній системі цінностей переходить на інший рівень.

Наші фонди відкриті для дітей зі всіх куточків міста і навіть області, тому ними користується дуже багато читачів з віддалених мікрорайонів. Приводять їх до бібліотеки, звичайно ж, батьки. І, як правило, розпочинається (або продовжується) плідна співпраця по формуванню Читача. Саме в дитинстві формується світогляд людини, її кругозір, морально-етичні якості. Все, що буде закладено з перших років життя дитини, знайде відгомін у майбутньому. Ми іноді дивуємося, яким важливим речам навчається немовля за раховани місяці. І радіємо його маленьким перемогам, забуваючи часом, що серце і душа дитини — безцінна, але поки що пуста скарбничка, в яку можна покласти добро, любов, повагу, знання про світ, чесність, порядність. А можна кинути туди зло, тупість, жорстокість або залишити її пустою. І тоді вона вже нікому і, в першу чергу, самій людині не принесе радості.

Загальновідомо, що «спочатку було Слово». Тому найбільш ефективними в роботі з батьками є індивідуальні бесіди, а також виступи бібліотечних працівників на батьківських зборах у школах та дошкільних закладах. Але інколи випадково прочитана фраза западає в душу і спрацьовує краще, ніж будь-які розмови чи вмовляння. Багатьох дорослих, що завітали до нашої бібліотеки, буквально зачарувала виставка дитячих фотопортретів «Магія дитячих очей». 12 фото, 12 висловів, 12 кроків до кращого розуміння своєї дитини... Дитячі очі на чорно-білих великих фото супроводжують шлях відвідувача на другий поверх бібліотеки, де розташований відділ обслуговування учнів старших класів. І кожне фото несе висловлювання видатних людей: «Найкращий спосіб зробити дітей гарними — зробити їх щасливими» (О. Уайльд); «Всі діти світу плачуть на одній мові»

(Л. Леонов); «Діти, яких не люблять, стають дорослими, які не можуть любити» (П. Бак); «Якщо дитина не буде відчувати, що ваш дім належить і їй також, вона зробить своїм будинком вулицю» (Н. де Ротшильд).

І ще ми, можна сказати, золотими літерами вписали в основні принципи нашої роботи з батьками 10 заповідей Януша Корчака. Якби всі батьки дотримувалися цих заповідей, зла на землі було б набагато менше. Ось деякі з них: «Допоможи своїй дитині стати не тобою, а собою»; «Не принижуй!»; «Дитина — це дорогоцінна чаша, яку Життя дало тобі на зберігання і розвиток в ній творчого вогню; «Умій любити чужу дитину. Ніколи не роби чужій те, що не хотів би, щоб робили твоїй»; «Люби свою дитину будь-якою — не талановитою, неуспішною, дорослою. Спілкуючись з нею, радій, тому що дитина — це свято, яке поки що з тобою». Саме таку назву — «Свято, яке поки що з тобою» мала розгорнута книжкова виставка для батьків, де було представлено літературу з питань дитячої психології, родинного виховання, розвитку особистості, організації сімейних читань. Кожного року вона оновлюється завдяки отриманій літературі, змінюється і її назва: «Світлий храм дитинства», «Чи знаєте ви свою дитину?», «Секрети родинного виховання». Але обов'язковим залишається розділ, присвячений родинним читанням. Адже саме дитяча бібліотека має щасливу можливість стати посередником між її величністю Книгою та дитиною, підказати батькам шляхи використання книги у процесі всебічного розвитку дитини, забезпечити потрібною літературою, накреслити коло читання і таким чином зробити свій внесок у виховання культурної людини, у збереження сімейних цінностей і, як кінцевий результат, у майбутнє нашої держави.

Всі наші діалоги з батьками — це прагнення підняти родинні читання до статусу обов'язкової складової повноцінного дитинства. Важко викласти в сталій схемі всі чинники популяризації сімейних читань, тому що кожний день приносить нові «родзинки», знахідки. Щось підказують колеги, щось — самі батьки, щось — нові книги. Це творчий процес, розрахований на постійний рух до досконалості. Але з найбільш використовуваних і апробованих на сьогоднішній день форм творчої співпраці ми вже збудували в бібліотеці власний Будинок Родинного Читання. Він виглядає так: модуль «Я зростаю з книгою»; вивчення дитячого читання та читачів; індивідуальна робота; позакласне читання; виступи на батьківських зборах у навчальних закладах; клуб «Мое серденько»; ляльковий гурток «Барвінок»; масові заходи, начітність; дні дошкільника, батьків, родинного відпочинку; видання буклетів, пам'яток; виступи у ЗМІ; обласні творчі курси, свята, вікторини.

Багаторічний досвід роботи в поєднанні з сучасними інноваціями дали можливість створити в бібліотеці у 2008 році власну програму читання дітей «Книжковий дивосвіт дитинства». Відділи обслуговування з урахуванням вікових категорій читачів розробили модулі, які включають найактуальніші на сьогоднішній день питання активізації дитячого

читання та шляхи їх вирішення. Так, відділ обслуговування учнів 5–9 класів визначив пріоритетним напрямом роботи у 2009 році індивідуальну роботу з читачами з виявлення їхніх інтересів та ролі бібліотеки в житті підлітків. Завдяки проведеним заходам, як наслідок, у відділі почало працювати і вже користується великою популярністю «Книжкове товариство дівчаток».

Відділ обслуговування дошкільників та учнів 1–4 класів зосередив увагу на роботі з наймолодшими читачами. Якщо ще 10–15 років тому батьки приводили в бібліотеку дітей у віці 4–5 років, коли вони готувалися до школи і вчилися читати, то зараз нашими читачами стають навіть немовлята. Це означає, що популяризація в суспільстві програм раннього розвитку дітей досягла своєї мети. І добре, що в коло закладів, які займаються такими методиками, увійшла дитяча бібліотека.

З урахуванням новітніх тенденцій, коли книга входить в життя дитини чи не з перших днів разом з іграшками, а вагітним жінкам пропонується ознайомитися з дитячими книгами та спеціальною літературою, ми розробили власний модуль — програму раннього сімейного читання «Я зростаю з книгою». Метою її реалізації стала популяризація сімейних читань в родині з дітьми від 1 до 3 років, вивчення можливостей бібліотеки у роботі з дітьми молодшого дошкільного віку, залучення родин до користування бібліотекою, створення комфортних умов спілкування з книгою в бібліотеці та в сім'ї, роз'яснення батькам важливості систематичного читання для гармонійного розвитку дитини. Учасниками програми стали вагітні жінки, родини з дітьми дошкільного віку — реальні та потенційні читачі бібліотеки, діти, що відвідують дошкільні освітні заклади всіх типів та різноманітні творчі об'єднання. До роботи були залучені педіатри, дитячі психологи, фахівці з дошкільного виховання, керівники творчих об'єднань, видавництва дитячої літератури. Модуль передбачає три етапи: 1-й — «Досліджуємо», 2-й — «Формуємо», 3-й — «Розвиваємо». Зрозуміло, що таке ділення досить умовне, адже всі названі процеси відбуваються одночасно. А третій етап акумулює всі напрацювання.

Цікавими знахідками в цій роботі стали контакти з жіночими консультаціями міста та службою «Дев'ять місяців», реклама програми через оголошення в дитячих поліклініках та дошкільних закладах. Не можна сказати, що ми отримали очікуваний результат, бо до бібліотеки завітали не десятки, як ми сподівалися, а одиниці родин. Та ми отримали значно більше, залучивши до читання зацікавлених. Вони привели своїх друзів-однодумців, і таким чином коло небайдужих, творчих, активних читачів розширилося. А яскраві заходи, проведені в стінах бібліотеки для запрошених читачів, більше сприяли популяризації сімейних читань та залученню нових читачів.

Дослідження читаючих родин з дошкільнятами (експрес-опитування, аналіз читацьких формулярів, анкетування, індивідуальні бесіди, спостереження) показали, що читання в таких сім'ях є невід'ємною частиною виховання і є систематичним; до підбору літератури батьки ставляться досить вибагливо, користуються порадами бібліотекаря та інших батьків, слідкують за новими надходженнями. Вони також надають можливість дітям самостійно вибирати книги, не нав'язуючи своєї думки, коректно корегуючи вибір літератури; обов'язково включають у коло читання розвиваючу та навчальну літературу для малюків, творчо працюють з книгами. Це, так би мовити, ідеальна модель ставлення до читання, яка характерна майже 70% досліджених родин: в основному, це молоді батьки (до 30 років), багатодітні родини,

родини наших колишніх читачів (слід зазначити, що серед наших користувачів є багатодітні родини з п'ятьма, чотирма і трьома дітьми). Крім того, книги в бібліотеці для дітей нерідко беруть няні (гувернантки) та бабусі. Няні — особлива категорія дорослих, що так чи інакше впливають на дитяче читання. Серед них є досвідчені педагоги, випадкові люди, молоді та недосвідчені. Сім'ї, які користуються послугами нянь, часто вимагають від них посиленої роботи з розвитку дитини: майстрування, малювання, вивчення віршиків до свят. І бібліотека може допомогти в цьому. Взагалі фонди бібліотеки сформовано таким чином, що ми маємо можливість майже стовідсотково забезпечити читацькі потреби родин з дошкільнятами (за даними результатів наших досліджень).

Важко переоцінити роль індивідуальної роботи з будь-якою категорією читачів. Але малюки та їхні батьки потребують особливої уваги. Якщо ми справді хочемо, щоб дітки почувалися в бібліотеці комфортно, то повинні зробити для цього все, починаючи від яскравого інтер'єру з іграшками та цікавими книжками і завершуючи доброзичливими посмішками на обличчях бібліотечних працівників. Тут важливо не сварити за невчасно здані книги (адже дітки часто хворіють), надати їм можливість самостійно вибрати книгу (саме в куточку для маленьких читачів), погратися з малюком (адже в бібліотеці є ляльковий театр!), вислухати сповіді матерів та бабусь (а інколи трапляються досить балакучі), дати слухні поради щодо читання, підібрати саме ті книги, які відповідають настрою дитини, знайти у журналах та книгах відповіді на питання, що хвилюють батьків. До речі, саме індивідуальні контакти дозволяють нам збирати аудиторію для масових заходів, використовувати цікаві ігрові програми, залучати до бібліотеки нових читачів. Як наслідок, у відділі обслуговування дошкільників та учнів 1–4 класів у 2005 році народився родинний клуб сімейного читання «Моє серденько», який об'єднав творчі сім'ї з малюками. Девізом клубу стали слова: «В душі бринить струна єдина — Родина, Книга і Дитина». На кожну зустріч приходять давні друзі та нові читачі. У клубі вдало поєднуються інформаційні заходи (огляди педагогічної, розвиваючої, дитячої літератури на теми: «Найбільше диво на землі», «Перші сходи», інформаційні хвилини «Книга саме для вас!», відкриті перегляди книг «Для найменших читачів»), розвиваючі програми, педагогічний тренінг «Відчути серденько дитини», круглий стіл «Бібліотека + родина = розвинута дитина»), ігрові програми «Разом читаємо, дивимось, граємо», «Завітай у світ книжковий, дивовижний і казковий», цікаве спілкування (обмін досвідом виховання дітей та проведення родинних читань). Члени клубу часто допомагають у проведенні традиційних для нас днів дошкільника і батьків та дня родинного відпочинку. Кожного разу, обираючи тему свята, ми розуміємо, що вийдемо за її рамки, тому що дитяче читання не має кордонів і, наче чарівний клубок, веде за собою у незвідані далі. Але є елементи, які залишаються незмінними і улюбленими впродовж багатьох років. Це імпровізації на теми літературних творів, літературні ігри та вікторини, огляди нових книг. Можна навести декілька назв наших заходів, але важко передати ту атмосферу творчої співдружності, порозуміння, доброти та любові, яка на них панує. Ось деякі з них: родинний вечір «При світлі лампи чарівної», година гри «Завітали до хатинки кумедні іграшки з ялинки», день дошкільника «Чарівний наш книголіт, забери нас у політ», день батьків «Уроки казки».

Кожна родина з нетерпінням та острахом чекає той момент, коли дитина піде до школи, і готує, як може, дитину до навчання. Введення 12-річної системи навчання викликає су-

перечливі думки. Але більшості дітей саме у шість років доводиться ставати учнями. Довготривале спілкування з психологами та досвідченими вчителями початкових класів допомогло нам визначити свою роль у цьому процесі. Насамперед, ми вбачаємо своїм завданням поради батькам майбутніх першокласників сформулювати у дитини відповідний її віку кругозір і психологічно підготувати до навчання, створити атмосферу радості від пізнання чогось нового, а не стежити за кількістю слів, прочитаних за хвилину. Ми беремо на себе сміливість відповідно до здібностей та пріоритетів дитини підказувати (якщо батьки потребують такої підказки), кому з педагогів шкіл нашого мікрорайону довіритися, адже не секрет, що кожній дитині потрібен свій вчитель: комусь більш вимогливий, комусь — більш доброзичливий; деякі діти бажають вчитися у молодих, інші — у літніх вчителів. Завдяки тісній співпраці зі школами, ми знаємо всіх вчителів початкових класів нашого мікрорайону. Тому, коли виникають в навчанні або поведінці маленьких учнів якісь труднощі, намагаємося допомогти їх подолати, бо досвід у нас є.

Перехід до самостійного читання в перших класах, як правило, не проходить безболісно. У тих родинях, де читання є справою кожного дня, процес відбувається легше. Там, де до читання ставляться лише як до обов'язкової частини навчання, — складніше. Опитування «Книга і першокласник» показало, що батьки переоцінюють свою роль у читанні дитини, бо лише 11 першокласників з 30 опитаних відмітили, що батьки продовжують їм читати вголос кожного дня, тоді як 26 батьків з цього ж класу зазначили, що роблять це. Лише половина опитаних батьків знають, яку книгу читає їхня дитина зараз; більше третини змогли назвати лише трьох дитячих письменників і тільки 17% — більше 5.

Щоб допомогти родинам перейти до самостійного читання, ми влаштовуємо індивідуальні бесіди, виступаємо на батьківських зборах, оформлюємо «Куточки першокласника». Корисні поради в цьому сенсі увійшли до буклету «Золотий ключик дитячого читання», який включає підказки щодо поступового переходу до самостійного читання дитини з використанням ігрових форм, міні-тесту для батьків «Чи знаєте ви дитячу літературу», а також розкриває можливості бібліотеки із задоволення читацьких потреб.

За довгі роки роботи нашою бібліотекою накопичено цікавий досвід з організації та проведення позакласних читань. На жаль, у сучасній школі уроки позакласного читання перестали бути систематичними, не всі навчальні заклади дають дітям списки літератури для літнього читання, а той репертуар, який пропонує Міністерство освіти, по-перше, не завжди відповідає віковій категорії читачів і, по-друге, часто рекомендовані книги просто відсутні у фондах бібліотек або є в одному примірнику. Щоб зробити читання для молодших школярів справжнім святом, а не тільки працею, ми в співдружності з творчими педагогами створили власні програми позакласного читання з урахуванням підготовленості дітей кожного класу та наявності в нашій бібліотеці книг. Дослідження, проведені серед вчителів початкових класів, показали, що 72% з них мають певні труднощі в організації ігрових уроків читання. Більшість вчителів не достатньо знайомі з сучасною дитячою літературою і формують коло читання своїх учнів, виходячи з тих знань, які були набуті ще під час навчання у педвузах або педучилищах. Виправити такий стан справ дитяча бібліотека може. До того ж, її участь у проведенні позакласних читань дає ще одну можливість підключити батьків до вирішення проблем дитячого читання.

Дуже допомагає ефективно працювати з молодшими читачами реалізація розроблених нами програм позакласного

читання для учнів 1–4 класів «Казкарі ХХ століття», «Ці дивовижні тварини», «Письменники — ювіляри року», «Святкує книга ювілей», «Класика на кожний день» та інших. Займаємося ми з дітьми, як правило, за такою схемою: бібліотекар знайомить учнів з книгою, розповідаючи про автора, історію її написання, зачитує інтригуючі фрагменти, а потім пропонує прочитати весь твір, за змістом якого при наступній зустрічі відбувається вікторина, літературна гра чи обговорення. Все залежить від самого твору і можливостей класу. Така система роботи активізує контроль батьків за читанням дітей: батьки хоча б знають, що читають діти, звертаються до бібліотеки за книгою і, в кращому випадку, допомагають усвідомити прочитане. При проведенні творчих заходів (літературних ігор–подорожей, інсценівок, конкурсів за прочитаними книгами) батькам завжди відводиться важлива роль у процесах організації команд і підготовки домашніх завдань. А для цього їм потрібно знати зміст книги, яку в більшості випадків і читають всією родиною.

Робота з дітьми та читання — це завжди творчий живий процес, тому тут не може бути готових рецептів. Інколи нова книга, непередбачувана ситуація в класі, загальношкільні заходи круто міняють плани, народжують цікаві нестандартні форми роботи з нею. Наприклад, в одному з класів з'явився «Будинок книги» — стенд з ігровими завданнями, рекомендаційними списками літератури, відгуками на прочитане, малюнками дітей. В іншому класі після кожної прочитаної книги проводилися інсценовані конкурси, а в третьому переважали імпровізовані інсценівки віршів та казок. Всі ці форми сприяли активізації дитячого читання, багатьох вони привели до бібліотеки, а деяким батькам допомогли замислитися над тим, як зробити читання в родині цікавим.

Справедливим є вислів: «У кожній родині — свої улюблені книги». І тому важко серед тисяч книг нашого фонду знайти саме ті, що сподобаються всій родині або конкретній дитині. У відділі обслуговування дошкільників та учнів 1–4 класів незмінним успіхом користується куточок «Читаємо разом», де представлені книги видавництва «Два слона», що рекомендуються для сімейного читання. І ще для охочих знайти цікаву книжку є цікаве звернення: «Дорогі друзі! Вас запрошує літературний лабіринт! Ви не знайдете тут тупикових кімнат. Ні, тут кожна зупинка — можливість побути наодинці з книгою, «поласувати» нею, отримати уроки на все життя. Читайте всією родиною! Спілкуйтесь, обговорюйте, сперечайтесь, отримуйте задоволення від книг! Подорожуйте разом нашим незвичайним лабіринтом! Обирайте будь-яку дорогу і все одно цей лабіринт виведе вас до Розумного, Доброго, Вічного!». Воно розміщене біля незвичайної виставки–гри «У лабіринті родинного читання» з чотирма зупинками: «Казковий затишок», «Поетична альтанка», «Веселий майданчик», «Сходинки пізнання». На кожній з них обов'язково є поради батькам щодо читання казок, віршів, дитячих оповідань, пізнавальної літератури та ігрові «кромашки» з відповідними запитаннями. Це довготривалий проект, і наших читачів попереду чекають вже нові «витівки» лабіринту: зупинки «За чорною стрілою» (пригодницька література), «Нас кличе зореліт» (фантастика), «Детектив розкриває таємниці» (дитячі детективи).

Ніщо так не об'єднує родини, як спільна творча праця. Зважаючи на це, обласна бібліотека для дітей кожного року оголошує родинні літературні конкурси та вікторини для всіх бібліотек області, що обслуговують дітей. Тематика їх дуже різноманітна: «Дитяча книга України», «Казки про правду життя» (до ювілею А. Ліндгрена), «Мій край вчора, сьогодні, завтра», «Казові загадки Оле-Лукойе» (за творами Х.-К. Ан-

дерсена), «Від роду — до народу» (конкурс сімей-ерудитів), «Книга мандрює екраном», «Книжковий оберіг родини» та інші. Ми завжди дивуємося, скільки фантазії, уміння, наполегливості вкладають читачі у свої роботи! Розширюється коло учасників цих заходів. Нашими конкурсантами стають родини з найвіддаленіших куточків Дніпропетровщини. Саморобки, малюнки, рукотворні книги, глиняні вироби, змістовні розповіді, власні літературні твори — все це гідна відповідь на запитання, чи читають сучасні діти. Так, читають — із задоволенням, разом з батьками!!! При підведенні під-

сумків, яке відбувається за традицією 1 червня, у Міжнародний день захисту дітей, у нас немає переможців та звичайних учасників. Призи у різних номінаціях отримують всі, тому що перемагає родина, залучаючи своїх дітей до вічних духовних цінностей; тому що перемагає дитяча книга, яку діти беруть до рук, до своєї душі, до свого серця; тому що перемагає дитяча бібліотека — справжній осередок змістовного спілкування, де кожна родина може напитися чистої води з кришталевого джерела її величності Книги.

Донецька область

Валентина В'язова,

директор Донецької обласної бібліотеки для дітей ім. С.М. Кірова

Дитяча і шкільна бібліотеки: грані, проблеми, питання взаємозв'язку

Для нас, бібліотекарів — людей, чия робота пов'язана, в першу чергу, з дітьми, а також із документами на різних носіях, головною метою є підтримка в юних читачів постійного інтересу до читання. Тож вивчаючи стан охоплення бібліотечним обслуговуванням дошкільнят і школярів, залучення їх до читання, ми визначаємо не тільки читацькі інтереси та уподобання дітей, а й те, чи допомагають їм бібліотеки у задоволенні читацьких потреб. Спочатку ми з'ясуємо, чи ходить дитина до бібліотеки взагалі, а вже потім уточнюємо, до якої саме. Адже, за великим рахунком, їй однаково, як називається бібліотека, до якого виду вона відноситься та якому міністерству підпорядкована. Дітей не цікавлять наші дорослі бібліотечні проблеми, для них головне — мати можливість почитати корисну і цікаву книгу, вчасно отримати потрібну інформацію. Це їхнє законне право.

Але, на жаль, проблемні питання в нашому бібліотечному житті існують. Одне із них, що виникло майже з моменту створення бібліотек для дітей в нашій країні, має вікову історію і стосується взаємовідносин і взаємозв'язку між дитячою та шкільною бібліотеками. В Україні сьогодні функціонує понад 1200 спеціалізованих бібліотек для дітей, а мережа освітянських бібліотек у загальноосвітніх навчальних закладах нараховує більше 20 000. Основним аспектом зазначеного питання є відомча підпорядкованість: бібліотеки для дітей підпорядковуються Міністерству культури і туризму України, шкільні — Міністерству освіти і науки України. Згідно із Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» спеціалізовані бібліотеки для дітей відносяться до публічних, а бібліотеки навчальних закладів — до спеціальних. Водночас у відповідності з Законом України «Про позашкільну освіту» і постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2001 р. № 433 «Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад» до позашкільних навчальних закладів відноситься і дитяча бібліотека. З огляду на інформаційну, освітню, виховну діяльність дитячої бібліотеки це визначення є логічним. Але в цій самій постанові підкреслено, що позашкільний навчальний заклад, а значить, і дитяча бібліотека, у своїй діяльності керується наказами Міністерства освіти і науки, яке й здійснює контроль за діяльністю позашкільного навчального закладу, тобто і дитячої бібліотеки також. Можливо, я помиляюсь, але я не знаю жодної дитячої бібліотеки як позашкільної установи, яка б підпорядковувалася не Міністерству культури і туризму України! Тож чи є у Міністерства освіти і науки право контро-

лювати діяльність бібліотек для дітей? Так само, чи може Міністерство культури і туризму контролювати діяльність шкільних бібліотек? Така ситуація є досить дивною, адже і дитячі, і шкільні бібліотеки працюють з однією і тією самою категорією читачів, за одними і тими ж напрямками, використовують ті ж самі форми роботи. Саме підпорядкованість двом міністерствам цих бібліотек може призвести до негативних стосовно дитячих бібліотек наслідків.

Наведу цитату, не вказуючи, кому вона належить, яку можна знайти як в Інтернеті, так і на сторінках періодичних видань: «Рішення на користь створення окремих дитячих бібліотек на зразок публічних було нічим не вмотивоване... Думка працівників Наркомосу УРСР та багатьох шкільних бібліотекарів про недоцільність створення самостійної мережі бібліотек для дітей, яка би дублювала роботу шкільних бібліотек, була проігнорована. Наслідком такого невваженого рішення стало занедбання шкільних бібліотек, перетворення їх на хранилища підручників. Мізерні комплектування і слабка матеріальна база призвели до падіння престижу освітянської бібліотеки. В той же час не досягла високого авторитету і бібліотека для дітей через різні об'єктивні та суб'єктивні фактори. Тому сьогодні науковці і практики все частіше озираються назад, на бібліотеку загальноосвітнього закладу, яка може й повинна стати одним з вирішальних чинників у справі формування нової людини, інтелектуального потенціалу суспільства. Обґрунтувань тому досить. І найголовніше з них, це існування двох загалом одноцільових напрямів державної політики стосовно освіти і культури, а також підпорядкування бібліотек з однаковим контингентом читачів, завданнями і напрямками діяльності різним відомствам: шкільних бібліотек — Міністерству освіти України, публічних (масових) бібліотек для дітей — Міністерству культури і мистецтв України, що само по собі є нонсенсом, бо будь-яка бібліотека для дітей — перш за все освітньо-виховний заклад». Є над чим замислитися?

І ще один момент. В Україні сьогодні існують законодавчі, урядові акти й програми стосовно діяльності шкільних бібліотек, наприклад, «Положення про бібліотеку середнього загальноосвітнього закладу», «Типові правила користування бібліотеками середнього загальноосвітнього закладу», «Положення про атестацію шкільних бібліотекарів» тощо, які, по суті, дублюють відповідні документи підпорядкованих Міністерству культури і туризму бібліотек для дітей. Тож, на мій погляд, такі паралельність, дублювання і неузгодженість не сприяють налагодженню ефективної роботи з бібліотечного обслуговування дітей. Через це, мабуть, кожному біб-

ліотечному працівникові в своїй практиці доводилося чути пояснення від деяких представників відділів освіти, шкільних бібліотекарів щодо дій або, навпаки, бездіяльності влади в питанні бібліотечного обслуговування дітей. Ось, наприклад, у попередні роки в «Положенні про проведення Всеукраїнського конкурсу «Найкращий читач України» зазначалося, що він відбувається за сприяння Міністерства освіти і науки України, але саме положення ніхто з Міністерства не підписував. Це стало причиною виникнення певних труднощів на місцях, оскільки окремі шкільні бібліотекарі не висловлювали бажання проводити у себе перший етап конкурсу, а їхнє керівництво не наполягало на участі у ньому. Але хочеться віддати належне Артемівському районному відділу освіти та Макіївському міському відділу освіти, які, розуміючи важливість залучення дітей до читання, значимість проведення такого конкурсу, не побоюлися взяти на себе відповідальність і надавали постійну активну підтримку бібліотекам. Завдяки їм один раз дитина з Артемівського району і чотири рази діти з Макіївки входили до числа переможців і отримали можливість брати участь у роботі фестивалю дитячого читання «Книгоманія». Наприкінці минулого року Міністерством освіти і науки України, нарешті, було підписано відповідний наказ, що дало змогу значно збільшити кількість учасників конкурсу. Якщо, наприклад, у нашій області в 2008 році у конкурсі взяло участь більше 5600 дітей з 26 міст та районів області, то в 2009 році їх кількість зростає: вже 8600 хлопчиків і дівчаток з 39 міст і районів області показували на конкурсі своє знання літератури і читацьку майстерність.

Вважаю, що була б велика користь, якби до підготовки певних документів, які стосуються безпосередньо бібліотечно-бібліографічної роботи з дітьми, долучалися працівники обох міністерств, і в кінцевому варіанті документи підписувалися обома міністрами або, в окремих випадках, узгоджувалися (з зазначенням цього факту у нормативних актах). А ще краще було б створити департамент бібліотек, який би сконцентровував, так би мовити, в одних руках всі питання діяльності бібліотек, узгоджуючи різні ситуації в загальному масштабі. Таким чином можна було б, на мій погляд, позбавити бібліотекарів багатьох проблем, що виникають час від часу в процесі координації діяльності дитячої і шкільної бібліотек.

Безперечно, ми дуже вдячні керівникам місцевих відділів освіти і шкільним бібліотекарям, які самовіддано працюють заради дітей, їхнього інтелектуального та духовного зростання. Кожен з нас може поділитися накопиченим досвідом співпраці дитячих і шкільних бібліотек. Бібліотеки Донеччини (від районних і міських до обласної) теж мають певні здобутки і в проведенні спільних заходів з популяризації книги та читання (а їх дуже багато), і різноманітних конкурсів. Це минулорічний обласний фестиваль-конкурс знавців української літератури та мови «Мова моя калинова», спільні семінари, практикуми й інші форми роботи з підвищення кваліфікації, до яких долучався й Інститут післядипломної педагогічної освіти. Що стосується заходів всеукраїнського масштабу, тут виникають певні питання. Освітняни проводять свої всеукраїнські конференції, круглі столи, семінари або інші заходи, ми проводимо свої, запрошуючи на них одне одного, але через не узгодженість планів, не завжди все відбувається так, як належить.

Позитивним прикладом організації і проведення всеукраїнського заходу можна вважати такий: на сайті Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського було розміщено наступну інформацію: «Згідно з договором про співпрацю між Головнім управлінням освіти

і науки Київської міської державної адміністрації та Академією педагогічних наук України 25 березня 2009 р. у м. Києві Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В.О. Сухомлинського спільно з Головнім управлінням освіти і науки Київської міської державної адміністрації було проведено всеукраїнський науково-практичний семінар «Модернізація діяльності бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів — важливий чинник в реалізації програми рівного доступу до якісної освіти». У його роботі взяли участь члени бібліотечно-інформаційної ради при президії АПН України, представники Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України та Головного управління освіти і науки Київської міської державної адміністрації, науковці ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, директор Миколаївської науково-педагогічної бібліотеки, фахівці Національної бібліотеки України для дітей, Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників, методисти з бібліотечних фондів, понад 250 бібліотекарів загальноосвітніх навчальних закладів міста Києва та шкільні бібліотекарі Київської області».

Можливо, є сенс у складанні перспективного плану проведення спільних всеукраїнських заходів з питань бібліотечного обслуговування дітей. Керуючись ним, обласні бібліотеки для дітей при потребі могли б включати той чи інший тематичний захід у свій щорічний план роботи і, відповідно, передбачати для участі у ньому певні фінансові витрати. Бо ті інформаційні видання, які ми отримуємо у поточному році вже після затвердження річних планів роботи, містять інформацію про заходи окремих бібліотечних закладів якраз на цей же рік і потрапити на них немає можливості. Це, знову ж таки, дасть змогу уникати небажаних проблем у роботі.

Нам нікого і нічого не треба ділити, ми всі — і дитячі, і шкільні бібліотекарі — працюємо як з дітьми, так і з тими, хто займається їхнім вихованням і навчанням, хто опікується проблемами дитинства. Звісно, читачі шкільної бібліотеки відрізняються від читачів дитячої бібліотеки, але не віком, не статтю, не читацькими запитами взагалі, а тільки можливістю, якщо можна так сказати, мати зручну бібліотеку за місцем навчання або роботи. І кожен учень та педагог, безумовно, є читачем бібліотеки свого навчального закладу. Наскільки активним, то вже інше питання.

До дитячої ж бібліотеки йдуть за власним бажанням, що дуже цінно. Особливу повагу завжди викликають ті читачі, які зберігають вірність книзі й бібліотеці на довгі роки. В нашій бібліотеці є вже цілі читацькі династії Венгеренків, Коротачів, Лупітько, Масюків, Михайлових, Стечаків, Студинікіних, Туйнових, Тівонюків, Челахів, Чуйкових, Шмигінних, Янченків та багатьох-багатьох інших. Є і поважні, справжні друзі книги та бібліотеки, серед яких хочеться згадати Юрія Карповича Безвершенка, який вперше завітав до бібліотеки 8-річним хлопчиком ще у суворі часи війни. Зараз Юрій Карпович вже на пенсії, але досі не забуває бібліотеку, працівники якої, за його словами, з допомогою книги врятували його самого та багатьох його друзів від негативного впливу вулиці. Або, наприклад, Євген Михайлов, який завдяки знанням, отриманим з книжок, був неодноразовим переможцем міжнародної інтелектуальної гри «Самый умный». Чи є такі читачі в шкільній бібліотеці? Ні. Крім того, до дитячої бібліотеки разом з батьками приходять зовсім маленькі відвідувачі. Серед читачів нашої бібліотеки є дітки 2006 року народження.

Разом зі Спілкою жінок м. Донецька бібліотека проводить велику роботу з багатодітними сім'ями; спільно з Православним сімейним центром «Отрада» влаштовує заходи для

майбутніх батьків та батьків з дітьми від 1 року. Чи обслуговує шкільна бібліотека і чи буде в змозі обслуговувати вихованців дошкільних установ, майбутніх батьків та батьків з дітьми від 1 року? Ні! В нашій бібліотеці станом на 23.06.2009 р. серед майже трьох тисяч (2859) користувачів відділу обслуговування дошкільників та учнів 1–4 класів третину складають діти до семи років.

Жодним чином не применшуючи роль шкільної бібліотеки та обсяг її діяльності, хочу все ж таки підкреслити, що дитяча бібліотека має більше можливостей для бібліотечного обслуговування дітей. Для неї характерна більш вузька спеціалізація працівників і взаємодопомога, що дає можливість якісніше організувати той чи інший процес та вчасно проводити запланований захід. Бібліотеки загальноосвітніх навчальних закладів, насамперед, забезпечують інформаційно-документальне обслуговування навчально-виховного процесу; формують інформаційну культуру учнів; сприяють навчально-виховній роботі педагогічного колективу й адміністрації; здійснюють бібліотечно-бібліографічне обслуговування вчителів і учнів та допомагають у проведенні позакласної роботи, надаючи інформацію на традиційних і нетрадиційних носіях. Але все це здійснюється зусиллями одного, в кращому випадку, двох працівників шкільної бібліотеки. Звісно, що при такому навантаженні шкільний бібліотекар не може стовідсотково виконувати всі завдання, отож якась ланка роботи страждає.

Не буду торкатися питання матеріально-технічного забезпечення бібліотек, бо і серед дитячих, і серед шкільних є добре забезпечені різними технічними засобами; але є, на жаль, й укомплектовані апаратурою тридцятирічної давнини, а може ще й старішою. Та у дитячих бібліотек є значна перевага. Вона стосується площі приміщень, а, значить, і більших можливостей для проведення масштабних заходів і ефективнішої організації бібліотечного фонду.

Деякі роки тому російський журнал «Школьная библиотека» надрукував статтю Інеси Миколаївни Тимофєєвої «В защиту детских библиотек», а потім і відгуки на неї. Сама стаття та її обговорення зачепили мене особисто, і я абсолютно згодна з автором: дитячі бібліотеки потрібно захищати. І саме така думка мимоволі виникає, коли доводиться читати наступне: «Отже, мережа дитячих бібліотек мала б складатися з якісних шкільних бібліотек, успадкувавши фонди існуючих дитячих бібліотек, спеціальних бібліотек при дитячих чи сімейних центрах, дитячих відділів у публічних бібліотеках та регіональних методичних центрів по координації роботи з читачами–дітьми». Ось чому я пропоную всім нам, шановні колеги, шановні учасники Всеукраїнського саміту директорів обласних бібліотек для дітей «Дитячі бібліотеки України: співзвучність сучасному, відкритість майбутньому» розробити реальну модель співпраці дитячих і шкільних бібліотек, враховуючи всі грані, проблеми та питання взаємозв'язку.

Житомирська область

Ольга Лепікіна,

директор Житомирської обласної бібліотеки для дітей

Місце дитячої бібліотеки в соціокультурній інфраструктурі регіону

Пошуки нових шляхів розвитку бібліотечної діяльності привели нас до нового розуміння сутності та призначення бібліотек, їх місії і ролі в культурному просторі сучасного суспільства, перспективи розвитку та відповідальності перед нинішнім і майбутнім поколіннями. Тому сьогодні, як ніколи, зростає соціальна активність бібліотек, ми вибудовуємо нові типи відносин між бібліотекою і читачем, відпрацьовуємо креативні та інтерактивні засоби спілкування з книгою, пам'ятаючи, що бібліотека існує для користувачів і повинна служити їм.

Проектуючи діяльність нашої бібліотеки на сучасні реалії, ми все більше усвідомлюємо необхідність захисту та підтримки дитячого читання на місцевому і державному рівнях, бо розуміємо, що саме дитяче читання є одним із найважливіших засобів духовного розвитку молодого покоління — могутнього потенціалу нашої держави. Читання — це ядро культури народу, піднесене до загальнонаціональної ідеї. Воно здатне згуртувати громаду та забезпечувати зв'язок поколінь. Для того, щоб дитяча бібліотека стала популярною серед жителів міста, ми намагаємося перейматися не тільки своїми суто бібліотечними проблемами, а й справами міста, його сучасним культурно-мистецьким життям, адаптуючись таким чином до його інтелектуальних потреб, реально беручи участь у міському повсякденному житті. З метою посилення ролі книги і бібліотеки, стимулювання інтересу житомирян до читання, популяризації сімейного читання і творів місцевих авторів було розроблено креатив-проект «В нашій місті всі читають». Його гаслом стали слова: «Будемо усі читати, славу книзі повертати», а основним напрямом —

відновлення традицій сімейного читання, залучення до читання дітей та їхніх батьків, сприяння просуванню інформаційних і літературно-художніх ресурсів місцевого рівня. Мультимедійна презентація цього проекту та його офіційне прийняття з успіхом відбулося на засіданні Союзу інтелектуальної еліти міста (СІЕМ), який уже четвертий рік поспіль діє на базі нашої бібліотеки.

Читання — процес творчий, він розпочинається з дитинства, в першу чергу, в колі сім'ї. Тому саме в дитячій бібліотеці, використовуючи різноманітні форми бібліотечної роботи, ми намагаємося закладати основи взаємодії освітніх і культурних установ, місцевої влади, громадських організацій, родин та позашкільних закладів. З цієї метою проводиться багато цікавих заходів:

- щоквартальні тематичні родинні зустрічі «Тато, мама, я — читаюча сім'я», «Світло книги не згасне в нашій домі», «Завжди було і буде вічне — дитина з книгою в руці» та ін. у рамках бібліотечного клубу «Велика родина»;
- сімейні і коментовані читання «Житомирщина читаюча», «Читаємо про наше місто», зорієнтовані на широку аудиторію — від малят до дорослих, читаючих і не читаючих;
- літературні фестивалі до ювілеїв письменників–земляків, щорічні читацькі конкурси «Найкращий читач України», «Суперчитач року», «Мій улюблений літературний герой», «Створи, дитино, власну книжку»;
- сімейні творчі зустрічі з дитячими поетами Марією Пonomаренко, Марією Павленко, Людмилою Павловською, Людмилою Морар (м. Малин), Марією Зінючук (с. Тете-

рівка), презентації книг Світлани Штатської «Слонопотам», Наталії Ковтонюк «Китайські ієрогліфи», Георгія Мокрицького «Розповіді про Житомир»;

• мистецькі зустрічі з композиторами Іваном Сльотою, Олександром Ходаківським, художником Юрієм Камишним, дитячим лікарем–народознавцем Інною Бондарчук, доцентом Житомирського державного педагогічного університету ім. І.Я. Франка, головою Всеукраїнського товариства ім. І. Огієнка Людмилою Бондарчук та багатьма іншими творчими талановитими сучасниками. Ми переконані, що дитяче та доросле населення міста має знати своїх поетів, письменників, людей інших творчих професій. Цей аспект є пріоритетним у нашому креатив-проекті, а однією із найважливіших місій бібліотеки є не тільки підтримка місцевих літераторів та допомога у донесенні їхнього слова до дітей, але й надання творчої території, вдячної аудиторії, необхідної моральної підтримки, а часто і путівки в творче життя. Такі соціально спрямовані заходи популярні не тільки серед наших користувачів, а й серед інтелектуальної еліти міста, оскільки допомагають зберігати, відновлювати і примножувати традиції сімейного читання, передавати їх із покоління в покоління, збагачують духовну атмосферу регіону та сприяють покращенню іміджу бібліотеки.

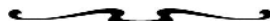
Сьогодні, щоб залишатися в культурному середовищі регіону дієвою установою, необхідно постійно доводити свою значимість і унікальність, бо жодна інша установа не може виконувати ті функції, які виконує сучасна дитяча бібліотека. Лише тоді, коли це зрозуміє місцева громада, ми зможемо сподіватися і на належну підтримку з боку органів влади, і на подальший розвиток, і на можливість успішного виконання тих завдань, які ставить перед нами держава.

Завдяки цілеспрямованій і наполегливій роботі з дорослим активом бібліотеки, знаними в місті людьми у січні 2006 року на базі бібліотеки було створено Союз інтелектуальної еліти міста (СІЕМ), який об'єднав всіх небайдужих до культури і духовності краю, книги, бібліотеки та виховання підростаючого покоління. Його члени розробили і прийняли «Декларацію захисту підростаючого покоління від духовної кризи». Вже четвертий рік в рамках СІЕМ діє соціальний проект «За здорове покоління нашого міста», активними учасниками якого є кращі представники учнівської та студентської молоді, волонтери, освітяни та батьки, літературний і мистецький загал міста. У співпраці з СІЕМ у 2008 році розпочалася реалізація цільового проекту «Бібліоарткараван», покликаною сприяти відродженню культурних традицій села, вихованню духовно здорового підростаючого покоління в усіх районах області. Передбачено у ньому і таку ефективну форму роботи, як виїзна методична консультація і допомога.

Втілення обох проєктів у життя було б неможливим без участі і підтримки небайдужих партнерів. Для досягнення спільної мети — піднесення ролі книги ми намагаємося об'єднувати вміння, зусилля та бажання влади і наших партнерів. Саме про це і йшла мова на проведених з ініціативи СІЕМ круглих столах «Роль дитячого читання в розвитку суспільства» і «Друковане слово в сучасних умовах: підтримка творчих особистостей». Наслідком цих обговорень стало звернення до влади та громадськості міста про необхідність всесторонньої підтримки патріотичного виховання підростаючого покоління та створення у місті більш сприятливих умов для проведення акцій і різноманітних заходів з популяризації книги і читання. Йшлося у цьому зверненні, опублікованому на сторінках міської газети «До ладу», і про те, що такі питання потрібно вирішувати всією громадою міста.

Переконливим прикладом плідної співпраці і взаєморозуміння між місцевою владою, освітянами, закладами культури, засобами масової інформації стала широкомасштабна загальноміська акція «Книжкова хвиля», що відбулася з ініціативи нашої бібліотеки у Всесвітній день книги 2 квітня 2008 року. Побачивши, що такі масштабні заходи цікаві нашим дітям, їхнім батькам, творчому мистецькому та літературному загалу міста і є прийнятними для нашої діяльності, ми оголосили наступну загальноміську акцію «В нашій місті всі читають». Вона стала складовою та заключною частиною вищезгаданого однойменного креатив-проекту і проходитиме 10 вересня 2009 р. в центрі міста на мистецькому майданчику. До її програми входять такі великі заходи, як: «Літературно-музичне свято» (дитячі поети перед мікрофоном, театралізовані та поетичні імпровізації, нагородження кращих читачьких сімей і читачів); «Літературні об'єднання міста презентують»; «Книга з автографом від автора»; «Літературний ярмарок»; рекламні кампанії «Читаючий трамвайчик», «Агітаційно-інтелектуальний тролейбус». Також фахівцями бібліотеки вже підготовлено листівки, буклети, закладки з інформацією про творчість місцевих поетів, новинки дитячої літератури і нашу роботу, які будуть роздаватися напередодні проведення акції. А вже зараз розпочато цикли радіопередач «Віконце в книжковий світ» та телепрограм «Рідна школа», присвячені діяльності бібліотеки з популяризації книги і читання серед читачів–дітей та їхніх батьків, знайомству із сучасними авторами, з книгами письменників–ювілярів року і розвитком книжкової культури регіону.

Ми дуже радіємо і пишаємося, коли бачимо, як діти разом з імпровізованими книжковими персонажами крокують вулицями нашого міста від оселі до оселі, від малого до дорослого. Мабуть, у цьому і є висока, благородна місія нашої бібліотеки та її творчого колективу.

Проблема захисту дітей від небажаної інформації у глобальній мережі

Кардинальні зміни в світі, що відбулися у кінці ХХ століття, стали причиною появи нового геополітичного феномену — глобалізації, пов'язаної з інформаційною сферою, розвитком інформаційних комунікаційних технологій, насамперед, глобально-комунікаційної мережі Інтернет. Однак, на жаль, віртуальний світ, як і реальний, може слугувати як на благо, так і на зло. Інтернет може використовуватися для розповсюдження шкідливої реклами, порноматеріалів, в тому числі створених за участю дітей, інструкцій з використання вибухівки, пропозицій продажу наркотиків, опису процесу їх виготовлення тощо. Через Інтернет злочинці організовують торгівлю дітьми для сексуальної експлуатації або для трансплантації органів. Тут у режимі он-лайн здійснюються сексуальні злочини, які у житті передбачають кримінальну відповідальність. Разом з тим, існує багато злочинів, не визначених кримінальним кодексом, але шкідливих для здоров'я і розвитку дітей. До них, в першу чергу, належать матеріали, що містять демонстрацію насильства і жорстокості, ненормативну лексику, ті, що провокують суїцид, агресію і їм подібне.

Нагальна необхідність боротьби з такою шкідливою інформацією вже давно визнана світовою спільнотою. Європейським союзом ще у 2004 р. було затверджено програму «Безпечний Інтернет», на реалізацію якої на період з 2004 по 2008 рр. виділили 45 млн євро, а в 2005 році прийняли нову програму «Безпечний Інтернет-плюс». У рамках Євросоюзу за цими програмами передбачається фінансування діяльності громадських і приватних організацій за напрямками: створення «гарячої лінії» з виявлення в мережі протизаконної інформації; розробка правових норм захисту дітей в Інтернеті; просвітницька діяльність з метою ознайомлення дітей і батьків з небезпекою при користуванні Інтернетом; розробка та впровадження систем фільтрації Інтернет-контенту, що здійснюють захист дітей шляхом відбору інформації, яка може негативно вплинути на їхній розвиток і здоров'я.

Сьогодні в Україні, як і в усьому світі, глобальна мережа стає невід'ємною частиною життя майже кожної людини, а комп'ютерна грамотність як складова загальної грамотності, є свідомостю її освіченості. Інтернет, що являє собою один із найефективніших засобів гармонійного розвитку, несе в собі не тільки великий інформаційний та освітній потенціал, але й немало ризиків. Особливо це стосується проблеми безпеки дітей, якій, на превеликий жаль, не приділяється достатньої уваги. Якось робота в цьому напрямі, безумовно, ведеться, але цього на сьогодні недостатньо.

В Україні у рамках державної програми «Інформатизація загальноосвітніх навчальних закладів, комп'ютеризація сільських шкіл» у навчальних закладах, де відсутні комп'ютери та доступ до Інтернету, силами підприємців відкриваються шкільні Інтернет-центри. Завдяки цьому все більше дітей стають активними користувачами мережі Інтернет. За даними ЛігаБізнесІнформ на сьогоднішній день в Україні понад 200 тис. дітей віком від 5 до 18 років користуються послугами Інтернету. І кількість їх кожного року зростає більше, ніж на 30%. При цьому тільки 15% батьків здогадуються про труднощі, з якими стикаються їхні діти в Інтернеті, та менше половини батьків мають уявлення про еле-

ментарні засоби безпеки під час роботи у всесвітній мережі.

Щоразу, коли підліток підключається до Інтернету, він стикається з низкою небезпек і загроз. Серед проблем технологічного характеру може бути недбалість дитини, яка, завантажуючи незнайомі файли і вкладення, вносить у комп'ютер віруси. В Інтернеті підлітки натикаються на інформацію, що провокує ненависть, спонукає до здійснення небезпечних чи протизаконних дій. Кожна третя дитина, перебуваючи в глобальній інформаційній мережі, стикалася з небажаним контентом, а кожна п'ята піддавалася віртуальному насильству. Безпосередня небезпека для дитини надходить з сайтів, різноманітних чатів, електронної пошти, системи миттєвих повідомлень тощо. Дуже часто безліч сторінок, що не стосуються обраної теми, відображаються у вигляді спливаючого вікна будь-якого змісту, особливо порнографічного. На сьогоднішній день, попри те, що уряди різних країн постійно намагаються регулювати зміст сайтів для перегляду в Інтернеті, практично вся інформація є доступною без обмежень. Підлітків часто змушують надавати відомості особистого характеру (ім'я, прізвище, адреса, вік, стать) або інформацію про членів сім'ї. Тому одним із основних завдань авторів Інтернет-проектів має бути гарантія конфіденційності такої інформації, що є суттєвою проблемою, оскільки, на жаль, таких механізмів поки не існує. Контакти з незнайомцями через чати або електронну пошту можуть наносити дитині не тільки моральну шкоду. Інколи її примушують йти на особисту зустріч, що призводить і до фізичного насильства. Окрім перелічених факторів, існують неприємності, пов'язані з фінансовими витратами, бо через стрімкий розвиток електронної комерції поширився асортимент товарів, які можна придбати через Інтернет. Сьогодні, як це не прикро, діти без відома дорослих мають можливість здійснювати онлайн-покупки, що часом призводить до великих неприємностей у сім'ях.

Оскільки у сучасному світі глобальна мережа є важливою частиною багатьох аспектів повсякденного життя, було б недоцільним повністю заборонити підліткам користуватися нею. Хоча безпеки, що постають перед дітьми при підключенні до Інтернету, занадто серйозні. Як показала практика, одним з найкращих засобів захисту є спеціальна програмне забезпечення — популярні рейтингові системи фільтрації або програми-фільтри, які припиняють перебування дитини в мережі при наборі слова, на яке встановлено заборону. На жаль, ці фільтри ще недосконалі, і дуже часто користувач через таку заборону не може отримати потрібну йому інформацію з багатьох тем. Є також фільтруючі програми, що блокують роботу комп'ютера кожного разу, коли учень вводить свої особисті дані. Іноді доходить навіть до того, що дитина не може підписати свою роботу на конкурс освітніх Інтернет-проектів. Таким чином виходить, що використання фільтрів вирішує проблеми онлайн-безпеки дітей в Інтернет лише частково.

Однією з програм, які обмежують доступ до небажаних Інтернет-ресурсів, є *KidsControl*. За її допомогою можна: обмежити доступ до небажаних Інтернет-ресурсів (порносайти, онлайн-казино, чати тощо); встановити ліміт часу перебування в Інтернеті; заборонити скачування програм,

аудіо- та відеофайлів; отримати звіт про відвідування сайтів; економити трафік за рахунок блокування рекламних банерів. Каталог *KidsControl* обсягом півмільйона сайтів розподілено за категоріями, серед яких можна визначити доступні, додати свій «чорний список», постійно оновлювати каталог сайтів. При зверненні на заборонений сайт браузер буде видавати помилку: «Сервер не знайдено». Все це робить захисну роботу програми непомітною, і у дитини буде складатися враження, що сайту або не існує, або виникли проблеми зі з'єднанням.

Це лише декілька варіантів технічних можливостей захистити дитину від небажаної інформації. А які засоби можуть використати батьки? Найефективніший — спільна робота, бо працюючи разом зі своїми дітьми дорослі можуть простежити за тим, якими ресурсами ті найчастіше користуються. Ненав'язливо контролюють читачів і у нашому бібліотечному мультимедійному класі. Тут їм допомагають обирати популярні цікаві сайти для навчання та дозвілля, вчать доцільно використовувати час, розповідають про загрози, з якими вони можуть стикнутися та як їх можна уникнути. Діти повинні знати все це, бо часто користуються Інтернетом вдома, в Інтернет-кафе або у приятелів.

Фахівці, що проводили опитування серед учнів загальноосвітніх шкіл, сформулювали основні правила безпечної роботи в Інтернеті так: 1. Не надавати нікому свої паролі. 2. Без гострої потреби не надавати особисту інформацію по електронній пошті, в чат-кімнатах. 3. Не відповідати на повідомлення непристойного та грубого змісту. 4. Ставити до відома старших про отримання інформації, що налякала або примусила почуватися незручно. 5. Не погоджуватися на особисту зустріч з випадковим он-лайнним другом. Якщо все ж таки це необхідно, то потрібно зустрітися у громадському місці, а ще краще — у присутності друзів чи батьків. 6. Не відправляти нікому своє фото. 7. Не здійснювати комерційні операції через мережу Інтернет. Усі ці правила мають знати і наші читачі.

За словами Паррі Афтаб, що займається питаннями безпеки дітей в Інтернеті, найкращий фільтр, який може справді забезпечити дитині безпеку в мережі та розв'язати багато інших проблем, знаходиться у голові самої дитини, а дорослим потрібно тільки правильно «настроїти» його. Саме знання батьками та керівниками Інтернет-клубів методів інтерактивного обмеження під час використання інформаційних ресурсів всесвітньої мережі є першим кроком до психологічного та правового захисту дитини, яка використовує ці ресурси для своєї освіти. Ознайомити школярів з правилами безпечної роботи в Інтернеті, допомогти вибрати нік та пароль краще до того, як вони отримають доступ до мережі та індивідуальні адреси електронної пошти. Доцільно пояснити юним користувачам, що для того, щоб усі інформаційні ресурси світу були нам відкриті, ми повинні бути готові до того, що всі наші дії будуть не менш відкриті для всього світу. Перебування в мережі потребує від кожної людини знання її законів та певних правил поведінки і багато у чому нагадує перебування в громадському місці, де завжди потрібно дотримуватися етикету. Дорослі обов'язково мають не тільки ознайомлювати дітей зі змістом мережі, а й навчати їх уникати непристойного, небажаного і непотрібного.

Отже, проблема безпечної роботи в Інтернеті надзвичайно актуальна і дуже турбує батьків та всіх, хто працює з дітьми. У нашій бібліотеці в рамках проведення тренінгів з комп'ютерної грамотності та роботи в Інтернеті користувачів-дітей — учнів 4–6 класів проводяться бесіди з безпеки роботи в ме-

режі журналістом-кореспондентом газети «Новини Закарпаття» Мар'яною Нейметі в ігровій формі. В одній з таких ігор «Ворохобчик і приказки» йдеться про те, як одного разу вірус Ворохобчик зайшов на сайт українських приказок. Літери в цих реченнях трималися одна одної, але своїм вереском Ворохобчик злякав їх, і вони переплуталися. Отже, дітям потрібно було допомогти приказкам знову скластися правильно. З першим випадком Новинарик якимсь впорався сам. Розставивши правильно літери СПЕР ШУСПРА ВААПӨТ ІМЗА БАВА, він склав приказку «Спершу слово, а потім забава!», а з усіма іншими (ПАНИНА ДВОХО ДНІШ ТАНИ; ЧИ ЯХА ТАТО ГОЙПРА ВДА; ПЕРЕД АВКУ ТІМ ЕДУ; СЛО ВОНЕ ПО ЛОВАЯ ЗИК НЕПО МЕЛО; КО ЖНАЖА-БАС ВОЄ БОЛО ТОХВАЛИТЬ; ТЕР ПИКО ЗАЧЕ ОТАМ АНОМБУ ДЕШ; СМІЛИ ВІСТЬ МІС ТАБЕ РЕ; СВОБ ОДАДО РОЖЧА ВІДЗОЛ ОТА; СВО ЯХАТАС ВОЯПРАВДА; ПІДЛЕ ЖА ЧИЙКАМ ІНЬВО ДАН ЕТЕЧЕ) успішно впоралися діти.

Питання безпечної роботи в Інтернеті систематично піднімається на сторінках обласної газети «Новини Закарпаття» у розділах «Новинарик», «Батьківські збори», «Телескоп відповідей», «Безпечний Інтернет». Наприклад, у рубриці «Безпека в Інтернеті» публікувався такий матеріал: «Безпека та свобода допомагають бути нам захищеними і щасливими. Надто — коли говоримо про Інтернет. Новинарик час від часу буде навіть скликати батьківські збори. Мама і тата зможуть задавати йому різні запитання — електронкою чи листом. Перші збори відбудуться вже сьогодні. До речі, дуже корисним і радісним стане для всіх відвідання захищеного сайту ОНЛАНДІЯ — www.onlandia.org.ua. У разі виникнення проблем можна звернутися за телефоном «гарячої лінії»: 8 800 500 33 50 або ж надіслати запитання електронною поштою info@Lastrada.org.ua і отримати відповідь і консультацію. А зі своїми меншими читачами Новинарик нині пограється в Інтернет». У рубриці «Батьківські збори» було опубліковане таке звернення до батьків: «Отже, наші любі тата і мами! Сідайте зручніше і будемо говорити. Сьогодні ми дамо вам найпростіші поради:

1. Навчіть дітей ніколи не надсилати особисту інформацію електронною поштою, в чатах, системах миттєвого обміну повідомленнями, особистих профілях і під час реєстрації в різних конкурсах в Інтернеті.
2. Наполягайте, щоб діти показували вам зміст своєї електронної пошти. Робіть це делікатно і ненав'язливо — не виявляйте надто зайвої допитливості. Якщо побачите щось загрозове, спокійно і обгрунтовано поговоріть про це з дитиною.
3. Використовуйте на домашніх комп'ютерах засоби фільтрації, подібні до *MSN Premium's Parental Controls*, як доповнення, але завжди пам'ятайте, що вони ніколи не замінять батьківського контролю.
4. Наполягайте, щоб діти ніколи не погоджувалися зустрічатися наодинці з друзями по Інтернету.
5. Говоріть про проблеми довірливо. Якщо хтось загрожує вашій дитині у мережі, реагуйте на це спокійно. Скажіть, що вона в безпеці, якщо про це знаєте ви.
6. Якщо вашу дитину переслідують в Інтернеті, цю «погану людину» треба просто заблокувати. Збережіть електронного листа, яке надіслав вам зухвалець, і перешліть його провайдеру».

Отже, Інтернет — безцінне джерело інформації та знань. Позбавити дітей можливості користуватися ним ми не можемо і не маємо такого права, але зробити перебування у мережі маленького користувача безпечним — наш обов'язок і найактуальніше завдання на сьогодні.

Інформаційно-телекомунікативні технології та їх роль у покращенні процесів обслуговування дітей

Інформаційно-телекомунікативні технології, які сьогодні перебувають у центрі уваги всіх бібліотек України, суттєво впливають на їх розвиток і змушують не тільки переглянути традиційний набір бібліотечних послуг, але й по-новому подивитися на свої функції. Сучасна соціально-комунікативна ситуація, активні процеси побудови інформаційного суспільства по-іншому визначають і пріоритети діяльності бібліотек для дітей. Тепер у них одне з перших місць займає найважливіше завдання, що відповідає Конвенції ООН про права дитини: забезпечення дітям вільного і необмеженого доступу до інформації. Бібліотеки сьогодні перетворюються у центри інформації і стають для дітей своєрідним «вікном у світ».

Не стала винятком і наша Кіровоградська обласна бібліотека для дітей ім. А.П. Гайдара, вся робота якої з обслуговування користувачів останні 5 років спрямовується на більш якісне та повне задоволення їхніх інформаційних потреб за допомогою як традиційних друкованих джерел, так і новітніх інформаційних технологій. У бібліотеці створено веб-сайт (www.librarychl.kr.ua) і ведеться активна робота з удосконалення та оновлення його контенту. На даний момент до послуг користувачів 20 автоматизованих робочих місць, локальна комп'ютерна мережа, відкрито відділ впровадження комп'ютерних технологій та забезпечення інтернет-доступу до мережі. З 2007 року в цьому відділі працює безкоштовний інтернет-клас для дітей, і саме тут здійснюється повноцінне безперебійне функціонування комп'ютерної техніки, програмного забезпечення, бібліотечного веб-сайту, електронних баз даних, а юним користувачам надається доступ до ресурсів всесвітньої мережі Інтернет.

Діяльність відділу структурується за такими основними напрямками: обслуговування користувачів у режимі «запит-відповідь»; формування навичок самостійного пошуку інформації в мережі (дітей знайомлять з технічними прийомами пошуку інформації та допомагають у формуванні власної позиції щодо так званої «шкідливої інформації»); підготовка власної довідково-інформаційної друкованої продукції про використання можливостей та ресурсів мережі Інтернет; допомога фахівцям структурних відділів з надання бібліотечних послуг користувачам у підготовці та проведенні електронних презентацій, нових форм масових заходів з використанням мультимедійних технологій; вивчення дітей та підлітків як специфічної категорії користувачів Інтернету, відстеження і систематизація їхніх запитів з метою удосконалення обслуговування. З цією метою протягом жовтня-листопада 2008 року проводилося анкетування «Моя думка про Інтернет». Отримана інформація допомогла у плануванні подальшої роботи не тільки відділу впровадження комп'ютерних технологій та забезпечення інтернет-доступу користувачам, а й бібліотеки в цілому.

Для розширення спектру бібліотечних послуг та інформаційних можливостей закладу цей відділ з 1 січня 2009 року переведено у більше приміщення з кращими умовами і створено 2 додаткові автоматизовані робочі місця. На сьогодні інтернет-клас бібліотеки має 9 робочих місць і забезпечує

широкий набір послуг: надання машинного часу, ксерокопіювання, сканування, форматування і роздрукування документів, запис інформації на електронні носії, її пошук в Інтернеті, допомога в підготовці рефератів тощо. Найбільш поширеними з усього розмаїття послуг, що цікавлять читачів, є пошук інформації, якої немає або не вистачає в друкованих джерелах, підготовка рефератів з різних галузей знань, робота з електронною поштою та спілкування з однолітками. Працівники відділу постійно надають користувачам бібліотеки консультаційну допомогу, а реклама ресурсів Інтернету допомагає учням орієнтуватися у всесвітній мережі під час пошуку різнопланової інформації. Саме задля цього у 2008–2009 роках спеціалістами відділу було підготовлено тематичні вебліографічні списки «Правова освіта населення за допомогою Інтернету», «Відпочиваємо всією родиною», «Такий захоплюючий навколишній світ», «Музеї світу», «Мова — великий Божий дар», «Словники, довідники, електронні енциклопедичні видання», «Твоє докільля», «Подорож у світ мистецтва», «До ювілеїв письменників: 195-річчя Т.Г. Шевченка, 200-річчя М.В. Гоголя, 210-річчя О.С. Пушкіна» тощо. Списки цікавих і корисних інтернет-адрес та електронних видань для дітей представлені також й на бібліотечному веб-сайті. Збільшення кількості нових користувачів у інтернет-класі свідчить про його популярність як інформаційного центру з добре організованим вільним доступом до інформаційних ресурсів, що забезпечує отримання реферативної, бібліографічної, повнотекстової інформації в режимі он-лайн. У порівнянні з 2008 роком кількість користувачів і відвідувань зросла вдвічі (понад 700 користувачів та 4000 відвідувань).

Інформатизація відкриває значні перспективи для створення й активного використання різноманітних ресурсів, але її успіхи неможливі без досягнення належного рівня інформаційної культури юних читачів. Саме тому однією з головних функцій бібліотеки стало формування інформаційної грамотності дітей. Дуже допомагають нам у цій роботі цикл віртуальних уроків та заходів «У світ книги — через комп'ютер» та новий електронний продукт — мультимедійна презентація, авторами і першопрохідцями яких стали працівники відділу з надання бібліотечних послуг користувачам-дітям дошкільного віку, учням 1–5 класів та їхнім батькам. Під час таких мультимедійних презентацій фактографічна інформація, яка вдало доповнюється сучасними технічними засобами, ефектами анімації, музичним супроводом, динамічним зображенням, звуком та дизайнерською графікою, сприймається дитячою аудиторією набагато краще, ніж звичайний виступ бібліотечного працівника. У бібліотеці вже підготовлено понад 30 електронних версій заходів: про державні символи України; народні свята; до 70-річчя Кіровоградської області; з різних напрямів морально-правового та естетичного виховання дітей; з циклу «Будуємо замок добрих чарівників Європи»; до ювілеїв дитячих письменників, у тому числі до 200-річчя М.В. Гоголя, 210-річчя О.С. Пушкіна; про творчість І.І. Шишкіна; цикл бібліотечних уроків з історії книги та ін.

На нашу думку, подолання стереотипів щодо ведення масової роботи є велінням часу. Запровадження інноваційних форм популяризації літератури дає нам можливість не тільки всесторонньо і нетрадиційно розкривати книжкові багатства, допомагати читачам формувати і розвивати свої інтереси, поповнювати знання, а й ширше розкриває творчий потенціал і дітей, і бібліотекарів. Особливо це відчувається і проявляється при підготовці і проведенні різноманітних заходів.

Корпоративність як універсальний механізм міжбібліотечної співпраці знайшла своє втілення в проекті створення єдиного зведеного краєзнавчого кооперативного каталогу бібліотек області, в якому ми беремо участь ще з 2007 року (зараз наш каталог налічує майже 15 тис. записів). Фахівці відділів бібліографії та краєзнавства, комплектування та обробки документів продовжують роботу над створенням власного бібліотечного електронного каталогу та електронних баз даних, а у відділі зберігання, гігієни та реставрації документів з 2009 року розпочато ретроспективну конверсію бібліотечного фонду. На нашому веб-сайті представлено повнотекстову електронну базу даних «Наші видання», яка систематично поповнюється новинками бібліотечної методичної продукції. Користувачі сайту можуть також ознайомитися і з щорічним «Календарем знаменних і пам'ятних дат Кіровоградщини», бібліотечними новинами, анотаціями на дитячі книжки, що надійшли до бібліотеки, щомісячними планами заходів для дітей тощо. Завдяки Інтернету, електронному каталогу та електронним базам даних значно розширилися можливості задоволення інформаційних запитів користувачів, виконання різноманітних бібліографічних та фактографічних довідок. Організація фонду, довідково-бібліографічного апарату, консультаційна підтримка не тільки в пошуку інформації, але й у її засвоєнні спрямовуються на те, щоб з самого дитинства закласти у читача фундамент грамотної роботи з книгою.

Зрозуміло, що впровадження новітніх технологій у діяльність бібліотеки та стрімка комп'ютеризація суспільства вимагають від бібліотекарів не тільки підвищення рівня професійності, а й максимуму зусиль для самоосвіти. Бібліотечний працівник сьогодні, як мінімум, має володіти базовими навичками роботи на персональному комп'ютері та вмінням ефективно використовувати інтернет-ресурси. У нашій бібліотеці для цього створено всі належні умови: вільний доступ до мережі, достатня кількість спеціалізованої літератури, взаємне навчання. Крім того, підвищення рівня інформаційної культури бібліотекарів, пошук новацій в інформаційному обслуговуванні користувачів — це ще один з напрямів діяльності відділу впровадження комп'ютерних технологій та забезпечення інтернет-доступу користувачам. Завдяки щоденним навчанням, що проводяться у відділі з 9 до 10 години, більшість працівників вже мають базові навички роботи з ПК. У 2009 році такі заняття пройшли за темами: «Управління задачами та обробка документів у системі *Windows*», «Використання локальних та глобальних комп'ютерних мереж», «Подання інформації в Інтернеті. Пошукові системи і каталоги», «Повнотекстові колекції та їх можливості», «Регіональні ресурси Інтернету» та ін. Отримані на них знання дають можливість бібліотекарям значно підвищити свій фаховий рівень, що позитивно впливає на якість обслуговування користувачів.

Сучасний бібліотекар вже не уявляє своє професійне життя без комп'ютерної техніки, яка сьогодні використовується щоденно під час творчих занять, нарад, інших форм фахового навчання. Так, влітку цього року на базі нашої бібліотеки проводилася творча лабораторія «Сільська бібліо-

тека: сучасний погляд на нові можливості розвитку» для працівників дитячих відділів сільських бібліотек області. Під час проведення занять всі лекції, консультації, майстер-класи фахівців ОДБ супроводжувалися електронними презентаціями, що значно допомагало нашим сільським колегам засвоїти та закріпити матеріал. Спеціалісти відділів не тільки ознайомили учасників навчання з новинками сучасної літератури для дітей, але й наочно презентували електронні версії популярних масових заходів бібліотеки, звернувши увагу колег на те, яким чином можна використати літературу, мультимедійні технології, ігрові моменти при підготовці змістовних і цікавих заходів для дошкільнят та молодших школярів. Також розповіли і про те, як з допомогою новітніх технологій краще привернути увагу читача-підлітка до літератури різних жанрів, провести той чи інший захід, визначити, які видання використовувати, враховуючи при цьому уподобання, психологічні особливості дітей та фізичні навантаження на них. Уся почута та побачена інформація стала своєрідним пізнавальним відкриттям для більшості бібліотекарів, тому саме така ефективна форма навчання буде удосконалюватися і використовуватися надалі.

Фахівці бібліотеки спрямовують весь наявний арсенал форм і методів своєї діяльності на розвиток читацької активності та прищеплення дітям навичок самостійного інформаційного пошуку, підтримку юних користувачів у роботі з різноманітними інформаційними ресурсами. Якщо торкатися проблеми корисності чи шкідливості комп'ютера та Інтернету для дитини, то можна з впевненістю сказати — у нашій бібліотеці новітні інформаційні технології вже давно є ефективним, важливим і безпечним засобом залучення дітей до читання. Сьогодні саме вони дуже допомагають нам виховувати у дітей моду на читання, бо завдяки їх використанню в свідомості читачів формується розуміння того, що «Читати — це модно!», «Читати — це круто!», «Не читати — соромно!».

У продовження цієї теми хочеться розказати і про роботу у даному напрямі всіх дитячих бібліотек Кіровоградської області, мережа якої нараховує 31 заклад. Це: обласна бібліотека для дітей ім. А.П. Гайдара, 29 районних і міських та 1 сільська бібліотека для дітей. Що стосується оснащення дитячих бібліотек сучасними технічними засобами, то, за винятком обласної бібліотеки для дітей, всі інші мають 22 комп'ютери, 18 принтерів, 20 ксероксів, 13 сканерів. Лише 6 з них підключено до мережі Інтернет. Зрозуміло, що за умов фінансово-економічної кризи говорити про значне покращення даної ситуації найближчим часом недоречно, але ми дивимося в майбутнє з оптимізмом, розуміючи, що дороги назад немає, що потрібно, хоча й невеликими кроками, рухатися вперед.

На сьогоднішній день Олександрійська центральна міська бібліотека для дітей має потужний Інтернет-центр на 6 автоматизованих робочих місць, 2 принтери та сканер. Одне з основних завдань цього центру — забезпечення оперативного доступу до різносторонньої інформації, бо, на жаль, у фондах бібліотеки не завжди є те, що потрібно читачеві. Кожен користувач тут має можливість впродовж однієї години безкоштовно подорожувати Інтернетом. Працюючи за програмою «Інформаційна культура школяра», бібліотекарі проводять бібліотечно-бібліографічні уроки, індивідуальні та групові навчання «Інтернет — імперія інформації», які допомагають дітям оволодіти знаннями, вміннями, навичками інформаційного самозабезпечення навчальної, пізнавальної діяльності, раціональними прийомами самостійного пошуку інформації. На рекламному стенді «Інтернет-центр інфор-

мує» для користувачів розміщено різноманітну інформацію: положення про Інтернет-центр, правила користування, рекламну продукцію тощо. Візитною карткою центру залишається веб-сайт (<http://dic.at.ua/>), у розробці якого брали участь працівники бібліотеки і наш читач Назар Кузьменко, який є одним з найактивніших користувачів центру.

Робота дитячого Інтернет-центру спрямована також на те, щоб показати дітям, які можливості відкриває для них Інтернет для навчання, спілкування та дозвілля. Для більш ефективного донесення такої інформації нашими фахівцями не тільки складено списки корисних інтернет-адрес для учнів, вчителів, батьків та списки веб-сайтів «Інтернет для навчання — тим, хто вчить» на допомогу засвоєнню шкільної програми, а й проводяться різноманітні тематичні заходи. Наприклад, такі: інтернет-година «Книга рекордів Гіннеса», інтернет-вікторина «Інтелектуальна ігротека», віртуальний вернісаж «П'ять хвилин з мистецтвом», інтернет-екскурсії «Інтернет: Що? Де? Коли?», віртуальний урок-диспут «Глобальне потепління — чи винна людина?» та ін. При Інтернет-центрі працює і гурток «Смайлик», у якому діти під час ігрових тренінгів обмінюються думками з приводу використання тих чи інших ресурсів Інтернету. В 2008 році члени цього гуртка взяли активну участь у Всеукраїнському конкурсі «Он-Ляндія. Моя безпечна Веб-країна», який проходив у рамках програми «Безпека дітей в Інтернеті». Учасники конкурсу писали та надсилали твори на тему «Он-Ляндія — моя безпечна Веб-країна». Троє з них отримали заохочувальні призи від організаторів.

В Інтернет-центрі створюються рівні можливості у пошуку інформації для дітей різних соціальних верств: дітей-інвалідів, сиріт, дітей з малозабезпечених сімей. Це яскраво підтвердив віртуальний урок «Захист прав дітей у світі», проведений у рамках цільової комплексної програми «Дай руку, підліток». Всі присутні на заході взяли активну участь у «Казковій правознавчій лотереї», а на згадку отримали інформаційну закладку «Знаємо свої права — виконуємо обов'язки!». До речі, за цією програмою ми працюємо вже не перший рік.

Активно використовують комп'ютерну техніку як інструмент для більш повного, швидкого та зручного отримання інформації користувачами і бібліотекарями, як один зі шляхів залучення читачів до бібліотеки, засіб пробудження інтересу до книги, а також як помічника в суто професійній роботі і п'ять бібліотек-філій для дітей Кіровоградської МЦБС. Ось декілька яскравих свідчень цього. Бібліотекарі ЦМДБ (філія № 11) провели урок-мандрівку «Вікенд в Європі», під час якого учні 8-х класів здійснили цікаву віртуальну подорож. У результаті різко зросла кількість запитів,

що стосувалися культури країн Європи. По-творчому, з фантазією підходять бібліотекарі МЦБС і до оформлення книжкових виставок, бо завдяки можливостям комп'ютерних програм вони тепер можуть втілити у життя всі свої задуми: створити різні за формою і шрифтом поличкові роздільники, яскраві звернення і оголошення тощо. Усі виставки обов'язково супроводжуються тематичними веб-списками. На допомогу нашим користувачам у бібліотеці вже видано веб-список «Корисні сайти для вільного часу» (для учнів 5–9 класів), веб-покажчик «Інтернет для батьків», який бібліотекарі презентували під час проведення дня інформації «Матусин день».

Підключення до мережі Інтернет Бобринецької, Вільшанської, Долинської, Олександрівської, Петрівської районних бібліотек для дітей також дало змогу підвищити рівень інформаційного обслуговування користувачів, урізноманітнити форми роботи з формування інформаційної культури дітей і підлітків та більш активно застосовувати можливості комп'ютерної техніки у процесі проведення масових заходів.

Використання сучасних технічних засобів сприяло і значному підвищенню рівня видавничої діяльності бібліотек. Бібліографічні посібники, пам'ятки до ювілейних дат письменників, буклети, вітальні листівки, запрошення та інші друковані видання стали більш якісними та оперативними. Як приклад, Кіровоградська ЦМДБ щорічно видає більше 10 назв продукції, а саме: пам'ятки-закладки «Ювіляри-казкарі»; буклети «Школа виживання», «Навчіть дитину любити книгу» та ін. Працівниками Олександрівської районної бібліотеки для дітей у 2008 році підготовлено і видано змістовний анотований покажчик літератури «Письменники рідного краю — дітям» та рекомендаційні ановані списки літератури «Золоті причали Світлани Барабаш», «Письменник-земляк Петро Куценко — дітям», а фахівцями Петрівської районної бібліотеки для дітей — рекомендаційні покажчики з якісною поліграфією «Учень — це дзеркальне відображення учителя», «Творець людських душ» (до 90-річчя з дня народження В. Сухомлинського), «Українські письменники — дітям», «Увійди в природу другом» і т.п.

З доступом до ресурсів всесвітньої мережі та використанням можливостей сучасних інформаційних технологій в дитячих бібліотеках підвищився і рівень обслуговування користувачів, і позитивний імідж закладу, а для бібліотекарів відкрилися нові можливості. Тепер кожен з фахівців може оперативно ознайомитися з досвідом будь-якої провідної бібліотеки світу і, оцінивши його, використати у своїй роботі. Інтернет сьогодні майже для кожного став повсякденним джерелом пізнання та задоволення різноманітних запитів.

Луганська область

Галина Омельченко,
директор Луганської обласної бібліотеки для дітей

Інформаційна культура — пріоритетний напрям бібліотечної діяльності

Інформаційна культура, читацька компетентність сьогодні — один із критеріїв розвитку особистості, рівня її адаптації до вимог життя в еру інформаційних технологій. І дуже прикро, що нинішнє ставлення до книги та читання суспільства взагалі і дітей, зокрема, фахівцями визначається, як кризове. Якщо умовно цю проблему виразити формулою «дитина + книга», то що ми отримаємо?

Різноманітні як вітчизняні, так і зарубіжні дослідження свідчать про те, що рейтинг книги серед дітей невпинно знижується. Книгу активно витісняють Інтернет, *TV*, радіо, різноманітні розважальні програми тощо. Оскільки дитяче читання, його структура та зміст є невід'ємною складовою інформаційної культури, то саме цю проблему вважаємо вкрай важливою. Напевно, не випадково дитяче читання називають інтелектуальним ресурсом держави, головним резервом роз-

витку людського потенціалу нації. Саме читання, на відміну від мас-медіа, розвиває самостійність мислення, інтелект, формує духовно зрілу і соціально активну особистість. З огляду на це, колектив Луганської обласної бібліотеки для дітей постійно приділяє увагу вирішенню цієї проблеми, розробляючи і здійснюючи комплекс невідкладних заходів. У рамках власної цільової комплексної програми «Повернемо дітям книгу» (2006–2010 рр.) було проведене соціологічне дослідження «Сучасна карта читання у регіоні. Дитина і книга». У ньому взяли участь дитячі бібліотеки області та усі бібліотеки, що обслуговують дітей. Упродовж 2008 року за програмою дослідження відбулися анкетування організаторів дитячого читання та інтерактивне опитування учнів 5–9 класів «Твоє коло читання», пройшли дні суцільного обліку читацького попиту, здійснено груповий аналіз читання. На запитання анкети відповіло 13850 респондентів, серед яких були як читачі бібліотек, так і діти, не записані до жодної бібліотеки. Результати дослідження показали, що активно читають і відчують потребу у читанні 23% учнів 5–9 класів; майже 83% опитаних дітей мають домашні бібліотеки, однак звертаються до них лише 20% респондентів.

Сьогодні наших дітей, на жаль, не цікавить класична література. Майже 70% опитаних школярів звертаються до неї вимушено, оскільки цього вимагає шкільна програма, решта (30%) не читає її взагалі. Аналіз карти спостереження за вибором літератури учнями 5–9 класів свідчить про те, що у 36% опитаних дітей, які користуються бібліотекою, переважає невизначений попит, 33% звертаються до бібліотеки з тематичними запитамі і 31% — за конкретною книгою за шкільною програмою. Серед факторів, що впливають на читацький попит, 46% складають рекомендації бібліотекаря (рекомендації батьків — 9%); лише 1% читачів при виборі літератури користується ДБА. Отже, ми маємо всі ознаки читацької інфантильності, відсутності навичок самостійного інформаційного пошуку, низький рівень бібліотечно-бібліографічних знань. Це підтвердили також результати аналізу читання: необхідний рівень інформаційної культури мають лише 28% читачів, середній — 50%; відсутність навичок самостійного інформаційного пошуку, негативне ставлення до читання та книги властиві 22% опитуваних (в окремих ЦБС від 30 до 50%); сприймають прочитане поверхово 43%; зовсім не розуміють зміст прочитаного 5,2% (в окремих ЦБС — від 10 до 17%). Результати дослідження дають підстави зробити висновки, що на сьогодні сформувався якісно новий тип дитини-читача, у якої читання стало більш прагматичним і посідає 3–4 місце у структурі дозвілля, читацькі ж інтереси нестійкі, несформовані, аналогічно недостатні й навички культури читання. За свідченням психологів це означає, що коли у дітей до 12 років не сформувалася потреба у читанні, то у майбутньому їхнє ставлення до книги і бібліотеки буде негативним. На жаль, ця думка підтверджується станом читання більшості учнів 5–9 класів Луганської області, який значною мірою залежить від проблем в його організації, рівня читацької компетентності та інформаційної культури взагалі, а також навичок бібліотечно-бібліографічної грамотності, зокрема.

Які ж можливості щодо підтримки та розвитку дитячого читання за умов його кризи є у дитячих бібліотек? Що необхідно робити у цій ситуації? На нашу думку, перш за все потрібно формувати позитивне ставлення до книги, читання, бібліотеки. Адже читацька компетентність полягає не лише у навичках та умінні орієнтуватися в інформаційному просторі, а й у високому рівні бібліотечно-бібліографічної грамотності, у бажанні дитини читати, любити книгу. Наскільки

це можливо сьогодні, коли у книги є такі конкуренти, як комп'ютер, Інтернет? Як свідчать результати нашого соціологічного опитування організаторів дитячого читання, 1370 респондентів (90,5%) вважають, що саме комп'ютер та *TV* витісняють книгу з життя дитини.

Що ж думають з цього приводу самі підлітки? Анкетуванням «Твій рівень інформаційної культури» у рамках моніторингу «Мистецтво бути читачем» було охоплено 100 школярів — учнів 7–9 класів, які не читають в бібліотеках, та 50 дітей з контрольної групи (учні школи юних бібліографів «Бібліончик» при ЛОДБ). За його результатами, 88% читачів-дітей та 96% школярів, які не читають в бібліотеках, серед джерел інформації віддають пріоритети глобальній мережі, стверджуючи, що саме Інтернет, а не ДБА та довідковий фонд, дає можливість ефективного пошуку інформації. Який же тоді залишається шанс у бібліотеки? Можливо, згадана вище формула трансформується таким чином: «дитина + комп'ютер – книга»? Необхідно зазначити, що 78% респондентів з обох груп категорично виключають можливість цілком замінити книгу комп'ютером; 4% вважають, що це можливо у деяких випадках, і лише 18% опитаних переконані, що саме комп'ютер замінить книгу. Цікава й мотивація відповідей. Інколи це такі емоційні висловлювання, як: «Надто принизливо замінити книгу на комп'ютер», «Інтернет — нереальний світ, який не зможе нічого змінити», «Книжку необхідно відчувати, а не бездумно читати з монітора», «З книгою цікавіше, звертаюся до Інтернету, коли відсутня книга».

Передбачуваним став і результат опитування щодо рівня інформаційної культури: 94% респондентів з ліцею іноземних мов, де також проводилося анкетування, вважають свої навички інформаційного пошуку в Інтернеті високими (11–12 балів). Водночас за навички роботи з довідковою, енциклопедичною літературою 22% дітей поставили собі від 3 до 7 балів, і лише третя частина оцінила їх у 10–12 балів. Складнішим є ставлення учнів до традиційних каталогів і карток. Значна частина дітей зовсім не знають, що це таке. На наш погляд, це є наслідком неефективної системи виховання культури читання. Бібліотечні заняття, які повинні охоплювати кожну вікову групу учнів усіх шкіл області, в більшості своїй проводяться епізодично лише в деяких початкових класах. Практично в жодній школі області немає факультативів з культури читання. Тому такі важливі теми, як: «Види бібліографії. Інформаційний пошук», «ДБА бібліотеки», «Енциклопедії, словники, довідники», не входять до планів навчально-виховної роботи, що негативно впливає на рівень бібліотечно-бібліографічної грамотності дітей.

Одним із варіантів вирішення проблеми можна вважати створення шкіл інформаційної культури в бібліотеках. На базі ЛОДБ працює школа юних бібліографів «Бібліончик». Два класи цієї школи були контрольною групою моніторингу «Мистецтво бути читачем», який дає всі підстави говорити про ефективність цієї роботи. Мета та завдання «Бібліончика» — послідовне і цілеспрямоване виховання у дітей культури читання, навчання їх основам бібліографічної грамотності, роботі з різноманітними джерелами інформації, документами на різних носіях, а також формування умінь та навичок самостійного інформаційного пошуку, використання усіх частин ІПС, розвитку комунікативних здібностей, умінь надати бібліографічну допомогу товаришам і поширення інформаційної культури серед різних категорій користувачів. Програма занять передбачає три рівні підготовки та розрахована на 3 роки (інтенсивний курс 1–2 роки). Перший рівень має назву «Книга в твоїх руках», або «Вчимося пра-

цювати з книгою», другий — «Каталог? Це просто! Вчимося працювати з ДБА», третій — «Сам собі бібліограф», або «Вчимося працювати з інформацією». Заняття виходять за рамки звичайної програми ББЗ. Для учасників проводяться лекції, огляди, тренінги, інтерактивні форми навчання. Під час кожного заняття пропонуються обов'язкові індивідуальні завдання, що дає можливість закріплювати теоретичні знання практичними навичками. Контроль за опануванням програми здійснюється шляхом анкетування і тестування дітей, а кожен рівень підготовки завершується підсумковим заняттям із використанням інтерактивних форм, визначенням найкращих слухачів та врученням дипломів. Підведення підсумків другого рівня занять «Шукачі скарбів» (інтерактивна бібліографічна експедиція в пошуках Ельдорадо, інших скарбів та криниці інформації) показало, що діти досить успішно працюють з різними видами документів, бібліографічною частиною ДБА бібліотеки, оволоділи навичками інформаційного пошуку і, головне, виконують це цілком самостійно, із задоволенням. Виявляється, шукати інформацію дуже цікаво! Діти відкривають для себе радість у самому процесі бібліографічного пошуку. Цей позитивний досвід використовується під час проведення щорічних тижнів культури читання, обов'язковою складовою програми яких є тренінг «Як із захопленням вести пошук інформації?».

Потребує вирішення і проблема поглиблення змісту та удосконалення структури дитячого читання і сприйняття прочитаного, як невід'ємної складової інформаційної культури. За результатами згаданого вище дослідження, у більшості дітей читацькі інтереси не сформовані. У тих, що відвідують бібліотеку активно, як правило, читання однобоке (страшилки, дитячі або просто детективи на зразок Д. Донцової і т.п.). Переважна кількість цих дітей читають багато, але не дуже глибоко осмислюють прочитане.

Різноманітні рейтинги, всенародні голосування «Сім чудес світу», «Сім чудес України» та інші так щільно увійшли в наше життя, що наштовхнули і нас використовувати подібні форми у своїй роботі. Саме так народився вдалий, на наш погляд, проект ЛОДБ «Книжковий хіт-парад «Краща книга року», під час проведення якого голосування відбувалося за номінаціями «Вічно юна класика», «Новинка сезону», «Краще не читати!». Щомісячні визначення десяти найпопулярніших книг, глибока індивідуальна робота з читачами допомогли нам повернути їх від Д. Роулінг з її книжками про Гаррі Поттера до Шекспіра та Гоголя. А бібліо-шоу, на якому кожна з десяти кращих книг представляв та захищав її прибічник, сприяло тому, що перші п'ять місць у рейтингу зайняла класика (і не тільки програмні шкільні твори).

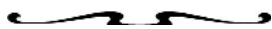
І якщо «Книжковий хіт-парад...» дозволив внести корективи до кола читання підлітків, то читацьке агентство реклами «ЧАРодії», створене в бібліотеці у 2009 році з метою формування усвідомлених інформаційних і читацьких потреб, глибокого сприйняття прочитаного, виховання читацької та комунікативної компетенції користувачів, дало поштовх творчому розвитку особистості в умовах бібліотечного простору. «ЧАРодії» функціонують і в дитячих бібліотеках області. Їх діяльність полягає у зборі та розповсюд-

женні інформації (відгуків, рецензій, експрес-інформацій, ілюстрацій до прочитаного та ін.) про найкращі видання науково-пізнавальної, довідкової, художньої літератури, які є в бібліотеці. Матеріали готують діти, групують їх за віковими категоріями і подають за темами «Розумникам і розумницям» (науково-пізнавальні та довідкові видання), «Книги, які читали всі» (класика, твори минулих років), «Хто на новенького?» (новинки літератури), «Кращі з кращих» (найцікавіші періодичні видання). Роботи оформлюються в традиційному та електронному виглядах, розміщуються у відділах обслуговування, на сайтах бібліотек, в обласних мас-медіа (дитяча телестудія «Веселка», програма обласного радіо «Саме про них»).

Формуванню навичок інформаційної культури, розвитку творчого сприйняття творів, критичного їх осмислення, підтримці традицій сімейного читання і духовних зв'язків поколінь сприяє ще один проект ЛОДБ — конкурс на саморобний бібліографічний посібник «Улюблені книги дитинства», який започатковано у рамках Року читання «З книгою у майбутнє», оголошеного у Луганській області в 2009 році. За умовами цього конкурсу користувачі бібліотек Луганщини віком від 9 до 15 років та організатори дитячого читання представляють свої творчі роботи в традиційному та електронному виглядах у номінаціях: «Кращий посібник», «Найцікавіша тема», «Найбільш оригінальна форма», «Улюблені дитячі книги для сімейного читання різних поколінь». Сподіваємося, що конкурс принесе неочікувані ідеї, приємні відкриття, поповнить творчу скарбничку кожної бібліотеки та його учасників, так само, як і зліт переможців, внесених в обласну Книгу читацьких рекордів «Час читати!». Серед переможців зльоту і його призерів у п'яти номінаціях — представники невеликих сільських бібліотек-філій Марківського, Старобільського, Біловодського районів та ЦДБ мм. Стаханова, Алчевська, Лисичанська, Рубіжного і бібліотек м. Луганська. Всі ці діти — активні помічники бібліотекарів, лідери читання, деякі з них — скромні мовчуни, які пишуть надзвичайно зворушливі відгуки про прочитане. Одним словом — справжні читачі, а не просто користувачі! Їхнє ставлення до книги та читання лаконічно сформулював підліток із шахтарського селища Горськ Михайло Іскра, який дуже захоплюється комп'ютером: «Комп'ютер — для справи, а книга — для душі!».

До речі, аналіз довідкової роботи нашої бібліотеки виявив нову тенденцію. Із запитами до бібліографів все частіше звертаються школярі і організатори дитячого читання, яких вже не влаштовує інформація з глобальної мережі, особливо, коли мова йде про творчі проекти, про підготовку до різноманітних олімпіад, конкурсів тощо. Таким чином, у викладеній нами спочатку формулі «дитина + книга + комп'ютер» після знака « $\Rightarrow$ » можна сміливо ставити «читацька компетентність».

Повернення суспільства до книги та читання, виховання не тільки грамотного користувача інформаційного простору, а і його творця, має бути, на наш погляд, найпріоритетнішим завданням кожної бібліотеки, яка працює з дитиною.

Віртуальна читальня — новий простір дитячої бібліотеки

(Досвід Львівської обласної бібліотеки для дітей з реалізації партнерського медіа-проєкту «Віртуальна читальня»)

Світ, у якому ми живемо, змінюється дуже швидко. І хоча ми ще не забули часи, коли в бібліотеках з'явилися перші відеоманіфони, а у фондах ще зберігаються грамплатівки та діапозитиви, сьогодні актуальними питаннями вже є створення віртуальних бібліотек, електронних читальних залів, інших сервісів, пов'язаних з комп'ютеризацією бібліотечних процесів, що розпочалася наприкінці 20-століття. Саме тоді, у 90-ті роки, до професійної бібліотечної термінології стрімко увійшли поняття «електронна бібліотека», «віртуальна бібліотека», «вддалений доступ». У той час ми вперше ознайомилися з досвідом шведських колег «Дитяча бібліотека в Інтернеті», унікальним міжнародним проєктом ЧПАС — дитяча віртуальна бібліотека і зрозуміли, що традиційна бібліотечна модель може і має бути адаптована до нового віртуального світу.

Увійти до віртуального простору Львівській обласній бібліотеці для дітей в 2001 році допомогли отримані гранти за співучасть у проєкті Національної бібліотеки України для дітей «Дитяча Інтернет-журналістика» від Міжнародного фонду «Відродження» та за перемогу в конкурсі на відкриття Інтернет-центру від Посольства США в Україні LEAP. Про наші труднощі, спроби, проблеми та успіхи ми неодноразово розповідали на міжнародних конференціях в м. Судаку, семінарах, організованих Посольством США в Україні у Києві, Херсоні, Львові, всеукраїнській конференції директорів обласних бібліотек, обласних нарадах і семінарах, на сторінках професійної преси. Ми також уважно прислухалися і до досвіду наших колег, творчо використовували його, збагачуючи власний. Хочеться відмітити такі наші цікаві напрацювання, як різноманітні форми групового навчання: Інтернет-школи, віртуальні коледжі, Інтернет-тренінги (навчання дітей молодшого і середнього шкільного віку разом з батьками в «Інтернет-школі для малюків та їхніх батьків»), акції «Запиши маму в Інтернет-центр», віртуальні екскурсії, роботу Інтернет-клубу «Смайлик». За минулі вісім років народилося чимало цікавих форм роботи, але я коротко зупинюся лише на наших останніх здобутках.

Одним з основних серед них є реалізація найважливішого із завдань автоматизації бібліотеки — створення і підтримка власного сайту, який є не тільки вікном у віртуальний світ і глобальну мережу Інтернет, а й чудовою можливістю об'єднання традиційного змісту нашої діяльності з сучасними програмними засобами та телекомунікаційними технологіями. Перша версія сайту Львівської обласної бібліотеки для дітей з'явилася ще у 2004 році, сьогодні виставлено вже третю. Структура і дизайн нашого сайту відображають велику багатопланову роботу колективу, оскільки основні матеріали для нього створюються всіма відділами бібліотеки. Для більшої зручності користування він, як і багато сайтів інших бібліотек, має окремі входи для дорослих і дітей. Головний акцент у його наповненні ми робимо на матеріалах кразнавчої тематики, інформаційних ресурсах, присвячених історії Львова, життю та творчості місцевих письменників і т.д. Разом з тим, на сайті розміщується інформація про всі бібліотечні заходи, різноманітні конкурси, путівники, ство-

рені найкращими дитячими та дорослими сайтами, вебліографія, новини, вернісажі, оголошення про конкурси, анотовані віртуальні виставки нових книг, віртуальна екскурсія по бібліотеці. Особливо цінними інформативними матеріалами свого сайту вважаємо повнотекстову версію книги нашої бібліотекарки Дарії Іваницької «Дітям про Львів» (рубрика з такою самою назвою); розділ «Львівські письменники» з розповідями про життя і творчість письменників Львівщини, які пишуть для дітей, та інформацією про відзначення письменників Почесною медаллю бібліотеки «Великий приятель маленьких читачів»; розділ «Віртуальна читальня», де за домовленістю з редакціями львівських дитячих журналів «Ангелятко», «Колосок», «Зернятко», «Сто талантів», «Світ дитини» виставляються повнотекстові версії цих видань.

Дуже цікавим і корисним є наш останній цьогорічний медіа-проєкт «Віртуальна читальня», який реально працює у віртуальному просторі. Партнером у справі його успішної реалізації став молодий письменник Володимир Читай — автор популярного Інтернет-ресурсу «Читальня Слоника Дзвоника». З метою розвитку дітей, популяризації літератури та читання, збільшення кількості користувачів віртуального простору та реальних читачів між бібліотекою та автором сайту «Читальня Слоника Дзвоника» було укладено угоду про співпрацю. Оскільки одним з головних завдань цього ресурсу є створення електронної бібліотеки україномовної дитячої літератури, наша бібліотека надає зі свого фонду літературні твори українською мовою для оцифрування та розміщення їх в «Читальні Слоника Дзвоника» з позначкою «З фонду Львівської обласної бібліотеки для дітей». Завдяки тому, що всі твори, які надаються для оцифрування, вже знаходяться у загальному користуванні, і бібліотека має письмові дозволи від львівських авторів, «Закон про авторські права» не порушується. Крім відбору книг для сканування і поповнення електронної бібліотеки, ми також готуємо підбірки книг для рубрики «Більше, ніж у підручнику», надсилаємо різноманітні матеріали до розділу «Сімейне читання» (наприклад: пам'ятки для батьків щодо читання і виховання дітей; скануємо статті з проблем сімейного читання; створюємо бібліографічні і вебліографічні списки «Читаємо разом з дітьми», «Книжковий світ нашої родини», «Улюблені книги трьох поколінь» тощо).

Символ сайту — Слоник Дзвоник завжди бажаний гість і персонаж багатьох театралізованих бібліотечних заходів, ігрових і розважальних програм, презентацій часто зустрічається з читачами дитячих бібліотек міста та області. Чудово розважав він дітей під час проведення обласного туру конкурсу «Найкращий читач України — 2009», фестивалю «Книгоманія», спільної акції бібліотеки з письменниками по відкриттю Інтернет-центру в центральній міській бібліотеці ім. Василя Стефаника міста Стрия Львівської області. Його навіть можна бачити по телевізору, бо він неодноразово виступав у телепрограмі «Хатка Левенятка», а тепер ще й активно співпрацює з нашим бібліотечним телевізійним Левенятком. На сайті бібліотеки є вхід до читальні Слоника, а з його сайту є вхід до бібліотечного, і ми не тільки постійно

обмінюємось інформацією, а й організуємо різноманітні спільні конкурси. Наприклад, нещодавно закінчився цікавий віртуальний конкурс «3 днем народження, письменник!», присвячений 70-річчю від дня народження відомого львівського поета, лауреата Шевченківської премії Ігоря Калинця. За його умовами, учасники відповідали на запитання вікторини, розробленої бібліотекою, і виконували творче завдання — власноручно писали Ігорю Калинцю листи за тематикою конкурсу.

Творча співпраця з «Читальнею Слоника Дзвоника» дала діяльності бібліотеки у віртуальному просторі нового змісту, спонукала нас до постійного вдосконалення сайту, розширила рамки віртуальної реклами, започаткувала спільні дії бібліотеки і письменника у віртуальному просторі.

Особливої уваги вартий наш спільний інтерактивний міні-проект з «Читальнею Слоника Дзвоника» і публічною-бібліотекою польського міста Тшебятова, який ми назвали «Леви, слони і ... бібліотеки». За пропозицією польської бібліотеки, українські діти — відвідувачі наших сайтів взяли участь у конкурсі на кращий логотип цієї бібліотеки, також пов'язаний із зображенням слона (старовинний барельєф

слона і погонича — одна з пам'яток Тшебятова). Умови конкурсу було оголошено на сайтах бібліотеки та Слоника Дзвоника, і участь у ньому міг взяти кожен віртуальний читач. Усього до Польщі з усієї України надійшло 55 творчих робіт дітей. А ще на прохання польських колег для численної української діаспори, яка проживає в цьому місті, ми систематично надсилаємо вебліографічні списки українських Інтернет-ресурсів для дітей. Наша співпраця з публічною бібліотекою польського міста Тшебятова продовжується і попереду ще багато задумів і творчих планів, бо медіа-проект «Віртуальна читальня» розрахований на два роки. Ми впевнені, що його подальша реалізація підкаже нам і нові теми, і нові форми роботи.

З огляду на те, що план заходів з реалізації проекту в 2009 році передбачає підготовку і розсилку прес-релізу для презентації сайту «Читальня Слоника Дзвоника» у бібліотеках України, цей матеріал можна вважати своєрідним представленням нашого проекту. І ми дуже сподіваємося, що дитячі бібліотеки України охоче приєднаються до участі у ньому в якості нових партнерів.

Миколаївська область

Тетяна Жайворонок,

директор Миколаївської обласної бібліотеки для дітей ім. В. Лягіна

Інформаційно-комунікативні технології як ресурс для залучення і виховання читача: досвід і проблеми

Сучасна дитяча бібліотека — це синтез книг, комп'ютерів, зустрічей, спілкування, навчання, ігор. Це місце, де читач завжди може звернутися за допомогою до професіонала, де найкращі сучасні видання зберігаються поряд з улюбленими книгами минулих поколінь, де пошук інформації здійснюється завдяки сучасній техніці.

Ефективно використовуючи сучасні технології, колектив Миколаївської обласної бібліотеки для дітей намагається робити свою традиційну діяльність більш доступною, яскравою, показувати позитивну динаміку її розвитку. Тому своєю місією ми вважаємо концентрацію документальних джерел на традиційних та електронних носіях; залучення до читання як основного виду пізнавальної діяльності та засобу проведення дозвілля; формування інформаційної культури особистості, адаптацію підростаючого покоління до життя в інформаційному суспільстві; створення відповідного середовища для розвитку читачів-дітей через читання, книгу та інші види матеріалів, що відповідають віковим, соціокультурним та індивідуальним особливостям для задоволення їхніх освітніх, комунікативних та інших потреб.

Під комунікацією, як правило, розуміють обмін інформацією між індивідами за допомогою загальної системи символів, насамперед, мови та мовлення. Здійснюється комунікація вербальними і невербальними засобами. Це може бути цілеспрямований процес передачі інформації від джерела до отримувача або спільна діяльність учасників комунікації, в ході якої виробляється однаковий погляд на речі та дії. Комунікація у бібліотеці характеризується своєрідністю засобів передавання повідомлень про її послуги користувачеві. Серед цих засобів є такі групові та масові форми обслуговування, як: бібліотечні і бібліографічні вечори, виставки, огляди, обговорення тощо; каталоги бібліотеки та комп'ютерні технології, що виступають як канали бібліотечної комуніка-

ції. Але одним з найважливіших залишається безпосереднє спілкування читача і бібліотекаря. Тому що від ступеня взаєморозуміння бібліотекаря і читача, в першу чергу, залежить результат бібліотечної діяльності. В цьому випадку бібліотечний діалог виступає однією з форм комунікаційної взаємодії «читач-бібліотекар».

Основна суперечність підліткового періоду, що проявляється в прагненні дитини до самостійності, протесті проти опіки та контролю, з одного боку, і потребі в спілкуванні з дорослими як засобі пізнання світу і самого себе, з іншого, ставить бібліотекаря перед необхідністю урізноманітнювати форми спілкування. Для більшої ефективності такої роботи йому потрібно поєднувати безпосереднє спілкування з наочними формами роботи. Це відповідає як потребам великої частини читачів-підлітків, так і можливостям бібліотеки. У ході проведеної нами соціологічної розвідки було з'ясовано, що майже 20% респондентів 11–13 років до прямого контакту з бібліотекарем ставляться негативно, однак досить активно звертаються до книжкових виставок, бібліографічних списків, фондів. У цьому випадку вплив бібліотекаря на читача здійснюється саме через оптимальну організацію відкритого доступу, довідково-бібліографічного апарату, оформлення книжкових виставок, плакатів. Одним з найпоширеніших в нашій бібліотеці діалогових методів роботи з читачем є виставка-діалог — ефективна форма рекомендації літератури. Вона сприяє розкриттю книжкового фонду бібліотеки, рекомендує кращу літературу, допомагає читачеві-підліткови зорієнтуватися в бібліотеці та вибрати книгу відповідно до своїх інтересів і потреб, стимулює читачку та творчу діяльність дитини, створює умови для саморозкриття, самореалізації як бібліотекаря, так і читача.

Традиційна організація і оформлення виставок-діалогів завжди доповнюється та збагачується оригінальними новаторськими прийомами: формулюванням заголовка у формі запитання або звернення, застосуванням реплік-міркувань,

висловлювань; використання системи запитань і загадок до окремих розділів, коментарів до представленої літератури; запрошенням читача до участі в оформленні виставки тощо. Яскравим прикладом є виставки «Презентує школа поліглотів», «Місто на двох берегах», «Формула безпечної життєдіяльності», «Крайно Фентезі, вітаємо тебе!». Їх нестандартне оформлення дозволяє бібліотекарям влаштовувати біля них вікторини, дискусії, а читачам — безпосередньо спілкуватися, зав'язуючи цікаві бесіди та діалоги. Саме ці виставки, як вдалий результат творчості бібліотекаря, відкривають нові можливості для професійної самореалізації та вираження власних поглядів, світовідчуття і водночас дозволяють залучити підлітків до змістовної взаємобогачувальної співпраці.

Виставка-діалог — форма популярна, але не єдина. Активний читацький інтерес у дітей підліткового віку викликають і виставка-гра, виставка-запитання, виставка-роздум, виставка-конкурс тощо, тобто такі форми роботи, що націлюють дітей на взаємодіювання як необхідний компонент самопізнання, підвищують інтерес до читання, стимулюють активний розвиток мислення. А формуванню прагнення до самовдосконалення, потреби в пізнанні навколишнього світу значною мірою сприяють заняття, пов'язані із задоволенням читацьких комунікативних потреб, — конкурси, літературні ігри тощо. Тож організовуючи читання підлітків у бібліотеці, ми завжди намагаємося надавати їм можливість висловлювати власні думки про прочитане під час проведення дискусійних вечорів або тематичних засідань клубів, оформляємо спеціальні стенди з відгуками про ту чи іншу книжку. Діти завжди охоче беруть участь у літературних турнірах, конкурсах, тому що вони викликають емоції, розвивають їхню уяву, вміння спілкуватися одне з одним. Саме завдяки використанню ігрових форм було вдало проведено щорічну акцію «Літо з книгою», яка цього року мала назву «Острови книжкових скарбів». За її сценарієм діти мали можливість мандрувати п'ятьма «книжковими островами», читаючи казки та книжки відповідної тематики про пригоди, веселощі, відкриття, таємниці, а свої враження від такої подорожі передавати в малюнку, відгуку. Для цього у відділі мистецтв навіть було заведено *message*-зошит «Читач-читачу», в якому діти рекомендують своїм одноліткам прочитати улюблену книгу. За матеріалами прочитаних книг ми організовували різноманітні творчі конкурси. Один з них — конкурс ерудитів «Час дивувати — таланти розкривати» дав дітям нагоду продемонструвати свій перший маленький читацький успіх, розповісти про цікаві книги, які вони прочитали в бібліотеці протягом навчального року, і позмагатися у 5 турах за звання «Ерудит — 2009». Під час заходу дітей всіляко підтримували їхні батьки, а наприкінці всі учасники прониклися бажанням читати ще більше, адже кожна дитина мріє бути ерудитом!

Літературно-пізнавальна гра «Дружба єднає щирі серця» допомогла читачам отримати відповіді на такі важливі у їхньому віці запитання, як: «Що таке дружба?», «Хто ж такі друзі і як їх знайти?». Тест-гра «Друг пізнається в біді» та участь у змодельованих проблемних ситуаціях дали дітям змогу з'ясувати, які якості та риси характеру необхідні для міцної дружби. Творче завдання, що полягало у підготовці та розігруванні сценки про дружбу, дуже сподобалося нашим читачам, і вони з ним добре впоралися. Літературно-пізнавальний конкурс «Хороші манери для маленьких непосидьок», у ході якого діти взяли участь у грі «Чи правильно так поступати?», гри-ситуації «Складний випадок» та успішно справилися з тестом «У тебе гості і ти в гостях», допоміг їм краще зрозуміти, що таке етикет і вихованість. Цікаво для

підлітків пройшов конкурс «Можливо, ви це не читали?», під час якого їм було запропоновано поділитися своїми враженнями, емоціями та внутрішніми переживаннями від прочитаної книги, а також написати власний вірш, прозаїчний твір або рекламу-рекомендацію, присвятивши їх книзі, яка вразила найбільше. Прояв своїх творчих здібностей для дитини є не тільки гарним способом більш комфортної адаптації серед ровесників і створення позитивного психоемоційного настрою, а й своєрідним входженням до соціуму.

Активна участь наших юних читачів у різноманітних виставках-відгуках, рольових іграх, літературних інсценізаціях є однією з яскравих форм розвитку комунікативної культури дитини. Треба бачити, із яким задоволенням вони відвідують заняття гуртка «Майстерляндія» (слухаємо, малюємо, фантазуємо), пропонують свої роботи на фотоконкурс «Я і книга» (особистий погляд і ставлення до книги), публікують репортажі у газеті читачів і для читачів «*BIBLIOSBIT*». А для найбільш наполегливих у вдосконаленні майстерності спілкування ми пропонуємо майстер-клас «Ази ораторського мистецтва» (готуємо для дітей буклети відповідної тематики).

На початку року наша бібліотека презентувала комплексну програму підтримки читання «Я читаю книгу...». Основними її завданнями є: створення середовища, що заохочує дітей до читання; підтримка глибокого, свідомого, творчого читання через участь у конкурсах; пошук форм і методів впливу на сімейне читання та відродження цієї традиції; об'єднання зусиль державних і громадських організацій для підтримки даної програми. Партнерами її реалізації стали: обласне управління у справах преси та інформації, обласне управління освіти, обласне управління у справах сім'ї та молоді, Миколаївська обласна організація Національної спілки письменників України, редакції газет «Южная правда» та «Вечерний Николаев». Основними проектними лініями визначили цикл заходів «Книжковий сад для всієї сім'ї», міні-програму «Книжковий період», *book*-кросінг «Велике читання», книжковий веб-майстер «Віртуальне про реальне, або Книга на новий лад». У рамках програми влітку було оголошено обласний конкурс дитячої творчості на кращу еко-книжку-саморобку «З любов'ю до рідної природи».

Залучення дітей і підлітків до вдумливого читання, можливості обговорювати з однолітками та дорослими прочитане допомагає захистити їх від функціональної (вторинної) неграмотності, орієнтованості на не книжні форми культури і на неінтелектуальні сфери трудової діяльності. Саме конкурси сприяють розвитку індивідуального творчого процесу кожного з читачів, допомагають їм неповторно і своєрідно сприймати прочитане, відтворюючи це у найрізноманітніших жанрах і видах літератури та мистецтва, в т.ч. і ораторського. Завдяки популяризації книги та виховній роботі бібліотеки у підростаючого покоління має формуватися усвідомлення цінності книги і читання. Розуміючи, що сьогодні на формування нового змісту діяльності дитячої бібліотеки суттєво впливають комп'ютерні комунікації, ми створили сайт бібліотеки, приділяємо увагу вдосконаленню механізмів управління цим ресурсом та методики роботи з ним.

На наш погляд, прийняття комплексної програми «Я читаю книгу...» і виконання її у повному обсязі зробить можливим оголосити відкриття Року на підтримку читання саме у нашій області. Адже книга у житті кожної людини — це справді цілий світ, який може вмістити найнеймовірніші речі!

Громадські організації й дитячі бібліотеки: грані взаємозв'язку

Бібліотека для дітей завжди була невід'ємною складовою суспільства. Вона чутливо реагувала на зміни в суспільно-політичному житті країни, змінюючи акценти в своїй роботі, шукаючи нові перспективні шляхи розвитку, підвищуючи свою культурну і соціальну значущість у регіоні. Сьогодні дитяча бібліотека — це простір, у якому можливі взаємовигідна співпраця та гармонійне партнерство заради всебічного розвитку дитини, реалізації конституційних прав юних громадян на вільний доступ до інформації, забезпечення і підтримки дитячого читання. Бібліотеки прагнуть бути відкритими інституціями, оперативно відгукуються на потреби місцевої громади. Визначення кола партнерів, разом з якими працюють бібліотеки, сприяє тому, що останні стають необхідною складовою соціокультурного життя спільноти. Вони розробляють спільні програми, проводять творчі акції, які мають широкий резонанс серед населення. Співпрацюючи з різними громадськими організаціями, бібліотеки спрямовують свою діяльність на підтримку культурного життя громади, беручи активну участь у місцевих заходах, займаються організацією змістовного дозвілля населення.

Нелегка доля спіткала Полтавську обласну бібліотеку для дітей ім. Панаса Мирного, яка опинилася буквально на вулиці. Бізнесові структури силоміць заволоділи її приміщенням, і зараз бібліотеку тимчасово розміщено на площі 370 кв. метрів (замість 516) першого поверху ОУНБ ім. І.П. Котляревського. Але, незважаючи на всі негаразди, наш заклад повноцінно функціонує, щорічно обслуговуючи понад 10 тис. користувачів. Бібліотечні працівники намагаються робити все можливе (і неможливе), щоб наші маленькі відвідувачі не відчували себе обмеженими в чомусь, щоб вони могли максимально задовольняти свої інформаційні потреби. А для цього ми постійно шукаємо нові форми роботи, намагаємося привертати до себе увагу громади, розширюємо коло партнерів.

Останнім часом у нас склалася певна система партнерських стосунків з громадськістю, спрямована на удосконалення культурно-просвітницької та соціально-реабілітаційної роботи з підростаючим поколінням. Нашими надійними друзями стали: «Громадянське суспільство», обласне товариство політв'язнів та репресованих, обласна організація Міжнародної жіночої громади, «Зелений світ м. Полтави», юнацький університет краєзнавства ім. Панаса Мирного, обласний та міський осередки організації інвалідів. Яскравими прикладами співпраці є участь бібліотеки в акції «Пам'ятай свій рід. Пам'яті жертв голодоморів» (на вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932–33 рр.) та в щорічному IV обласному конкурсі дитячого малюнка «Пам'ятай свій рід. До 75-х роковин Великого Голоду». Організували цей конкурс управління культури Полтавської облдержадміністрації і обласна бібліотека для дітей ім. Панаса Мирного спільно з обласним товариством політичних в'язнів і репресованих, обласною асоціацією «Громадянське суспільство» та обласною організацією Міжнародної жіночої громади. За чотири роки, впродовж яких він проводиться, значно розширилося коло учасників-конкурсантів. У цьому році до оргкомітету на-

дійшло понад 300 творчих робіт з 15 районів області та міст Полтави, Кременчука та Лубен. Всі вони демонструються в Полтавській обласній бібліотеці ім. Панаса Мирного, Полтавському музеї ім. Панаса Мирного, міській загальноосвітній школі № 16, Службі безпеки України Полтавської області, центральній міській бібліотеці ім. Турубари м. Кременчука, дитячих бібліотеках м. Лубен та Комсомольська, районному будинку культури с. Щербані Полтавського району (за участю районної дитячої бібліотеки Полтавського району), у Великобагачанській та Миргородській районних бібліотеках для дітей. 48 дитячих робіт побувало у Німеччині.

Не дивно, що у бібліотеці проводиться багато заходів з краєзнавчої тематики, адже Полтавщина дуже багата на історичні події і неординарних історичних особистостей. Тісно пов'язане з нашим краєм ім'я автора першої Конституції України Пилипа Орлика. У 2007 році Полтавською обласною бібліотекою для дітей ім. Панаса Мирного та громадською організацією «Громадянське суспільство» до відзначення 300-річчя ухвалення першої Конституції України на базі Орлицької ЗОШ Кобеляцького району було проведено круглий стіл «Пилип Орлик — перша Конституція України». Тоді й зародилася ідея створення першої виставки дитячого малюнка «Від полтавської домівки до першої Конституції України», яка втілилася в життя у 2008 році. Під час її проведення в бібліотеці зустрілися учні полтавських шкіл № 10, 27 та Орлицької і Радянської ЗОШ Кобеляцького району (колишньої маєстності П. Орлика). Діти представили свої творчі роботи, обмінялися знаннями про ті великі історичні події, і саме ці зустрічі стали поштовхом до створення при Орлицькій ЗОШ музею П. Орлика. Цього ж року в смт. Нові Санжари та с. Орлик Кобеляцького району відбулося урочисте вшанування 299-річчя з дня проголошення козацьким отаманом Пилипом Орликом першої Конституції Української держави. Широко відзначалося і 300-річчя Полтавської битви. На базі Великобудичанської ЗОШ Диканського р-ну пройшов великий захід, присвячений підписанню Великобудичанського тракту, у якому активну участь брали працівники бібліотеки і представники громадськості. Подібний захід планується провести протягом жовтня–листопада і в приміщенні обласної бібліотеки за участю учнів Великобудичанської ЗОШ.

Велику увагу в своїй діяльності приділяємо екологічно-правовому вихованню дітей та підлітків, привертанню їхньої уваги до літератури природничо-наукового змісту. З цією метою спільно з нашими постійними партнерами — організацією «Громадянське суспільство» у 2008 році серед учнів Полтавського р-ну та м. Полтави провели еколого-правовий конкурс «Адвокати довкілля». Його учасникам — захисникам навколишнього середовища було запропоновано розробити свою атрибутику: прапор, гімн і герб. У ході проведення конкурсу члени компетентного журі виїжджали до шкіл, дивилися, як прибрано їх територія, які там квітники, як ведеться пошукова робота. Найкращими визнали юних «адвокатів довкілля» із загальноосвітньої школи № 27 м. Полтави. Чого була варта лише створена ними сукня з... пакетів для сміття! Конкурс надихнув організаторів на ідею створення

обласного проекту з еколого-правової роботи. Для цього серед районних і міських дитячих бібліотек області в 2009 році управлінням культури Полтавської облдержадміністрації, обласною бібліотекою для дітей ім. Панаса Мирного та громадською організацією «Зелений світ м. Полтави» було організовано конкурс на кращий проект з екологічного виховання підростаючого покоління «Екологія. Діти. Книга». Зараз він уже підходить до завершення, і кращий з представлених на ньому проектів буде покладено в основу майбутнього обласного.

Вже впродовж багатьох років відділ естетичного виховання у тісній співпраці з юнацьким університетом краєзнавства ім. П. Мирного влаштовує багато різноманітних заходів, серед яких доцільно згадати презентації історико-документальної збірки «Красуня тисячоліття — родом з Полтавщини» та виставки «Найславетніші герої Полтавщини — кавалери «Золотої зірки». На нашу думку, участь юних користувачів у таких заходах збагачує їхній духовний світ, поглиблює знання, сприяє всебічному розвитку, заохочує до читання та творчості.

Ще одним важливим аспектом бібліотечної діяльності є забезпечення рівних прав і можливостей для розвитку всіх дітей з різних соціальних верств суспільства, особливо дітей з фізичними та розумовими вадами. Дуже допомагає ефективно працювати у цьому напрямі тісна співпраця з громадськими організаціями, зокрема, Полтавським обласним осередком інвалідів та міською організацією інвалідів. Вагомим результатом нашого партнерства став спільний проект «Якщо я хочу — я можу», розрахований на 2008–2009 роки. Основною його метою є сприяння соціальній адаптації дітей з обмеженими фізичними можливостями, їхній психологічній інтеграції в суспільство, гармонізації внутрішнього світу, розвитку творчих здібностей засобами естетичного виховання та за допомогою книги. Пріоритетними напрямками також вважаємо залучення цих дітей до активного читання і консультативну допомогу батькам дітей-інвалідів. У рамках реалізації цього проекту вже відбулися: підсумкова конференція «Школа соціальної активності батьків»; обласні вис-

тавки творчих робіт інвалідів всіх нозологій «Зорі надії», «Обдаровані пальчики», «Світ, доступний для всіх», «Повір у себе», ювілейна презентація газети «Сила духу» та ціла низка творчих зустрічей. У 2008 році у бібліотеці до дня Святого Миколая під час проведення реабілітаційного тижня для дітей з певними функціональними обмеженнями та їхніх батьків відбулися цікаві святкові заходи. У Шишацькій, Миргородській та Великобагачівській районних бібліотеках з метою залучення хворих діточок до більш активної участі в проекті було проведено тематичні круглі столи. Ще одне свято для дітей всього району спільно влаштували у Шишацках районна бібліотека для дітей та територіальний центр інвалідів. А у Новосанжарському дитячому будинку-інтернаті працівники відділу обслуговування дошкільників та читачів-учнів 1–4 кл. цікаво провели з його вихованцями день бібліотеки.

Вважаємо, що такі заходи виховують у підростаючого покоління почуття патріотизму, любові до Батьківщини, національну свідомість, сприяють підвищенню їхнього інтелектуального рівня, розвивають інтерес до читання, книги і змушують замислюватися над тим, що потрібно взяти із собою у доросле життя. А ще вони прокладають місток між містом і селом, що на сьогодні є дуже актуальним. Для нас, бібліотекарів, ця робота означає збільшення числа активних читачів та підвищення іміджу всіх бібліотек, які долучаються до подібних заходів.

Все вищезгадане свідчить про те, що бібліотека може і повинна тісно співпрацювати з громадськістю, бо це не тільки піднімає її рейтинг у регіоні, а й дає можливість знаходити підтримку та додаткові кошти від громадських і державних організацій. І робота ця має носити не стихійний характер (провели, відзвітувались, забули), а бути планомірною і активною, бо виховання підростаючого покоління — процес постійний і безперервний. Саме тому бібліотекарям не слід сидіти і чекати, що прийде якась громадська організація та покличе їх до співпраці. Ініціатива має виходити від нас, тому що таке співробітництво сьогодні є вагомим допомогою у виконанні функцій кожної бібліотеки.

Рівненська область

Лариса Лісова,

директор Рівненської державної обласної бібліотеки для дітей

Розширимо дитячий світогляд

(діяльність бібліотеки в рамках цільової комплексної програми «Через маленьку книгу — у великий світ»)

Народна мудрість стверджує: «Життя прожити — не поле перейти». Саме тому кінцевою метою виховання кожної особистості є її підготовка до виконання необхідних для суспільного життя комплексу ролей: громадянина, трудівника, громадського діяча, сім'янина, товариша.

Основне місце в справі виховання, звісно, належить сім'ї. З часом ці функції бере на себе школа. А як бути, коли ти сирота? А якщо ти інвалід і батьки, в основному, переймаються проблемами твого здоров'я, а на інше в них бракує часу і фінансів? Відсутність певної ланки в системі виховання абсолютно повноцінно може компенсувати дитяча бібліотека, яка володіє таким могутнім засобом впливу на свідомість дітей, як книга. За твердженням В. Сухомлинського, у природі немає дитини безталанної, ні на що не здатної. Отож, будучи впевненими в тому, що друковане слово має великий потенціал у розвитку пізнання світу, активності, схильностей і обдарувань кожної дитини, працівники відділу обслуговування

дітей дошкільного та молодшого шкільного віку Рівненської державної обласної бібліотеки для дітей вирішили в 2009–2010 рр. працювати за цільовою комплексною програмою «Через маленьку книгу — у великий світ». Її мета — залучення до читання, сприяння соціальній адаптації дітей-сиріт та інвалідів дошкільного та молодшого шкільного віку через книгу і бібліотеку.

Основні завдання комплексу заходів цієї програми — це раннє ознайомлення з книгою і бібліотекою дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей з особливими потребами з урахуванням їхніх психологічних особливостей; створення в бібліотеці умов для виховання стійкого інтересу до читання у цих категорій дітей; популяризація народної казки та кращих зразків української і світової літератури; розкриття і підтримка творчих здібностей дітей, що потребують особливої уваги та організація їхнього змістовного, цікавого і комфортного дозвілля; використання нових інформаційних

технологій, ресурсів Інтернету для виховання інформаційної культури та рівноправного доступу згаданих категорій дітей до об'єктивних і всесторонніх відомостей про світ в доступній і безпечній формі; методична допомога організаторам дитячого читання, які працюють з сиротами та дітьми-інвалідами.

Ми очікуємо, що за два роки дії програми отримаємо наступні позитивні результати: якісно новий рівень бібліотечного обслуговування дітей-сиріт та дітей з особливими потребами; утвердження книги як засобу розширення рамок дитячого світогляду та ознайомлення з елементарними поняттями навколишнього світу; бібліотечне середовище, що забезпечує дитині з особливими потребами її гідність, спокій, впевненість у собі та полегшує активну участь у житті суспільства; опанування дітьми первинних навичок інформаційної культури, літературного смаку, користування бібліотекою; розширення рамок співпраці бібліотеки з організаціями, установами, позашкільними закладами, що опікуються дітьми з особливими потребами; залучення волонтерської допомоги.

Учасники програми є давніми друзями бібліотеки. Це дошкільний навчальний заклад ясла-садок компенсуючого типу (для дітей з вадами зору) № 35; дошкільний навчальний заклад компенсуючого типу (санаторний для дітей з ранніми проявами туберкульозної інфекції) № 16 «Чарівна квітка»; навчально-реабілітаційний центр «Особлива дитина» (для дітей з ДЦП); Рівненський спеціалізований дошкільний дитячий будинок. Керівники цих закладів охоче відгукнулися і офіційно погодилися на пропозицію нашої книгозбірні вести спільну роботу в рамках такої програми, адже працівники бібліотеки і до цього були частими гостями у їхніх вихованців. Відтепер ця робота набула системності і значно розширилася.

Звичайно, задля ефективності реалізації програми бажано було б залучити матеріальні і фізичні ресурси інших соціальних партнерів бібліотеки. Оскільки нинішня фінансова ситуація в країні не дозволила нам знайти спонсорські кошти на її підтримку, ми заручилися волонтерською допомогою студентів і викладачів Рівненського державного гуманітарного університету та членів літературно-мистецького клубу «Крок» Рівненського міського центру медико-соціального обслуговування та реабілітації інвалідів з порушенням опорно-рухового апарату. Власне, члени клубу «Крок» зі своїми вміннями, талантами, оптимізмом будуть найкращим прикладом для вихованців закладів, де опікуються дітьми з вадами здоров'я і сиротами.

План основних заходів включає як підготовку матеріально-технічної бази, так і методично-бібліографічне забезпечення проекту, включаючи семінар з питань бібліотечного

обслуговування дітей з особливими потребами, та безпосередньо заходи для дітей. Кожен із заходів має свій зміст і конкретні завдання з різноманітних напрямів виховання, які спрямовані на всебічний розвиток дитини: розумовий, моральний, трудовий, естетичний, фізичний. Враховуючи специфіку сприйняття інформації особливими дітьми, форми роботи з ними є пізнавальними, розважальними, театралізованими і, водночас, спонукальними до дії, наприклад, ділова гра «Я — рятівник скарбів, що звуться книги» і т.п.

На сьогоднішній день програма діє і дуже приємно бачити позитивні результати нашої роботи. Наприклад, під час урочистого відкриття Всеукраїнського тижня дитячого читання на сцену обласного театру ляльок, ніби у «великий світ», вийшли вихованці спеціалізованого дитячого дошкільного будинку. Вони поділилися своєю радістю з приводу свята книги та подарували всім присутнім літературно-музичну композицію, пісню і танок. За шість місяців цього року діти взяли участь у безлічі цікавих заходів: театралізованій грі-подорожі «Зачарована віхола», літературній грі-загадці «Коли це буває?», літературно-пізнавальній годині «Великі права маленької дитини», колективній бесіді «Цікавинки для маленької дитинки», літературно-екологічній мандрівці «Рятуймо Землю!» (до Дня доквілля), театралізованій годині здоров'я «Треба з сонечком дружить, щоб ніколи не хворіть», літературних святах і годинах «Ці милі, добрі книги», «Людина славиться працею», «Від усмішки йде до всіх тепло», «Мамо, ненечко, матусю...» тощо.

Наш досвід засвідчує, що з дошкільнятами та молодшими школяриками важливо «працювати граючись», тому бібліотекарі активно залучають їх до підготовки різноманітних заходів. Вони пропонують дітям малювати малюнки відповідної тематики, виготовляти саморобки, вчать декламувати, вести діалоги та колективні бесіди. Так «живі» та жваві заходи дозволяють дітям вийти за рамки доволі замкнутого простору, в якому вони перебувають через свої фізичні вади, сприяють розвитку комунікабельності. Бібліотекарі, щомісяця зустрічаючись зі своїми читачами в стінах чи то книгозбірні, чи то відповідного закладу, щиро радіють досягнутому прогресу: діти стали менше соромитися, більше розповідати про себе, краще запам'ятовувати, логічніше і краще переповідати почуте і побачене.

Отож, нехай живе бібліотечна реабілітація, яка виховує в дітей з особливими потребами високу культуру читання, викликає радість і насолоду від спілкування з книжкою, водночас привчає їх до самоосвіти і самовиховання та дозволяє запобігти формуванню морально-неповноцінної особистості! Книжка знає про все на світі, і завдання у бібліотекаря єдине — допомогти дитині знайти шлях до цього джерела життєвої мудрості.

Діти — інформація — культура — бібліотека

Сьогоднішні діти і молодь будуватимуть інформаційне суспільство — «суспільство знань» і житимуть у ньому. Отже, окреслимо у загальних рисах «проблемне поле» — комплекс проблем, які лежать у сфері «діти — інформація — культура — бібліотека», які, на мій погляд, сьогодні повною мірою не вивчено.

Згідно з Конвенцією ООН про права дитини, ратифікованою нашою країною у 1991 р., права дітей є пріоритетними, і держава повинна робити все можливе для їх забезпечення. Ось ці права:

- дитина має право вільно висловлювати свою думку (ст. 12. п. 1.); це право включає свободу шукати, одержувати і передавати інформацію і ідеї усякого роду, незалежно від кордонів (ст. 13, п.1.);
- дитина має право на захист від втручання в її особисте життя (ст. 16);
- держава повинна забезпечувати доступ дітей до інформації і матеріалів з різних національних і міжнародних джерел, сприяючи соціальному і культурному розвитку дитини і робити кроки по захисту дітей від шкідливої інформації (ст. 17.);
- держава поважає і заохочує право дітей на участь в культурному і творчому житті і сприяє наданню відповідних і рівних можливостей для культурної і творчої діяльності, дозвілля і відпочинку (ст. 31.)

Цей документ та інші документи, прийняті такими провідними міжнародними та вітчизняними організаціями, як ЮНЕСКО, ІФЛА, Дитячий фонд ООН, Дитячий фонд України, Всесвітній комітет захисту дітей, втілюють програми розвитку інформаційної грамотності в різних країнах. Необхідність спеціальної підготовки дитини до життя в інформаційному суспільстві відзначалася в документах, прийнятих на Всесвітньому саміті з питань інформаційного суспільства у 2003 році в Женеві. З метою визначення місця і ролі бібліотек для дітей у сучасній бібліотечній системі секція дитячих бібліотек ІФЛА підготувала і опублікувала важливий документ «Рекомендації з бібліотечного обслуговування підлітків і молоді», який, на мою думку, має бути орієнтиром у щоденній бібліотечній практиці.

А зараз я зупинюся на ролях стану інформаційного, а також кіберпростору, що розвивається, з точки зору здійснення прав дітей, передбачених Конвенцією та іншими документами. Багато з цих прав або зовсім не реалізуються, або реалізуються частково, оскільки окремі з них не підтверджені законодавчими актами, а вже ухвалені закони повною мірою не виконуються.

В останнє десятиліття світова спільнота вивчає проблему і розробляє нові підходи і закони, за допомогою яких забезпечується процес регулювання, наприклад, взаємодії Інтернету як з особою, так і з суспільством. У ряді країн Заходу проблема захисту дітей від негативної інформації неодноразово обговорювалася законодавцями. Проблема взаємодії особи з інформацією носить фундаментальний характер. Проблема використання інформаційного простору не стільки технічна і технологічна, скільки соціальна і психологічна (акцент на цьому зроблено в багатьох документах ЮНЕСКО). Особливо гостро вона проявляється стосовно підростаючого

покоління. В цілому стан інформаційного середовища з точки зору розвитку дітей сьогодні особливо несприятливий. Інформаційний простір інтенсивно розширюється, продовжується бурхливе зростання кількості різноманітних каналів комунікації. Проте з погляду інформаційної безпеки особистості ці канали несуть величезний обсяг негативної, не точної і агресивної інформації. Впродовж багатьох років фахівці проводять дослідження, відстежуючи процеси, що відбуваються у сфері впливу засобів масової комунікації на дитину. З 1990-х рр. і до сьогодні ми знаходимося в ситуації розбіжності культурних цінностей і норм, що існують в свідомості суспільства і різних соціальних інститутів. В останнє десятиліття продовжується і посилюється тенденція негативного і навіть деструктивного впливу багатьох засобів масової інформації на соціалізацію особи. В тій чи іншій мірі багато рис її виявляються у сфері телебачення, а також інших ЗМІ. З одного боку, багато дітей знаходяться в ситуації «інформаційного голоду», коли їм недоступна інформація, необхідна для розвитку особистості, освіти, самоосвіти, творчого дозвілля, з іншого, спостерігається і нестача кращої, необхіднішої, точнішої інформації і, одночасно, надлишок негативної, деструктивної і т.п.

З розвитком новітніх інформаційних і телекомунікаційних технологій загострюється проблема орієнтації людини в інформаційному просторі. Інформації з'являється настільки багато, що стає складним знайти необхідний матеріал, бо одночасно існує багато неточного, а інколи й шкідливого. Така ситуація є великою проблемою для дорослої людини то, що вже казати про дітей і підлітків, у яких ще майже не розвинене критичне мислення і які не в змозі справитися з таким великим обсягом інформації і розібратися у ньому. Нам би хотілося, щоб у поле зору дитини потрапляла лише розвиваюча інформація, а не та, що може призвести її до отупіння і деградації.

Складний вплив на особу має Інтернет, до якого дуже активно звертаються юні користувачі, і простір якого постійно розширюється (інтенсивно розвиваються освітній і інші сегменти Рунета, що особливо важливі для школярів і студентів). Не відстає у своєму розвитку і «дозвіллевий» Інтернет: з'являються численні музичні сайти, комп'ютерні і мережеві ігри тощо. Особливо приваблює юних кіберпростір; гострішає проблема використання дітьми та підлітками ресурсів мережі як потужного комунікаційного освітнього інструменту, засобу для самоосвіти і проведення дозвілля. Інтернет сьогодні загострює проблему орієнтації особи, що розвивається, як в цілому інформаційному просторі, так і в кіберпросторі. Найважливіший аспект цієї проблеми — освоєння нової мови, в даному випадку — мови Інтернету. Саме навчання малих дітей, школярів і студентів основам інформаційної культури служить ключем до їхнього успішного життя в столітті інформації.

Інтернет — це новий, комплексний вид медіа (і не лише медіа), що справляє величезний вплив на розвиток особи. І на скільки він стає потужнішим, на стільки більше проблем породжує при використанні. Плюси Інтернету легко перетворюються на його мінуси, що надзвичайно важливо для

особистостей, які розвиваються. Від інших видів медіа Інтернет відрізняють такі головні особливості:

1. *Свобода доступу до інформації і можливість вибору.* Безкрайність інформаційного простору може привести, особливо дітей, до використання далеко не кращих ресурсів мережі та до інформаційного перенасичення і просто фізичної втоми.

2. *Відсутність контролю над ресурсами, як наслідок вільного доступу.* У мережі випадково можна потрапити на будь-які сайти, які мають расистський, екстремістський, порнографічний та інший характер і дуже небезпечні для дітей. Є, на жаль, випадки, коли підлітки використовують Інтернет для знущання з однолітків (результати досліджень).

3. *Відносна (фізична) безпека і можливість представитися іншою особою.* Багато користувачів мережі можуть змінити ідентичність і спілкуватися, ставши «іншим». Такі можливості часто приводять до дуже небезпечних ситуацій, а саме: дитина вважає, що подружилася і спілкується зі своїм ровесником, а насправді це доросла людина, якийсь збочинець або педофіл.

4. *Можливість безмежного спілкування.* Інтернет дає воістину величезні можливості завести собі друзів у різних кутках світу, спілкуватися в чатах і віртуальних конференціях, користуватися електронною поштою і т.д. Але саме Інтернет несе таку загрозу, як втрата анонімності: особисті дані людини можуть стати відомими не лише тим, кому вона їх адресувала. Це обов'язково потрібно брати до уваги задля вирішення питання безпеки дітей.

5. *Можливість розкрити себе і свої таланти.* Інтернет — експериментальний майданчик для творчих осіб, де можна представити в глобальній мережі свою творчість (фотографії, тексти, малюнки), зробити власний сайт, що робить Інтернет надто привабливим для юних користувачів.

Сьогодні в мережі є безліч цікавих ресурсів і проєктів, створених дітьми або з їхньою допомогою, і кількість їх стрімко зростає. Саме Інтернет дає можливість талантам дітей розкриватися більш повно. І дуже часто найбільш обдаровані діти, у тому числі вундеркінди, стають в таких проєктах справжніми лідерами.

Разом із зростаючим інтересом дітей до користування Інтернетом гострішою стає і проблема їхнього захисту від шкідливої та негативної інформації. Тому зараз украй необхідні зміни в політиці держави щодо розвитку і функціонування засобів масової інформації, особливо у сфері захисту інтересів підростаючого покоління. Одним з невідкладних завдань має стати прийняття спеціальних законопроєктів про інформаційну безпеку дитинства, захист прав і інтересів дітей. У той же час актуальним залишається вирішення проблеми допомоги дітям в роботі з інформацією. Для цього нам, як і іншим країнам світу, необхідні спеціальні законопроєкти, що стосуються функціонування місць публічного доступу дітей і юнацтва до інформаційних комп'ютерних мереж (у тому числі шкіл, різних типів бібліотек та інших установ).

Не менш важливим аспектом реалізації прав дітей є забезпечення їм доступу до інформації, що сприяє різносторонньому розвитку особистості. І саме такий безпечний і контрольований доступ діти можуть сьогодні отримати у бібліотеках (дитячих, шкільних, юнацьких, загальнодоступних). Сучасні бібліотеки, особливо дитячі, залишаючись безкош-

товними установами культури, при належній матеріальній базі є прекрасним місцем доступу до культурних цінностей, отримання додаткових знань, проведення змістовного дозвілля, спілкування з однолітками. І дуже важливим є те, що у дитячих бібліотеках працюють висококваліфіковані кадри, люди, віддані своїй роботі, основне завдання яких — відібрати і надати маленькому читачеві найкращі здобутки людства, втілені на традиційних і нетрадиційних носіях інформації. Саме у бібліотеках діти з сімей, що не мають достатку, можуть безкоштовно і безпечно під наглядом бібліотекаря попрацювати у глобальній мережі та отримати інформацію, що сприятиме їхньому розвитку. Сьогодні вже в багатьох дитячих бібліотеках працюють консультанти з оцінки і відбору інформації, так звані «інформаційні навігатори», що захищають права дітей.

Особливо складною проблемою, що потребує якнайкращого вирішення, є розробки контенту, механізмів експертизи, а також критеріїв оцінки якості сайтів, медіаматеріалів та іншої продукції для дітей. До цього процесу можуть долучитися бібліотекарі — кваліфіковані фахівці унікальної системи спеціалізованих дитячих бібліотек України. І багато дитячих бібліотек сьогодні вже активно розвивають нові підходи і виробляють нову стратегію роботи, головними напрямками якої є:

- просування і підтримка читання дітей і сімей в новому технологічному столітті; відбір, оцінка, рекомендація кращих книг, мультимедіа та інших матеріалів для дітей і батьків;
- навчання, консультування дітей і вихователів для розвитку їхньої інформаційної грамотності / культури;
- допомога дітям в пошуку інформації для навчання, самоосвіти і дозвілля, у тому числі з допомогою віртуальних довідок, що створюються на сайтах дитячих бібліотек;
- збір інформації про дитинство і розвиток дитячих бібліотек як інформаційних центрів (центрів інформації з проблем дітей);
- розвиток сайтів дитячих бібліотек для допомоги дітям і батькам;
- розвиток нових можливостей для діалогу і віртуального спілкування (з допомогою бібліотекарів) у кіберпросторі підлітків і дорослих на різноманітні цікаві їм теми.

Безмежні ресурси глобальної мережі дають бібліотекарям багато нових можливостей. Вони знаходять цікаві міжнародні проєкти, до участі в яких залучають дітей, і через так звані «віртуальні бібліотеки» знайомлять їх з культурами інших країн.

На жаль, останнім часом під гаслом економії бюджетних коштів спостерігається погіршення ставлення влади до проблем дитячих бібліотек. Закриваються не лише філії, що обслуговують дітей, але і різко знижується рівень фінансування дитячих бібліотек на комплектування фондів друкованою продукцією і сучасними матеріалами на електронних носіях. І це все за умов, коли дитячим бібліотекам необхідно мати необмежений доступ до світової інформаційної мережі.

Сьогодні бібліотекарі, що працюють з дітьми і з інформацією, можуть і повинні стати учасниками нової державної інформаційної політики. Але це може відбутися лише при наявності необхідної системи державної підтримки дитячих, шкільних і загальнодоступних бібліотек як соціальних інститутів, що гарантують реалізацію прав дітей на доступ до

Галина Трохименко,
директор

Роман Драган,
заступник директора з наукової діяльності

Харківської обласної бібліотеки для дітей

Роль сучасної дитячої бібліотеки у становленні правової компетенції підростаючого покоління

На наш погляд, сучасні дитячі бібліотеки як традиційні інститути дитинства і книги повинні розглядатися як система гарантій для кожної дитини у набутті досвіду входження в національне та світове інформаційне середовище.

Проблема прав дитини, захисту її життя, розвитку, освіти та виховання сьогодні стала загальнолюдською. Оскільки в умовах економічної кризи в нашій країні переважна більшість населення є малозабезпеченою, то не тільки діти, але й дорослі часто не мають можливості звернутися до спеціаліста, щоб вирішити те чи інше юридичне питання і одержати кваліфіковану допомогу. А тим часом особливо гостро потребують захисту права дітей, бо саме вони частіше всього порушуються у школі, громадських установах, на вулиці і, на превеликий жаль, у сім'ях. Ображена дитина не знає, куди їй піти, щоб захистити свої права, про існування яких вона іноді взагалі нічого не знає. Саме тому дуже важливо, щоб у дитячих бібліотеках працював спеціальний центр, був тематично оформлений куточок або спеціальна зона правової інформації для дітей та їхніх батьків, де вони могли б безкоштовно отримувати повну юридичну і правову інформацію стосовно своїх прав та їх захисту.

Прогресивна громадськість давно замислювалася над долею підростаючого покоління, але реальні кроки почали робитися тільки у ХХ ст. У 1924 р. Лігою Націй було прийнято Женевську декларацію прав дитини, яка стала відправним моментом у подальшому вирішенні питань дитинства. Як відомо, після прийняття у 1948 р. ООН Декларації прав людини, у 1959 р. було ухвалено Декларацію прав дитини. І тільки 20 листопада 1989 р. Генеральна Асамблея ООН одноставно проголосувала за прийняття Конвенції ООН про права дитини. Цей документ розвиває основні положення Декларації прав дитини, покладаючи на державу правову відповідальність за дії щодо ставлення до дітей і пропонує міцніші юридичні гарантії та норми. Ст. 17 Конвенції проголошує: «Держави-учасники ... забезпечують доступ дитини до інформації і матеріалів, які сприяють соціальному, духовному і моральному благополуччю, а також здоровому фізичному і психічному розвитку дитини. З цією метою держави-учасники заохочують видання та розповсюдження дитячої літератури, розробку належних принципів захисту дитини від інформації і матеріалів, які нанесять шкоду її благополуччю».

Основними завданнями правового виховання вважаються:

- озброєння дітей знаннями законів, підвищення їхньої юридичної обізнаності, систематичне інформування їх про актуальні питання права;
- формування правової свідомості як сукупності правових уявлень, поглядів, переконань і почуттів, які визначають ставлення особистості до вимог законів, регулюють її поведінку в конкретній правовій ситуації;
- формування поваги до держави і права, розуміння необхідності дотримання вимог законів;

- вироблення навичок та вмінь правової поведінки;
- формування нетерпимого ставлення до правопорушень і злочинності, прагнення взяти посильну участь у боротьбі з ними, вміння протидіяти негативним впливам;
- подолання у правовій свідомості хибних уявлень, що сформувалися під впливом негативних явищ життя.

Враховуючи можливості кількісного і територіального охоплення інформаційно-бібліотечним обслуговуванням різноманітних соціальних і вікових категорій дітей, можна зробити висновок, що бібліотекам належить провідна і відповідальна роль у формуванні основних правових засад у свідомості дитини. Саме вони мають перетворитися на справжні центри захисту території дитинства і прав дитини, використовуючи сучасні форми і методи популяризації основ правової культури (рольові ігри, діалогові форми, конкурсні програми тощо).

Формування правової свідомості дитини багато в чому залежить і від фахівців, що працюють з дітьми, від їхнього особистого почуття відповідальності. На нашу думку, кожний бібліотекар — професіонал чи новачок повинен усвідомлювати, що його робота з реалізації прав дитини є необхідною умовою розвитку бібліотеки. Добре це розуміють працівники Харківської обласної бібліотеки для дітей, які досить уміло й успішно використовують широке коло форм масової роботи: дні правової культури, бесіди, правові години, уроки державності, диспути, вечори-зустрічі, тематичні книжкові виставки тощо. Наприклад, до Дня Конституції України — «Квітуча, славна Україно! Ти — наша ненька золота», «Боже, Україну бережи», «Любів Україну»; до Дня державного прапора України — «Для всіх єдиний»; до Всесвітнього дня прав дитини та до Міжнародного дня прав людини — «Мій уряд», «Є права у кожного із нас», «Кримінальний кодекс України». Популярністю у читачів-дітей завжди користуються правові ігри («Декларація прав людини»), уроки права («Я — громадянин», «Діти мають право»), а зустрічі батьків та їхніх дітей з психологами, юристами вже стали традиційними. Під час цих заходів підлітків знайомлять з правовим поняттям «хуліганство» і ступенем покарання за цей вид злочину, розповідають про адміністративну та карну відповідальність за вживання наркотичних засобів і алкогольних напоїв. Важливо, що всі заходи проводяться у тісній координації з відділом кримінальної міліції у справах неповнолітніх Київського районного відділу Харківського міського управління МВС України в Харківській області, службою у справах неповнолітніх облдержадміністрації, Харківським обласним центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

У книгозбірнях області останнім часом більш активно застосовуються діалогові форми роботи з популяризації правових знань (дискусії, тренінги, рольові ігри). Вважається, що участь у них сприяє активізації пізнавальної діяльності дитини. Щорічно у Зачепилівській ЦДБ проходить Тиждень правової освіти. Цього року у його рамках відбулися: мо-

рально-правова експрес-гра «Подорож країнами Закону, Права, Моралі», зустріч з правоохоронцями «Кримінальний злочин та відповідальність». Барвінківська ЦДБ спільно з центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді провела години спілкування «Що означає бути законослухняним?», «Чи знаєш ти свої права?», спрямовані на профілактику правопорушень та формування правової свідомості, а у ході Тижня морально-правових знань відбулися актуальний діалог «Кримінальна відповідальність неповнолітніх», вікторина «С право» та огляд літератури «Закон захищає дитинство».

Змістовна робота з виховання правової свідомості дітей проводиться у Лозівській ЦБС, яка тісно співпрацює з районним центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. З метою покращення профілактичної роботи з попередження злочинності та правопорушень серед неповнолітніх у центрі працює мобільний консультативний пункт. До його роботи залучаються кваліфіковані фахівці: лікар-нарколог, оперуповноважений кримінальної міліції у справах дітей, спеціалісти відділу сім'ї та молоді райдержадміністрації, працівники центральної дитячої бібліотеки. Під час виїздів до шкіл району вони надають інформаційні та юридичні консультації, проводять тренінги, анонімне анкетування, а бібліотекарі знайомлять школярів з літературою правової тематики, влаштовуючи вікторини, ігри, конкурси. У поточному році основними темами цієї роботи були такі: «Правопорушення та злочинність неповнолітніх», «Проблеми алкоголізму та наркоманії», «Запобігання торгівлі людьми».

Уже стало традицією в роботі консультативного пункту під час літніх канікул проводити у замських оздоровчих і міських пришкільних таборах профілактичні бесіди «Що робити, щоб літо не стало небезпечним?», правові діалоги «Як я розумію свої права», «Я — дитина, але я і особистість», «Права та відповідальність дитини в Україні», індивідуальні анонімні анкетування «Профілактика насильства в сім'ї», «Дотримання прав дітей у навчальних закладах».

Цікаві і змістовні заходи до Міжнародного дня захисту дітей пройшли в усіх бібліотеках району. Зокрема, у Краснопавлівській бібліотеці-філії № 2 для дітей з обмеженими фізичними можливостями при спонсорській підтримці благодійного фонду «Віра» та селищної ради цій події було присвячено конкурс-розважальну програму «Маленька країна». Маленька країна — це країна дитинства зі своїми законами, правами та обов'язками її мешканців і, звичайно ж, це веселі ігри, конкурси, вікторини, за участь у яких всі діти одержали гарні призи, а також набори солодощів.

Значну увагу питанням формування правової культури підростаючого покоління приділяли сільські бібліотеки-філії Краснокутської ЦБС. У них відбулися: літературно-правова година «Молодь, діти та міліція» (Любівська філія), бесіда-диспут «Права і обов'язки кожного» (Козійська філія), вікторини «Історія права» (В'язівська філія), літературна подорож «Країна дитячих прав» (Китченківська філія). У дитячих бібліотеках Жовтневої ЦБС м. Харкова у рамках програми «Профілактика злочинності у Жовтневому районі» було проведено цикл правознавчих заходів, який складався з правових бесід, уроків правознавства, годин юридичних порад «Кожна дитина має право на захист і допомогу держави».

Варто підкреслити, що усі бібліотеки Харківщини особливе місце відводять роботі з найуразливішою категорією населення — дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. За законом такі діти мають право на повне державне забезпечення та отримання передбачених

пільг. На нашу думку, долати складну проблему соціального сирітства можна не тільки завдяки співпраці органів державного управління та правоохоронних органів, а й шляхом залучення до цієї роботи громадських організацій і дитячих бібліотек. Зараз на Харківщині працюють 72 спеціалізовані дитячі бібліотеки і понад 200 громадських організацій, які в змозі задовольнити деякі потреби соціально уразливих категорій населення і допомогти сформувати позитивну громадську думку щодо вирішення проблем сирітства, соціальної адаптації, формування правової свідомості. Бібліотечне обслуговування дітей цієї категорії має свою специфіку. Важливо, що для організації книжкових виставок, бесід, вікторин, літературних свят та інших заходів необхідно підбирати літературу, яка поліпшує настрій, формує позитивне сприйняття оточуючого середовища. Не треба популяризувати книжки, які негативно впливають на психіку дитини, адже на вихованнях спеціальних закладів позначається відсутність сімейного тепла, належної доброзичливої і турботливої батьківської уваги. У деяких дітей нестійка психіка, їм складно спілкуватися з людьми. І від того, скільки тепла і турботи ми зможемо дати цим дітям, залежать їхні успіхи у навчанні, творчості, праці.

Юридичні, інформаційні, педагогічні, етичні та інші аспекти багатогранної проблеми прав дитини, а також існування різноманітних каналів, за якими сьогодні потрапляє до дитини інформація, потребують визначення магістральних напрямів реальної участі у цій діяльності дитячих бібліотек. Виходячи з цього, особливу увагу слід звернути на забезпечення проголошеного в декількох пунктах Конвенції права дитини на інформацію: на вільний пошук і передачу інформації незалежно від кордонів в усній, письмовій або друкованій формі, або за допомогою інших засобів за вибором дитини (ст.13, п.п. 1,2); на доступність інформації і матеріалів у галузі освіти і професійної підготовки дітей (ст.30); на свободу поглядів (ст.12, п.1); на свободу думки (ст. 14, п.п. 1, 2). Право дитини на отримання інформації можна розглядати як пріоритетне у всій системі правової освіти та діяльності, а забезпечення доступу до соціально значущої інформації є важливим при наданні допомоги у прийнятті рішень, які стосуються приватного життя, соціальної адаптації та ефективної самореалізації особистості.

Нині дитячі бібліотеки переживають новий етап перетворення власних ресурсів для входження їх в єдиний бібліотечно-інформаційний простір. Тому інформатизацію дитячих бібліотек ми розглядаємо як основу розвитку правової культури дітей та підлітків. Останнім часом з'явилася можливість багатоаспектного одержання інформації. Однак чимало залежить від матеріального становища родини. Тому органам влади, громадськості, іншим організаціям та бібліотекам треба чимало зробити, щоб діти, які зростають і виховуються у малозабезпечених сім'ях, мали б рівні можливості для отримання інформації з тими дітьми, у яких є власний комп'ютер і доступ до Інтернет. З особливою гостротою сьогодні постають питання закріплення статусу дитячої бібліотеки як повноправного суб'єкта інформаційного суспільства. Що сьогодні можна отримати в дитинстві для того, щоб відбутися у дорослому житті? Яким чином належить вибудовувати партнерські зв'язки, щоб забезпечити успіх дитини у складному комунікативному світі?

Забезпечуючи право дитини на вільний доступ до інформації, можна зіткнутися з деякими проблемами, головними серед яких є: недостатнє комплектування бібліотечних фондів; перебування частини дитячих бібліотек за межами державних програм автоматизації та інформатизації суспільства

і бібліотек; необхідність відстоювання права юних читачів на обслуговування в спеціалізованих дитячих бібліотеках, закріпленого Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», не тільки перед місцевою владою, але й у власному професійному середовищі — перед колегами з бібліотек для дорослих. У таких умовах дитячі бібліотеки повинні усвідомлювати свою соціальну відповідальність. Якщо ми у більшості випадків розглядаємо інформаційне середовище дитячої бібліотеки як своєрідний трамплін або проєкцію для успішної освітньої, культурної, дозвіллевої діяльності дитини, то доцільно визначити такі домінуючі: цілісність, відкритість, діалогічність — принципи формування інформаційних ресурсів правової тематики; ставлення до читача як суб'єкта інформаційного середовища; усвідомлення бібліотекарем власної особливої місії у забезпеченні доступу дітей до правової інформації.

Розвиток сучасних телекомунікаційних технологій, створення принципово нових послуг і ресурсів визначаються появою нових дискусійних понять та явищ, наприклад, таких, як: «Діти та Інтернет», «Інтернет і книга», «Інтернет — свобода вибору» тощо. Вважаємо за доцільне виокремити нагальну проблему — забезпечення доступу до інформації на традиційних і електронних носіях для віддаленого користувача, тобто мешканців юного віку у селах, райцентрах, невеличких містечках та поселеннях. Використання комп'ютерної техніки надає додаткові можливості для реалізації їх-

нього права на отримання та використання інформації. Бібліотеки створюють банки даних з проблем дитинства, надають користувачам багатоаспектну інформацію з проблем соціальної адаптації, безперервної освіти, культурного розвитку дітей, приділяють багато уваги забезпеченню нормативно-правовою інформацією цільових груп користувачів, у т.ч. учнів і педагогів освітніх закладів, некомерційних установ, ЗМІ.

На жаль, незважаючи на певні досягнення у формуванні правової свідомості і компетенції читачів, залишаються проблеми та труднощі, що виходять за рамки можливостей більшості бібліотек. Успішна робота у цьому напрямку залежить також від якості формування наявного бібліотечного фонду, електронних правових баз даних, доступу до правових ресурсів Інтернету та кваліфікації бібліотечних фахівців, їхнього вміння орієнтуватись у потоках правової інформації.

Таким чином, роль бібліотек для дітей як соціальних інститутів з питань забезпечення правових гарантій юних громадян зростає. Вони перестають бути пасивними збирачами і утримувачами інформації, все активніше долучаються до соціальної роботи, багато в чому визначаючи громадське життя міста, району, села. Тому фахівцям, які працюють з дітьми та підлітками, сьогодні потрібно бути справжніми професіоналами, уміти швидко реагувати на зміни у суспільстві, оперативно впроваджувати новітні досягнення у бібліотечну практику.

Чернігівська область

Наталія Лисенко,

директор Чернігівської обласної бібліотеки для дітей ім. М. Островського

Впровадження новітніх технологій в бібліотечному обслуговуванні дітей

Виховання читаючої нації, здатної завоювати соціальні, наукові, технічні і економічні досягнення, створювати художні цінності, може здійснюватися лише через культивування в людині читача ще з раннього дитинства, формування у неї потреби в читанні як засобі самореалізації. Дитинство і юність без книги збіднюють усе наступне життя, прирікаючи на неповноцінне існування, програмуючи відставання практично в усіх галузях людської діяльності. Зазвичай, якщо людина не почала читати ще з дитинства, то може не почати вже ніколи. А це означає, що, наймовірніше, вона в майбутньому буде неконкурентоспроможною в оточуючому її складному світі.

Сьогодні, коли за умов зростання обсягу інформаційного потоку в учнів знижується інтерес до читання і книги, найефективнішим засобом інтенсифікації процесів читання мають стати новітні інформаційні технології, які допомагають створенню в бібліотеці інформаційного середовища для виховання людини читаючої, людини успішної. Саме з цією метою у нашій бібліотеці, яка є своєрідним інститутом надання рівних можливостей культурного розвитку всім дітям та підліткам, у тому числі і з малозабезпечених сімей та дітям з обмеженими фізичними можливостями, забезпечується безкоштовний доступ до її книжкових та інших ресурсів. Впровадження новітніх технологій допомагає нам удосконалити такі процеси бібліотечного обслуговування, як: комплектування фонду; створення електронного каталогу, робота з довідково-пошуковим апаратом; створення локальної бібліотечної мережі; використання інтернет-ресурсів,

консультаційна підтримка в пошуку і засвоєнні інформації; організація та забезпечення доступу користувачів до видань на електронних носіях; інформаційне обслуговування, а також організація творчих акцій, читачьких об'єднань тощо. Уся ця діяльність, яка має стратегічне значення для збереження традицій книжкової культури нашого суспільства, спрямована на те, щоб з дитинства закласти фундамент грамотної роботи з книгою, текстом, усвідомлення мети читання та способу використання інформації. Більш ефективно створювати інформаційне середовище у бібліотеці, на наш погляд, нам допомагають: різноманітний фонд, що постійно поповнюється; електронні носії інформації (диски, пакети навчальних програм на CD та DVD); доступ до Інтернету; автоматизована інформаційна бібліотечна система «MARC» (внесення нових надходжень до електронного каталогу); можливість тиражування інформаційних продуктів (принтери, ксерокси, сканери).

Завдяки стрімкому розвитку електронного книговидання в Україні ми отримали можливість комплектуватися й електронними виданнями, які користуються неабияким попитом наших читачів. Найпопулярнішими сьогодні є мультимедійні та звукові видання, а останнім часом різко зріс попит на «книги, що говорять»: аудіовистави, авторське читання художніх та виконання музичних творів. Зараз вже нікого не дивують звукові освітні, навчальні, хрестоматійні, розвиваючі, пізнавальні, енциклопедично-довідкові, художні та музичні видання, які, дуже вдало доповнюючи можливості поліграфічних видань, виконують ще й таку важливу функ-

цію, як реабілітаційна. Адже саме такими книжками тепер можуть користуватися й діти з обмеженим зором.

Сьогодні у нашій бібліотеці до послуг користувачів представлено велику кількість відеофільмів, музичних творів і аудіокниг на *CD* та *DVD*, серії навчально-ігрових програм для дітей «Дитяча колекція», «Сорока-Білобока», шкільні підручники практично з усіх дисциплін в електронному вигляді, електронні енциклопедії, словники, тестові завдання. Всі вони, на нашу думку, не замінюють традиційні друковані видання, а розширюють можливості роботи користувачів з інформацією. Поповнюючи фонди, ми не тільки дотримуємося вимог до традиційного комплектування друкованими виданнями, але й враховуємо корисність електронних видань. У бібліотеці з 2007 року функціонує електронний каталог, що нараховує вже майже 9 тис. видань, і до якого є доступ через Інтернет; продовжується робота над створенням бази даних аналітичної інформації з періодичних видань (аналог систематичної картотеки статей); маємо модулі програми *MARC* «Адміністратор» та «Каталогізування».

Для підтримки та покращення локальної бібліотечної мережі проводимо роботу з її розширення і модернізації: підвищуємо потужність, надійність, якісні параметри, оновлюємо технічні засоби, впроваджуємо інфраструктуру для забезпечення потреб бібліотеки в інформаційних технологіях. За допомогою автоматизованої системи обробляється весь обсяг нових надходжень, створюються бібліографічні покажчики, списки, роздруковуються сторінки інвентарної книги та всі види каталожних карток. Традиційні форми бібліографічної роботи доповнюються ресурсами сучасних бібліографічних технологій: веббіографічними покажчиками різноманітної тематики, мультимедійними презентаціями.

Надзвичайно ефективним і корисним є використання сучасних мультимедійних засобів при підготовці та проведенні різноманітних заходів і широкомасштабних акцій. Адже завдяки комп'ютеру, проектору та іншим технічним засобам навіть найпростіший захід вдається перетворити на яскраве, видовишне свято, доповнивши його ілюстраціями або цікавими відеоматеріалами. А ще за допомогою комп'ютерних програм можна виготовити власний інформаційний продукт. Наприклад, дуже сподобалися дітям віртуальні мандрівки «Сім чудес світу» (нових і старих), «Сім чудес України», «Сім чудес Чернігівщини». Із захопленням вони взяли участь і у відеопрезентації книжково-ілюстративної виставки «Цей дивовижний Всесвіт» (матеріали про галактику, подорож до планет тощо).

Дуже корисною у нашій роботі стала організація читацьких об'єднань з питань сучасних інформаційних технологій, про що свідчить багаторічна діяльність бібліотечного центру дитячої інтернет-журналістики «ЧІЖ», склад якого з 2008 року було оновлено. Його члени — журналісти-початківці планують розміщувати свої матеріали у дитячому електронному журналі «ЧІЖ», над створенням якого працюють разом із бібліотекарями. У перспективі — організація роботи читацького об'єднання-супутника «ЧІЖеня» для користувачів—

учнів 4-х класів, мета якого — знайомити малечу не тільки з комп'ютером та його можливостями для навчання і спілкування, а й з інформаційною комп'ютерною системою бібліотеки, з її послугами.

У 2008 році бібліотека модернізувала створений у 2003 році веб-сайт (нова адреса — <http://ostrovskogo.org.ua>, електронна пошта — ostrovskogo@ok.net.ua) і тоді ж виставила на його сторінках свій електронний каталог. На сьогодні сайт має майже 170 сторінок і 13 великих розділів: «Інформація про бібліотеку»; «Край, де ми живемо» (Чернігівщина); «Пегасик» і «Пегас» (літературна творчість читачів і бібліотекарів); «Читаюча родина», «Найкращий читач року», «Тиждень дитячого читання»; «Вікно в Європу» (євроінтеграція, історія Європейського Союзу); «Екологічна сторінка» (сімейне читання); «Правова сторінка» (дітям та дорослим); «Центр дитячої інтернет-журналістики ЧІЖ» (діяльність об'єднання за 2001–2009 роки); «Школа лідерів читання та грамотності», «Правила безпеки в Інтернеті», «Подорожі з Павучком-всезнайком» (про інтернет-безпеку); «Календар пам'ятних дат»; «Вебіографічні покажчики» (допомога в інтернет-пошуку); «Новини» (найцікавіші бібліотечні події). Чимало уваги приділяється розробці власних ресурсів краєзнавчої і екологічної тематики, на допомогу навчання та організації змістовного дозвілля. Розміщені на сайті матеріали та Інтернет ми активно використовуємо при формуванні фонду, розробці книжкових виставок, підготовці різноманітних масових заходів та сценаріїв, що дозволяє нам успішно працювати з користувачем як у реальному, так і віртуальному світі.

Коротко підсумовуючи сказане вище, можна зробити такий висновок: впровадження новітніх технологій у діяльність нашої бібліотеки сьогодні — це об'єктивна реальність. І з огляду на те, що новітні інформаційні технології є необхідною умовою формування сучасного іміджу бібліотеки, ми й надалі будемо намагатися нарощувати свій інформаційний потенціал.

Прискорення розвитку інформатизації суспільства, комп'ютеризація навчальних закладів, поява комп'ютерів у родинях докорінно змінили вимоги людей до сфери бібліотечного обслуговування. Звичайно ж, вони мають свою специфіку як для різних типів бібліотек, так і для кожної конкретної бібліотеки, але є у них і дещо спільне. Наприклад, до нас, як і раніше, звертаються за книгою, газетою, журналом, але все частіше запитують копії друкованої або аудіо-та відеоінформації, просять надати інтернет-довідку та можливість користуватися базами даних інших бібліотек.

У маніфесті дитячого російського порталу «Тырнет» підкреслюється пряма залежність між умінням працювати з великими потоками інформації та життєвим успіхом. Адже, як зазначається у ньому, «від того, наскільки грамотно людина працює з інформацією, що її оточує, багато в чому залежить її вміння приймати самостійні рішення, досягати поставленої мети, тобто, по суті, залежить, наскільки успішно і щасливо вона зможе влаштувати своє життя».

Библиотечный коллектив: проблемы изучения и управления

Библиотека — сложный организм, руководство которым осуществляется по принципам современного менеджмента и в котором на всех уровнях должны проявляться организаторские способности и лидерские качества его членов. «Коллектив — в узком смысле — группа совместно работающих лиц, в которой люди взаимодействуют друг с другом таким образом, что каждый оказывает влияние на других и одновременно находится под его влиянием. Отличительными признаками коллектива являются: совместная деятельность; наличие общих интересов, целей и задач; единая организация и управление; относительная устойчивость и длительность функционирования. Коллектив — в широком смысле — социальная организация, характеризующаяся совместной социально значимой деятельностью» (Словарь по общественным наукам. Глоссарий. Ру. http://slovari.yandex.ru/dict/gl_social).

Эффективное руководство любым коллективом нуждается в соответствующем информационном обеспечении и анализе. Информацию дают конкретные социологические исследования, опросы, интервью, социометрические измерения, которые позволяют всесторонне раскрыть особенности данного коллектива и способствуют уточнению реальной психологической ситуации. Анализ качественного состава библиотечного персонала предполагает изучение во взаимосвязи следующих его аспектов: выявление микросоциальной структуры, социально-профессионального и демографического состава, культурно-образовательного и квалификационного уровня сотрудников. К сожалению, до сих пор никто не проанализировал библиотечный коллектив как объект управления и саморегуляции, обладающий общими и специфическими особенностями. Как отмечает в своих работах А.Н. Ванеев, в библиографических указателях, составленных А.С. Чачко, учтено более тысячи источников, освещающих разнообразные аспекты работы с кадрами, а вот название «библиотечный коллектив» встречается всего пять раз. Чаще всего обращается внимание на изучение библиотечаря, его профессиональных и личностных качеств, при этом упускается из виду, что те задачи, которые стоят перед библиотекой, решаются не отдельным библиотечарем, а коллективом.

А.С. Макаренко отмечал, что коллектив педагогов должен быть подобран разумно. Это высказывание с полным правом можно отнести и к организации библиотечного коллектива. Любой коллектив можно охарактеризовать по состоянию социально психологического климата, выделяя как положительные, так и проблемные его стороны. К положительным относятся: доверие и высокая требовательность друг к другу, доброжелательная и деловая критика, достаточная информированность членов коллектива о его задачах и состоянии дел при их выполнении, свободное выражение собственного мнения при обсуждении вопросов, касающихся всего коллектива, удовлетворенность принадлежностью к организации, терпимость к чужому мнению, высокая степень включенности и взаимопомощи, принятие на себя ответственности за состояние дел, а к отрицательным: высокая напряженность и конфликтность отношений, непонимание, враждебность, недоверие друг к другу, нежелание вкладывать усилия в совместный продукт, пессимизм, скука, раздражи-

тельность, боязнь ошибиться или произвести плохое впечатление. Существуют определенные признаки, по которым можно судить об атмосфере в коллективе: уровень текучести кадров; производительность труда и качество услуг; количество прогулов и опозданий; количество претензий, жалоб от сотрудников и читателей; выполнение работы в срок или с опозданием; частота перерывов в работе.

Библиотечный коллектив как объект управления и регулирования обладает определенной спецификой, которая провоцирует вероятность проявления деловых и эмоциональных противоречий. По утверждению специалистов, библиотечные коллективы относят к социально неблагополучным из-за высокой степени феминизации и малопривлекательных сторон библиотечной профессии. Да, высокая степень феминизации — существенная особенность библиотечных коллективов, принявшая необратимый характер. В нашем регионе 100% библиотечных работников составляют женщины. Поэтому речь идет о женском коллективе — противоречивом, ранимом, эмоциональном, со специфическими проблемами. Настроение каждого члена такого коллектива — основная движущая сила в его работе. Женщины менее предрасположены к компромиссам, не всегда принимают их вынужденность и необходимость. Кроме эмоциональных, есть и объективные факторы — семейное положение, наличие детей. Предстоит еще оценить их роль в функционировании библиотечного коллектива, но и сейчас понятно, что, например, отсутствие его членов в связи с болезнью ребенка может спровоцировать конфликтные ситуации, хотя тот же факт может вызвать и желание помочь. Незамужние женщины, менее связанные с домашними заботами, располагают большим временем и силами для работы, охотнее выезжают в командировки и т.п., что чаще всего положительно оценивается членами коллектива.

Современная библиотека, особенно обслуживающая детей, должна не просто следовать за тенденциями времени, но даже иногда и опережать их. В таких условиях директору приходится продумывать стратегию развития библиотеки и управления персоналом, прогнозируя и предвидя всевозможные ситуации, которые характеризуются неожиданностью и непредсказуемостью. Руководитель коллектива в своей практической деятельности постоянно сталкивается со множеством самых разнообразных управленческих ситуаций. Степень его участия в решении тех или иных проблемных ситуаций обычно неодинакова, да и сами ситуации существенно различаются между собой. Одни могут быть решены относительно легко, по аналогии с уже существующей практикой, другие, наоборот, требуют совершенно нового творческого подхода. Поэтому руководителю неизбежно требуется определить степень своего личного участия в каждом конкретном случае и принять такое решение, которое направлено на достижение целей библиотеки наиболее эффективным способом.

Постоянное движение вперед требует постоянного обновления, генерирования и воплощения новых идей. Но библиотека в целом — система инерционная, склонная развиваться по уже существующей траектории, следовательно, адаптация к новым условиям проходит тяжело, с некоторым (иногда серьезным) противостоянием. Д. Макгрегор, извест-

ный специалист в области социологии менеджмента, утверждает, что среднестатистический человек по своей природе склонен сопротивляться изменениям, и без активного вмешательства руководителя люди останутся равнодушными или даже настроенными против интереса организации. Для достаточного большого количества сотрудников остро встает и вопрос оперативной профессиональной и социально-психологической адаптации к новым условиям профессиональной среды, то есть появляются проблемы, связанные со стереотипами профессионального сознания и понятий об отношениях в коллективе, возникают конфликты. «Конфликт — это нормальное явление, свойственное деятельности трудового коллектива. Конфликт является способом выявления и разрешения противоречий, обнаружения недостатков в деятельности организации. Отсутствие противоречий и конфликтов в деятельности трудового коллектива свидетельствует о его застое и деградации». (А.Н. Ванеев). Среди основных причин возникновения производственных конфликтов можно назвать следующие: недостатки и ошибки управленческой деятельности; отсутствие или плохое качество управленческой документации; конфликты с сотрудниками по поводу выполнения ими своих обязанностей; проблема делегирования полномочий; ошибки в планировании и распределении объема работы; отсутствие у сотрудников библиотеки четкой и ясной информации; внедрение в практику тех или иных нововведений по инициативе руководителя.

В любом коллективе существует так называемая «шкала престижа», где работники занимают место в соответствии с признанием коллег. Это место далеко не всегда совпадает с официальным положением человека. Часто бывает так, что наиболее высоким авторитетом пользуется человек, не занимающий никаких ответственных должностей. Такой человек становится неформальным лидером данного коллектива. Внутри библиотечного коллектива могут возникать и неформальные группы как на основе общего понимания и совместного решения производственных задач, так и на основе личных взаимоотношений, причем не только служебных, но и внеслужебных. При большом количестве сотрудников в коллективе могут образоваться несколько групп, часто с разными и противоположными интересами и взглядами на деловое сотрудничество и взаимоотношения. Если группа отличается сплоченностью, и в ней доминирует дух взаимопонимания и взаимопомощи, то, как правило, конфликтов между руководителем и неформальными лидерами не возникает. Поэтому одна из основных задач руководителя коллектива — при введении разнообразных инноваций привлечь на свою сторону в первую очередь неформальных лидеров.

Одним из важнейших аспектов внутреннего климата коллектива, влияющим на результативность его деятельности, является удовлетворенность трудом. Основные его компоненты: мотивация трудовой деятельности, удовлетворенность трудовым процессом и отдельными его составляющими, степень модернизации библиотечных технологий, эффективность производственной деятельности. При высоком уровне удовлетворенности большинства сотрудников коллектива отмечается стабильность кадрового состава, рост уровня его профессионализма.

Следует заметить, что для коллективов детских библиотек Крыма характерен хороший уровень образования: 45,8% библиотекарей имеют полное высшее и 48,8% — базовое высшее образование. Сотрудников со средним образованием намного меньше (5,4%), чем в целом по Украине (по данным УБА этот показатель составляет 12%). Однако если взглянуть с точки зрения профессионального образования, цифры

не будут столь утешительными: базовое и полное высшее образование имеют 94,6%, но специальное — только 55,9%. Половина библиотечных работников с полным высшим и четверть — с базовым высшим имеют не библиотечное образование. Такое положение дел ставит руководителя перед жесткой необходимостью решения вопроса повышения профессионального уровня сотрудников библиотеки. Руководитель, который хочет, чтобы его коллектив работал максимально эффективно, а библиотека соответствовала современным требованиям, уже не может позволить себе заполнять штат работниками без специального образования. Следует приложить максимум усилий для организации системы непрерывного образования в библиотеке, а также для мотивации сотрудников к продолжению образования в специализированных библиотечных вузах. Резко повышается роль собеседования с кандидатами на вакантные места, в процессе которого нужно не только оценить профессиональную компетентность соискателя, но и его коммуникабельность, творческие способности и деловые качества, инициативность. Для вновь принятого на работу специалиста составляется индивидуальная программа, призванная максимально облегчить и ускорить его адаптацию в коллективе и на рабочем месте. Приоритетными направлениями производственной учебы являются правовые основы библиотечного дела, имидж библиотеки, PR-технологии, инноватика, обучение сотрудников библиотеки пользованию современной техникой и новым программным обеспечением в связи с дальнейшей автоматизацией библиотечных процессов.

Остро, и не только в крымских детских библиотеках, стоит вопрос подготовки кадрового резерва. Старение кадров — проблема большей части библиотечных коллективов. Материалы исследования УБА «Публічні бібліотеки України як місце доступу громадян до інформаційних технологій та інтернету» свидетельствуют о том, что в библиотеках Украины пятую часть составляют сотрудники в возрасте до 35 лет и почти пятую часть (17%) — старше 55 лет. В детских библиотеках Крыма специалисты в возрасте до 30 лет составляют 5% от общего количества; 31–40 лет — 25%; 41–55 — 52,6%; старше 55 лет — 17,4%. Средний возраст детского библиотекаря — 46 лет. Оптимальное соотношение опытных и молодых кадров на практике не просто труднодостижимо, оно в данный момент практически невозможно: 10,1% библиотечных работников детских библиотек Крыма имеют стаж работы до 3 лет; 23,8% — 3–10 лет; 30,4% — 10–20 лет и 35,7% — свыше 20 лет.

В значительной степени старение кадров обусловлено внешними факторами: уровнем оплаты труда, престижем профессии, материальным стимулированием качества и количества труда, перспективами развития карьеры, напряженностью труда. Немаловажны также факторы, находящиеся непосредственно в компетенции руководителя библиотеки: организация рабочего места и трудового процесса, коэффициент технической оснащенности, степень сложности и важности задач и др. И если изменение в лучшую сторону внешних факторов требует согласованных усилий властей, библиотек и общественности, то оптимизация внутренних факторов в значительной степени зависит от компетенции руководителя коллектива.

Важную роль в управлении играют договор между администрацией и коллективом, а также система морального и материального стимулирования: доплаты, надбавки, благодарственные письма, представления к награждениям, материальная помощь, гибкий график режима труда, сокращенный рабочий день, дополнительный свободный день, си-

стема мер по поддержанию интересной и содержательной непроизводственной жизни коллектива. Очень важно в работе с персоналом создать позитивный имидж и внедрить концепцию о корпоративном единении. Такие меры благотворно влияют на рабочую обстановку и внутренний климат организации.

В нашей библиотеке нет особой службы персонала, как в крупных западных библиотеках. Кадровые вопросы решаются директором, заместителем, инспектором по кадрам. Соблюдать трудовое законодательство помогает юрист, состоящий в штате библиотеки, а решать психологические проблемы, снимать стрессы — психолог. Весомую роль в формировании коллектива, его творческого потенциала играет

Російська федерація

Людмила Левова,
заместитель генерального директора НПО «Информ-система» (Москва, Россия)

Компьютеризация библиотек на основе АИБС «МАРК-SQL». Динамика развития

Построение информационного общества и переход к «обществу, основанному на знаниях», которое провозгласило ЮНЕСКО, предполагает, прежде всего, предоставление каждому человеку свободы доступа к информационным ресурсам. В то же время, пока трудно ожидать, что в ближайшем будущем в каждой семье появится компьютер с доступом к Интернету. Поэтому особую значимость в настоящее время приобретает становление и развитие системы общественных точек доступа к информационным ресурсам. Основу этой системы составляют библиотеки, музеи, архивы, информационные центры, и особую нишу в этом пространстве занимают библиотеки для детей.

Процесс автоматизации библиотек начался в начале 90-х годов и продолжается в настоящее время. Современный этап развития информационно-библиотечных технологий можно охарактеризовать как этап создания организационной, информационной и технической инфраструктуры функционирования автоматизированных сетевых информационно-библиотечных систем. Важнейшей особенностью нынешнего этапа является неодинаковый уровень освоения библиотеками средств современных информационных технологий. Часть библиотек (в основном это относится к небольшим городским и районным библиотекам) находятся на начальном этапе автоматизации — этапе начального создания и накопления электронных каталогов. Другие библиотеки недавно приступили ко второму этапу автоматизации, который характеризуется комплексным использованием автоматизированных библиотечных технологий, включая обслуживание читателей. Третья категория — это библиотеки, располагающие необходимыми современными аппаратно-программными средствами, выходом в Интернет и накопившие достаточно большие информационные массивы, а основные процессы в них автоматизированы. Отличаются библиотеки также по объемам фондов.

Какой же из вышесказанного следует вывод? Разным библиотекам нужны разные программные средства по функциональным возможностям, по поддержке разных объемов баз данных. Что же мы можем предложить библиотекам сегодня?

НПО «Информ-система» на протяжении почти 20 лет занимается созданием и внедрением средств информационно-библиотечных технологий, обучением библиотечных работ-

профсоюзный комитет. С ним в обязательном порядке согласуются назначения на должность, поощрения и наказания, оказание материальной помощи.

Успех развития библиотеки в современном обществе зависит от двух условий: наличия руководителя-лидера и, одновременно, практики коллективности или коллективности при решении сложных стратегических задач, определения целей библиотеки, планирования ее работы, расширения перечня услуг. Такое ведение дел считается эффективной стратегией в управлении персоналом, позволяет руководителю, оставаясь лидером, находить верные решения и способствовать нормальной творческой работе коллектива.

Нами разработано семейство автоматизированных информационно-библиотечных систем (АИБС) «МАРК-SQL», из которого практически любая библиотека может выбрать подходящий себе вариант. Все версии АИБС «МАРК-SQL» построены на единой платформе и по единым принципам открытых систем.

Внедрение АИБС «МАРК-SQL» обеспечит:

- автоматизацию традиционных библиотечных процессов;
- поддержку новых направлений развития библиотек;
- функциональное взаимодействие с другими подсистемами;
- корпоративные технологии для взаимодействия с другими библиотеками и информационными центрами.

Автоматизация традиционных процессов связана с внедрением информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) на всех технологических этапах, имеющихся в библиотеках. В целом, переход к функционированию библиотеки с использованием ИКТ устраняет часть рутинной работы библиотекарей, открывает новые возможности в повышении качества информационного обслуживания читателей.

Создание электронного каталога очень сложная и трудоемкая задача. Поэтому направлением, с помощью которого можно уменьшить затраты, является корпоративное взаимодействие библиотек, где основную роль играет корпоративная каталогизация.

Вопросы, связанные с комплектованием, ведением, обработкой, учетом фонда и др., в АИБС «МАРК-SQL» решены и реализованы. Для корпоративной каталогизации в системе предусмотрен обмен данными по различным протоколам: *HTTP, Z39.50, OAI-PMH*. Важным элементом при решении вопросов корпоративного взаимодействия выступает организационная составляющая, где участникам требуется договориться по вопросам заполнения полей, по форматам, протоколам и др.

После того, как вопросы, связанные с созданием электронного каталога у библиотек практически решены, возникают задачи, связанные с внедрением автоматизированного режима книговыдачи. В АИБС «МАРК-SQL» при разработке этого режима была поставлена цель охватить реализованными функциями как можно больше специфических технологических процессов, существующих в библиотеках при

книговыдаче. Также пришлось принять во внимание условия поэтапного внедрения системы, когда не все функции задействованы в процессе. Были учтены такие параметры, как доступные пункты книговыдачи, сиглы хранения, различные категории читателей, возможности бронирования и резервирования книг и др. Реализованные в системе функции позволяют внедрить и адаптировать автоматизированный режим книговыдачи в любой библиотеке.

Одной из сложных задач, требующих особого решения, является обеспечение оперативного и интуитивно-понятного доступа к электронным ресурсам, которые осуществляются путём создания поисковых средств. Особенно этот вопрос актуален для детских библиотек, поскольку их посещают различные возрастные группы читателей, соответственно имеющие неодинаковые навыки при работе с компьютером. В связи с этим встают задачи разработать наглядные поисковые средства, понятные читателям каждой из возрастных групп, решение которых ещё только ожидается в будущем. Особенно это касается разработки визуальных поисковых средств для маленьких читателей.

В АИБС «МАРК-SQL» для читателей предусмотрены два режима: незарегистрированный и зарегистрированный читатель. Поиск, просмотр и заказ литературы осуществляется как в локальной сети, так и через Интернет. Читателю также выдается информация о наличии книг, распределении их по пунктам книговыдачи, о заказанных и выданных книгах, о задолженности и др.

Новым направлением развития библиотек в настоящее время является и создание электронных библиотек (ЭБ), которые вносят свой существенный вклад в модернизацию автоматизированных библиотечно-информационных технологий и влияют на тенденции их развития на современном этапе. ЭБ призваны существенно расширить спектр услуг, предлагаемых пользователям библиотек, помочь в оптимизации организации фонда, добавить новый сервис для служб МБА и доставки документов. Особую привлекательность электронные ресурсы приносят в работу библиотек для детей, так как в качестве таких ресурсов могут выступать графика, музыка, мультфильмы, «говорящие» книги и др.

В АИБС «МАРК-SQL» реализованы режимы для создания электронных библиотек. С их помощью можно включать электронные ресурсы в систему, хранить их, исключать из системы, связывать их с библиографическими записями, предоставлять доступ пользователям, осуществлять поиск по библиографическим записям и управлять правами доступа к электронным объектам. Библиографические записи в данном случае являются метаданными по отношению к электронному информационному ресурсу. На их основе осуществляется навигация, поиск и управление правами доступа.

Предусмотрен двухуровневый доступ к цифровым объектам. Сначала поиск осуществляется по метаданным (по электронному каталогу), а затем по макрообъекту. В системе также реализован поиск непосредственно по электронному ресурсу для полнотекстовых документов. Развитие этого направления предполагает оптимизацию алгоритмов, обеспечивающих получение результатов поиска без постороннего «шума», больших возможностей и понятных интерфейсов для формирования запросов на поиск.

Безусловно, к новым направлениям развития библиотечной деятельности следует отнести и электронную доставку документов. Развитие и использование этого сервиса предоставляет пользователям услуги он-лайн МБА для заказа документов. В АИБС «МАРК-SQL» электронная доставка документов осуществляется как для документов, суще-

ствующих в электронном виде, так и для документов, требующих предварительного сканирования. Пользователь сам определяет формат, в котором необходимо получить информацию, и способ её доставки.

Что касается формирования статистики, то следует отметить: любой модуль в АИБС «МАРК-SQL» имеет режимы, где формируются всевозможные отчетные документы. Это могут быть как отчеты, связанные с учетом фонда, с формированием стандартных выходных форм, так и отчеты, формирующие статистические данные. На основании полученных данных можно планировать в дальнейшем комплектование фонда, контролировать и улучшать работу библиотеки, повышать качество обслуживания читателей.

В настоящее время на рынке многими производителями предоставляется широкий спектр оборудования, использование которого изменяет работу библиотекаря до неузнаваемости. К таким техническим средствам можно отнести устройства для автоматической идентификации объектов. Одной из разновидностей, получившей широкое распространение, является штрихкодированная технология. Надо отметить, что для некоторых библиотек это уже полностью освоенная технология. В последнее время наблюдается распространение технологии радиочастотной идентификации (*RFID*). *RFID*, представляющей собой некоторую аналогию штрихкодированной, но с дополнительными возможностями. Вместо штрихкодов используются радиочастотные метки с чипами, а считывающие сканеры заменяются *RFID*-считывателями. Использование *RFID*-устройств позволяет осуществлять выдачу книг комплектами, делать легким и быстрым процесс инвентаризации, а также обеспечивать противокражные функции при несанкционированном выносе книг.

В АИБС «МАРК-SQL» поддерживается как штрихкодированная технология, так и технология *RFID*. Технологии автоматической идентификации используются для маркировки фонда, учетных записей читателей, при операциях автоматической книговыдачи и при инвентаризации фонда. Для автоматизации процесса инвентаризации фондов используются мобильные терминалы, представляющие собой небольшой переносной сканер с памятью — для штрихкодов или мобильный *RFID*-считыватель. С их помощью в хранилищах считываются и сохраняются в памяти штрихкоды или *RFID*-метки, наклеенные на книги. Далее эта информация переносится в компьютер. При обработке поступившей информации в АИБС «МАРК-SQL» осуществляется сверка и подсчет имеющихся в наличии единиц хранения с выдачей всех необходимых отчетных документов.

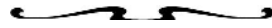
Практически каждая библиотека имеет свой сайт, на котором размещает много познавательной, интересной и полезной информации. Сайты детских библиотек являются тем инструментом, который заметно влияет на формирование культуры подрастающего поколения.

Доступ к электронному каталогу через Интернет — это лишь одна из функциональных возможностей сайта. Для этих целей у нас разработан модуль «МАРК-SQL Internet», который обеспечивает поиск, просмотр и заказ литературы через Интернет. Имея доступ к электронному каталогу, читатель сам может воспользоваться изложенной в нём информацией, а родители, не выходя из дома, получают возможность поинтересоваться вкусами и пристрастиями своих детей. Анализ литературы, которую читает их ребенок, позволит им лучше понять его внутренний мир и предпринять необходимые меры в случае возникновения проблем. Учителя могут использовать электронные ресурсы при подго-

товке к уроку, а в случае подключения школы к Интернету — прямо на уроке.

Конечно, не надо забывать, что для детей с ограниченными физическими возможностями (особенно с нарушениями опорно-двигательного аппарата) доступ к электронным ресурсам библиотеки через Интернет откроет окно в мир и предоставит равные возможности для развития личности.

В заключение следует отметить, что для создания действительно функционирующей сети детских библиотек, интеграции их информационных возможностей на основе средств новейших компьютерных технологий, предоставления их ресурсов широкому кругу читателей необходимо не только уделять внимание развитию передовых библиотек, но и помочь преодолеть качественный разрыв в уровне информационных технологий и устранить отставание основной массы библиотек.

Рекомендації Всеукраїнського саміту директорів обласних бібліотек для дітей «Дитячі бібліотеки України: співзвучність сучасному, відкритість майбутньому»

17—21 серпня 2009 року Міністерством культури і туризму України, управлінням культури і туризму Херсонської облдержадміністрації, Національною бібліотекою України для дітей на базі Херсонської обласної бібліотеки для дітей проведено Всеукраїнський саміт директорів обласних бібліотек для дітей «Дитячі бібліотеки України: співзвучність сучасному, відкритість майбутньому».

У ході саміту розглядався комплекс проблем, пов'язаних із функціонуванням і подальшим розвитком бібліотек для дітей, а саме: дитяча бібліотека в соціальній інфраструктурі регіону; актуальні питання нормативно-правового забезпечення діяльності бібліотеки; система підвищення кваліфікації як інструмент кадрової бібліотечної політики; місія бібліотеки для дітей у сучасному інформаційному просторі; інформаційно-комунікативні технології як ресурс залучення і виховання юного читача; проблема захисту користувачів-дітей від небажаної інформації у глобальній мережі та ін.

Учасники саміту відзначили, що здатність країни до прогресу, становлення та розвиток демократії, успіх економічних реформ залежать від ставлення суспільства до інтелектуального розвитку, культури, просвітництва, спадковості традицій. Сьогодні дітей виховують у новій, порівняно з 90-ми роками минулого століття, соціокультурній ситуації. Зазнали змін принципи функціонування освітніх закладів, ЗМІ, бібліотечного обслуговування, однак актуальними залишаються такі проблеми, як: збереження і розвиток мережі спеціалізованих бібліотек для дітей; створення єдиної державної статистичної форми обліку бібліотек різних відомств; неприпустимість об'єднання дитячих бібліотек з публічними для дорослих; підвищення соціального статусу бібліотек; оснащення бібліотек для дітей сучасною комп'ютерною і оргтехнікою та забезпечення вільного доступу до інформаційних ресурсів Інтернет.

Учасники саміту переконані, що удосконаленню роботи спеціалізованих бібліотек для дітей сприятимуть:

- розробка та затвердження оновлених нормативно-правових документів відповідно до Закону України «Про бібліотеки та бібліотечну справу»;
- розробка та затвердження державної програми поповнення бібліотечних фондів на період до 2015 року; продовження строку дії державних програм «Забезпечення розвитку і функціонування української мови на 2004-2010 рр.» та «Українська книга» з відновленням системи забезпечення бібліотек для дітей україномовною дитячою літературою через обласні бібліотеки для дітей;
- модернізація системи підготовки кадрів на базі навчальних закладів культури і мистецтв, що здійснюють підготовку та перепідготовку бібліотечних фахівців, відповідних сучасному рівню бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів-дітей в Україні.

**Ухвалено учасниками Всеукраїнського саміту директорів обласних бібліотек для дітей
«Дитячі бібліотеки України: співзвучність сучасному, відкритість майбутньому»**

21 серпня 2009 року

Державній цільовій програмі з підтримки і розвитку читання бути!

Читання як один із найважливіших засобів освоєння базової соціально-значимої інформації значною мірою залежить від володіння писемною культурою, який дає можливість ефективно розшукувати, відбирати, систематизувати і осмислювати отриману і використану юними членами суспільства інформацію.

Спеціалісти бібліотечної галузі упродовж останніх десятиліть констатують той факт, що сьогодні в суспільстві гостро стоїть проблема відсутності інтересу до читання у підростаючого покоління. Серед культурно-інформаційних закладів нашої держави, що реально впливають на зміст і якість читання дітей та молоді і є гарантом реалізації їхніх прав на культурне і духовне життя, змістовне дозвілля, вільне спілкування з ровесниками та цікавими людьми, важливе місце належить спеціалізованим бібліотекам для дітей та для юнацтва.

Викликати інтерес до читання у юних читачів, сприяти створенню умов для формування та утвердження у суспільстві ідеї престижності читання як заняття корисного, яке приводить до життєвого успіху, для підвищення якості і різнобарвності дитячої літератури з усіх галузей знань і була покликана Концепція Державної програми підтримки і розвитку читання дітей та юнацтва в Україні, проект якої підготували фахівці Національної бібліотеки України для дітей та Державної бібліотеки України для юнацтва. Згодом матеріали цього проекту стали підґрунтям Концепції Державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.09.09р. № 1228-р «Про схвалення Концепції Державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 року». Міністерству культури і туризму України, яке визначили державним замовником програми, було доручено у шестимісячний термін розробити проект Державної цільової програми підтримки і розвитку читання на період до 2015 року. У свою чергу, Міністерство культури і туризму України листом від 09.11.09 №319/8-1/37-09 доручило Національній бібліотеці України для дітей спільно із Державною бібліотекою України для юнацтва при сприянні Громадської організації «Форум видавців» підготувати проект названої Програми. Проект, до роботи над яким долучилися і обласні бібліотеки, було розроблено і подано у Міністерство культури і туризму України.

Програма спрямована на підвищення культури читання, рівня знань та грамотності населення, створення інформаційного середовища і нових умов, які стимулюватимуть зростання культурного та інтелектуального потенціалу нації. Читання у Програмі розглядається як важливий засіб засвоєння культурних цінностей і норм, підвищення культурної компетентності нації, її конкурентоспроможності, збереження української культури та як важливий механізм збереження і примноження багатства рідної мови.

Метою Програми є забезпечення реалізації державної політики у сфері культури та освіти і розв'язання проблеми зниження рівня читацької активності населення, особливо дітей та молоді.

Для виконання Програми визначено наступні завдання:

- удосконалення нормативно-правової бази;
- підвищення інформаційного та науково-методичного забезпечення підтримки і розвитку читання;
- виявлення загального рівня читацької компетентності населення та забезпечення доступності бібліотечного обслуговування;
- організація і проведення заходів з підтримки та розвитку читання;
- використання сучасних інформаційних технологій для поширення просування престижності читання;
- кадрове забезпечення;
- міжнародне співробітництво;
- співпраця з громадськими організаціями;
- модернізація матеріально-технічної бази.

На виконання завдань Програми у подальшому будуть розроблені та прийняті регіональні програми, спрямовані на підтримку і розвиток читання. Ми переконані, що виконання Програми сприятиме:

- підвищенню культурної компетентності та зростанню читацької активності населення;
- залученню більшої частини населення до систематичного читання, заохочення і розвитку інтересу до рідної мови та книги;
- формуванню у дітей та юнацтва навичок, необхідних для пошуку, оцінки і використання інформації з метою самореалізації в суспільстві;
- оновленню та поповненню бібліотечних фондів;
- взаємозбагаченню традиційної книжкової культури і нової «електронної»;
- модернізації матеріально-технічної бази бібліотек та освітніх закладів, діяльність яких спрямована на підтримку і розвиток читання.

**Заступник генерального директора з науково-методичної роботи
НБУ для дітей Т.М. Турбаніст**

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
РОЗПОРЯДЖЕННЯ
від 30 вересня 2009 р. № 1228-р
Київ

Про схвалення Концепції Державної
цільової програми підтримки та розвитку
читання на період до 2015 року

1. Схвалити Концепцію Державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 року, що додається.

Визначити МКТ державним замовником Програми.

2. МКТ разом із заінтересованими центральними органами виконавчої влади розробити і подати у шестимісячний строк Кабінетові Міністрів України проект Державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 року.

Прем'єр-міністр України Ю. ТИМОШЕНКО

СХВАЛЕНО
розпорядженням Кабінету Міністрів України
від 30 вересня 2009 р. № 1228-р

КОНЦЕПЦІЯ

Державної цільової програми підтримки та розвитку читання на
період до 2015 року

Визначення проблеми, на розв'язання якої спрямована Програма

В умовах розвитку науково-технічного прогресу, зокрема інформаційних технологій, існує проблема зниження рівня читацької культури населення, а також Інтересу до користування друкованою книгою як джерелом інформації, особливо у молодого покоління.

Аналіз причин виникнення проблеми

Інтенсивна інтеграція України у світовий інформаційний простір у сучасних умовах глобалізації та екстенсивного науково-технічного прогресу призводить до того, що разом із поширенням кращого світового досвіду у сфері інформаційного забезпечення суспільства країна повною мірою зазнає наслідків загальносвітових негативних тенденцій, зокрема певного зниження інтересу до читання. Сучасна соціокультурна ситуація призвела до зниження авторитету друкованого слова, посилення факторів, які впливають на читацьку активність населення, особливо молоді. Загрозливі тенденції щодо скорочення мережі книжкових магазинів і бібліотек призводять до зниження освітнього, загальнокультурного рівня громадян, порушення процесу розвитку особистості, що може спричинити виникнення загрози втрати здатності суспільства до розвитку та призвести до зниження рівня соціально-економічного розвитку країни в цілому. У той же час від рівня культурної компетентності громадян великою мірою залежить конкурентоспроможність країни та її національна безпека.

Складна ситуація з розвитком читання пов'язана насамперед з:
невизначеністю на законодавчому рівні напрямів інформаційної політики у сфері підтримки та розвитку читання;
низьким рівнем усвідомлення громадянами важливості процесу читання;
недостатньою законодавчою підтримкою діяльності бібліотек для дітей та юнацтва як методичних, консультаційних, інформаційних центрів;
розвитком нових моделей і напрямів застосування засобів масової інформації та способів електронної комунікації.

Для забезпечення реалізації державної політики у сфері культури та освіти і розв'язання проблеми зниження рівня читацької активності населення, підвищення рівня культурної компетентності громадян, обізнаності молоді із найзначнішими здобутками духовної культури людства необхідно розробити Державну цільову програму підтримки та розвитку читання на період до 2015 року (далі — Програма).

Мета і завдання Програми

Мета Програми полягає у створенні умов для розвитку інтелектуального потенціалу нації, зокрема шляхом підвищення читацької активності, рівня культурної компетентності громадян, запобіганні негативним наслідкам науково-технічного прогресу у сфері розвитку електронних засобів інформації в результаті виконання таких завдань:

- розвиток заінтересованості громадян, особливо молоді, у користуванні друкованою книгою як джерелом інформації;
- заохочення громадян, насамперед дітей та юнацтва, до систематичного читання;
- підвищення рівня читацької компетентності населення.

Визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми на основі порівняльного аналізу можливих варіантів

Можливі три варіанти розв'язання проблеми.

Одним із варіантів є здійснення на місцевому рівні заходів, пов'язаних із стимулюванням інтересу до читання дітей та юнацтва із зміцненням матеріально-технічної бази бібліотек, поповнення бібліотечних фондів.

Другий варіант передбачає забезпечення координації діяльності органів виконавчої влади, спрямованих на розвиток читання, зокрема удосконалення нормативно-правової бази, здійснення підготовки та перепідготовки фахівців бібліотечної справи.

Третій варіант, який є оптимальним, передбачає поєднання зусиль центральних і місцевих органів виконавчої влади, бібліотек, закладів освіти, громадських організацій, представників бізнесу, спрямованих на заохочення громадян, особливо молоді, до активного читання; надання державної підтримки для поповнення бібліотечних фондів, видання книжкової продукції, що стимулюватиме інтерес до читання

Шляхи і способи розв'язання проблеми, строк виконання Програми

Програму планується виконувати двома етапами.

На першому етапі (2010-2011 роки) передбачається:

удосконалення законодавчої бази з питань діяльності бібліотек для дітей та юнацтва як методичних, консультаційних, інформаційних центрів;
підвищення кваліфікації педагогічних працівників з питань дитячого та юнацького читання з метою популяризації методик і технологій читання;
проведення наукових, психолого-педагогічних досліджень щодо проблем методики розвитку читання;
привернення уваги громадськості, державних і недержавних установ та організацій, засобів масової інформації до проблеми зниження рівня читацької активності;
забезпечення ефективної діяльності загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів з метою створення умов для підтримки та розвитку читання.
На другому етапі (2012-2015 роки) передбачається:
забезпечення координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, загальноосвітніх навчальних закладів, громадських організацій у сфері підтримки та розвитку читання;
широка популяризація сучасної української та світової літератури для дітей та юнацтва;
проведення всеукраїнських конкурсів, фестивалів, що сприятиме підвищенню престижності читання;
підготовка і видання науково-методичної літератури з питань підтримки та розвитку читання;
активізація залучення інформаційних ресурсів бібліотек у навчальний процес;
поширення міжнародного досвіду у вирішенні питання підтримки та розвитку читання.

Очікувані результати виконання Програми, визначення її ефективності виконання

Програми дасть змогу:

забезпечити координацію діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, навчальних закладів, установ культури, громадських організацій у сфері підтримки та розвитку читання;
створити загальнонаціональну систему підтримки та розвитку читацької культури, духовно-ціннісних орієнтацій та естетичних потреб особистості;
збільшити частку населення, залученого до здійснення ефективних заходів щодо популяризації читання;
підвищити рівень культурної, зокрема читацької, компетентності населення;
виховати у молодого покоління потребу в систематичному читанні.

Оцінка фінансових та матеріальних ресурсів, необхідних для виконання Програми

Фінансування Програми планується здійснювати за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а також інших джерел.

Шановні колеги! **Вітаємо вас з Новим** **2010 роком і Різдвом** **Христовим!**

Від щирого серця бажаємо вам, щоб цей рік приніс радість і сподівання на краще, щоб здійснилися всі ваші мрії, реалізувалися творчі задуми!

Нехай у ваших родинах завжди будуть мир і злагода, панують любов і взаєморозуміння.

Зичимо міцного здоров'я, щастя, всіляких газдів і нехай благородна праця, якою ви займаєтеся на благо майбутнього нашої незалежної України, буде успішною і завжди приносить радість та задоволення!

З роси вам і води!

Редакція журналу

